Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra občanského práva

Diplomová práce

Anonymní porody, utajené porody a odložení dětí do babyboxu

Mgr. Lenka Lukáčová

Vedoucí práce: doc. JUDr. Michaela Hendrychová, CSc.

Studijní obor: Právo a právní věda

:

březen 2016

Poděkování

Děkuji svojí vedoucí práce, docentce Hendrychové, za její trpělivost v práci s námi studenty a za její vhledy do problematiky práv dítěte a rodinných práv, kterými mne inspirovala a otevřela mi nové obzory. Dále chci vyjádřit vděčnost svému manželovi, i celé rodině, za to, že mi stojí po boku a vytvářejí pevné zázemí a podmínky pro studium.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání stejného nebo jiného titulu.

V Praze, 30. 03. 2016 .....

Abstract

This thesis is concerned with the legislature of the Czech Republic, Bundesrepublik Deutschland and the Republic of France, as regards the anonymous abandonment of children in babyboxes, anonymous births and births with the identity of the mother classified. It presents a complex overview of the legal framework in which the above mentioned institutions are functioning, from the point of view of the current legislation and factual state of affairs, set in the background of historical evolution of the individual institutes in individual states. The first chapter of the thesis deals with the terminology, which in these questions is often somewhat confused and confusing, due to laymen influences and translations between languages. The second chapter presents the current legal framework of the individual states, together with the umbrella framework of the international Agreements which are binding to all three of the countries. The third chapter deals with babyboxes, describing their functioning in Germany and in the Czech Republic. The fourth chapter presents the issue of anonymous births and of the french l'accouchement sous X, which is on the line between the anonymous birth and the birth with the identity of the mother classified. Fifth chapter is concerned with the births with classified identity of the mother and discreet birth in the Czech legal system, as well as the new German law on discreet births. The conclusion attempts a short comparison between the systems and envisions a possibility of future development.

Keywords: babybox, anonymous birth, discreet birth, birth with the identity of the mother classified, birth under X

Abstrakt

Tato práce se zabývá právními úpravami České republiky, Spolkové republiky Německo a Francouzské republiky v problematice institutů anonymního odkládání dětí do babyboxů, anonymních porodů a porodů s utajením identity matky. Podává co možná nejucelenější přehled právního rámce, v němž výše zmíněné instituty fungují, a to z hlediska současné úpravy a faktického stavu, na pozadí historického vývoje jednotlivých institutů v jednotlivých státech. Práce se v první kapitole zabývá pojmoslovím řešené problematiky, které je často vzhledem k laicizaci a neshodám překladu terminologie zavádějící, či matoucí. Ve druhé kapitole je podán přehled platných právních úprav v jednotlivých státech, spolu se zastřešujícím mezinárodním rámcem, platným a závazným pro všechny tři státy. Třetí kapitola se věnuje babyboxům, přičemž popisuje jejich fungování ve Spolkové republice Německo a v České republice. Čtvrtá kapitola řeší problematiku anonymních porodů, a francouzského porodu pod X, který stojí na pomezí porodu anonymního a porodu s utajením identity matky. Pátá kapitola se věnuje úpravě českého porodu s utajením identity matky a dále diskrétním porodům v interpretaci úpravy české a nového německého zákona o diskrétních porodech. V závěru dochází ke krátkému porovnání jednotlivých úprav a nastínění možnosti dalšího vývoje.

Klíčová slova: babybox, anonymní porod, diskrétní porod, porod s utajením identity matky, utajený porod, porod pod X

Obsah

1 Úvod **1**

2 Terminologie **2**
2.1 Označení pro porod, při němž je identita matky do různé míry utajena 2
2.2 Označení aktu „zbavení se“dítěte 4
2.3 Označení pro odložené dítě 5
2.4 Místa pro odložení dětí 6

3 Právní úprava **8**
3.1 Mezinárodní smlouvy 8
3.1.1 Úmluva o právech dítěte 9
3.1.2 Deklarace práv dítěte 11
3.1.3 Evropská úmluva o lidských právech 11
3.1.4 Mezinárodní pakty z roku 1966 12
3.1.5 Evropská úmluva o osvojení dětí 13
3.2 Česká právní úprava 14
3.2.1 Ústavní pořádek ČR 14
3.2.2 Občanský zákoník 15
3.2.3 Zákon o zvláštních řízeních soudních 16
3.2.4 Další právní normy 18
3.3 Německá právní úprava 19
3.3.1 Grundgesetz 20
3.3.2 Bürgerliche Gesetzbuch 20
3.3.3 Další právní normy 21
3.4 Francouzská právní úprava 22
3.4.1 Ústavně-právní úroveň úpravy 22
3.4.2 Code Civil 24
3.4.3 Code de l’action sociale et des familles 25
3.5 Vztah právních úprav 26

4 Babyboxy **28**
4.1 Obecně k problematice babyboxů 29
4.2 Vývoj v České republice 30

4.3 Argumenty pro a proti babyboxům . . . 31
4.3.1 Argumenty proti . . . 31
4.3.2 Argumenty pro . . . 32
4.3.3 Shrnutí . . . 34
4.4 Snaha o právní úpravu . . . 34
4.4.1 Postup po uložení dítěte do Babyboxu . . . 36
4.4.1.1 Postup v případě dítěte známé totožnosti . . . 37
4.4.1.2 Postup v případě dítěte nezjištěné totožnosti . . . 38
4.4.2 Procesněprávní úprava po rekodifikaci . . . 39
4.4.3 Vyloučení trestněprávní odpovědnosti . . . 39
4.4.4 Shrnutí . . . 40
4.5 Výbor pro práva dítěte Organizace spojených národů . . . 41
4.5.1 Závěrečná doporučení ohledně plnění závazků vyplývajících z Úmluvy o právech dítěte . . . 41
4.5.2 Reakce na Závěrečné doporučení . . . 42
4.6 Vývoj ve Spolkové republice Německo . . . 42
4.7 Shrnutí . . . 44

5 Anonymní porod a porod pod X **45**
5.1 Anonymní porod . . . 45
5.1.1 Situace v České republice . . . 45
5.1.2 Zprostředkování anonymního porodu Fondem ohrožených dětí . . . 46
5.2 Situace v Německu . . . 46
5.3 Porod pod X . . . 47
5.3.1 Historický exkurz . . . 47
5.3.2 Současná francouzská právní úprava . . . 48
5.4 Soudní spory pod X . . . 50
5.4.1 Odiévre v. France . . . 50
5.4.2 Soudní spory ve Francii . . . 51
5.5 Shrnutí . . . 52

6 Porod s utajením identity matky **54**
6.1 Utajený porod v české právní úpravě . . . 55
6.1.1 Vývoj platné právní úpravy . . . 55
6.1.2 Podmínky porodu s utajením identity matky . . . 56
6.1.3 Nakládání s identifikačními údaji matky . . . 57
6.1.4 Problémové části úpravy . . . 58
6.2 Diskrétní porod . . . 62
6.3 Německá právní úprava . . . 63
6.4 Shrnutí . . . 64

7 Závěr **66**

8 Seznam použitých zkratek **68**

Seznam literatury **70**

Kapitola 1
Úvod

Cílem této práce je zmapovat co nejdůkladněji možnosti odkládání dětí a porodů s různou mírou zachování anonymity matky, a to zejména se zaměřením na právní stránku těchto aktů a následné zacházení s dětmi z nich vzešlými. Porovnáván bude přístup tří právních úprav – právní úpravy České republiky, právní úpravy Spolkové republiky Německo a právní úpravy Francouzské republiky.

Tato diplomová práce podá přehled v současnosti platných, relevantních právních předpisů v každém ze zvolených států, jakož i mezinárodního rámce, tvořeného mezinárodními smlouvami, jimiž jsou všechny tři státy vázány. Cílem je podat pokud možno ucelený výtah, který dovolí čtenáři udělat si základní obrázek o možnosti fungování institutů, které jsou v centru zájmu této práce, v intencích právních úprav porovnávaných států.

Dále se práce zaměří na popis fungování tzv. babyboxů, tedy schránek, umožňujících anonymní odkládání novorozenců, se srovnáním způsobu jejich fungování v České republice a Německu. Budou zkoumány i postoje zákonodárců, odborníků a laiků k této problematice a popsán následný proces péče o nalezené dítě z právního hlediska (jeho předání příslušným orgánům sociálně-právní ochrany dětí, možnost návratu k biologické matce či předání do náhradní rodinné péče).

Od anonymního odkládání dětí bude pozornost přenesena k tzv. anonymním porodům a jejich fungování ve všech třech vybraných právních systémech. Důraz bude položen zejména na anonymitu v rámci fungování francouzského systému „l'accouchement sous X“, její fungování a důsledky, a na judikaturu, která k tomuto institutu v současné době existuje.

V další části pak budou řešeny instituty utajeného porodu a diskrétního porodu v české právní úpravě, ve srovnání s novou úpravou diskrétního porodu v právním řádu Spolkové republiky Německo.

Práce si klade za cíl především podat co možná úplný přehled současné úpravy a fungování zmíněných institutů ve vybraných státech a porovnat jejich vzájemné podobnosti a rozdílnosti.

Kapitola 2

Terminologie

V literatuře, ať již odborné či laické, i např. v mediální komunikaci, se často objevují nedůslednosti, které následně vytvářejí problémy s terminologií týkající se oblasti, kterou se tato práce zabývá. Pojmy či termíny jsou nejasně vymezeny a často zaměňovány či směšovány, neboť různí autoři používají shodný termín pro různé věci, či různé termíny pro jednu věc. Pro účely této práce a v zájmu rozlišení institutů právních řádů různých států, jsou proto pojmy, týkající se této problematiky vymezeny následovně:

2.1 Označení pro porod, při němž je identita matky do různé míry utajena

S největší nejednotností se můžeme setkat u označení pro různé typy utajeného mateřství. K nečastěji užívaným termínům v literatuře patří *anonymní porod*, *utajený porod*, *tajný porod*, *částečně utajený porod*, *diskrétní porod* a další, které jsou právě kvůli nejasným definicím často uvozovány přívlastkem „tzv.“.

Za zmínku v tomto kontextu stojí, že např. zákon č. 422/2004 Sb. ve svém textu neuvádí název pro porod v režimu dle tohoto zákona. Uvádí však označení *žena (matka), která požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem*. V důvodové zprávě [1] k tomuto zákonu je přitom výslovně uvedeno, že takovéto označení (konkrétně spojení *utajení osoby* by nemělo být v tomto kontextu užíváno, vzhledem k možnosti smíšení s institutem *utajení totožnosti svědka*, užívanému v trestním právu. Důvodová zpráva tak jednoznačně pro označení osoby matky preferuje výraz, který se v praxi však nevžil, a to *žena, která požádala o zajištění anonymity své osoby*. Důvodová zpráva také hovoří o porodu v režimu dle tohoto zákona jako o *utajeném porodu*.

[1] Důvodová zpráva k Zákonu č.422/2004 Sb., kterým se mění Zákon č.20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a Zákon č.48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zdroj: Systém ASPI

Pro účely této práce budou termíny v této oblasti užívány v následujícím vymezení:

Anonymní porod Porod probíhající ve zdravotnickém zařízení, kdy identita matky není vůbec známa, buď proto, že matka odmítla své údaje uvést, či proto, že uvedla údaje falešné. V ČR se jedná o nelegální postup, v Německu se jedná o postup s tichou společenskou tolerancí. Identita matky v takovém případě může být zjistěna pouze pokud se matka později sama přihlásí. Ve Francii je tímto termínem označován porod obvykle mimo zdravotnické zařízení, mimo právní rámec utajování porodu. Více viz kapitola 5.

Diskrétní porod V kontextu českého práva se jedná o porod ve zdravotnickém zařízení, obvykle značně vzdáleném od místa bydliště matky, zajišťující praktickou anonymitu ve vztahu k jejímu okolí. Identita matky je uvedena jak v rodném listě, tak v matričních záznamech. Zápis do matriky se provede v místě narození dítěte. Totožnost matky je v tomto případě možno zjistit vcelku jednoduše, nahlédnutím do příslušných evidencí.

Jiná je situace v Německu, kde nově zavedená právní úprava[2] sice obsahově odpovídá českému institutu porodu s utajením identity matky, ale užívá pro tento institut název *Vertrauliche Geburt*, který lze přeložit nejspíše právě jako „diskrétní porod“. V této diplomové práci je tedy v souvislosti s německou právní úpravou používán termín diskrétní porod, pro odlišení od úpravy české, pro kterou je naopak používán termín následující.

Porod s utajením identity/totožnosti matky Jedná se o porod ve zdravotnickém zařízení, kdy identita matky (resp. její osobní údaje) jsou známy lékařskému personálu, ale jsou utajeny před třetími osobami. Tato možnost je v ČR legalizována od roku 2005 výše uvedeným zákonem č. 422/2004 Sb. Údaje o totožnosti matky nejsou zaznamenány v matrice ani rodném listu dítěte. Odtajnění identity matky je legislativně podmíněné a podmínky pro ně se mezi jednotlivými státy liší. V rámci této práce je v tomto významu užíván jako synonymní i méně přesný zkrácený výraz „**utajený porod**“.

Porod pod X Tento pojem – (*l'accouchement sous X*) – je užíván ve francouzském právním prostředí k označení porodu ve zdravotnickém zařízení, před nímž nebo během něhož matka požádá o utajení své identity. Matka může své identifikační údaje poskytnout v zapečetěné obálce (např. pro účely identifikace pro případ úmrtí při porodu). Pokud personál zdravotnického zařízení zná identitu matky, je vázán mlčenlivostí. Zjištění identity matky závisí na její vůli, neboť je vyžadován její souhlas k předání údajů dítěti.

[2] viz kapitolu 3

Porod mimo zdravotnické zařízení V kontextu této práce jimi uvažujeme pouze porody, ke kterým došlo mimo zdravotnické zařízení na základě rozhodnutí (vůle) matky. Vylučujeme tedy např. porody na cestě do zdravotnického zařízení. V České republice se jedná o institut sporný.[3] V situaci, kdy matka graviditu tají, případně si jí není vědoma, může porod mimo zdravotnické zařízení proběhnout i zcela bez přítomnosti asistentky, či jiného zdravotního pracovníka. V těchto případech obvykle nedojde k nahlášení narození dítěte zákonným postupem podle zákona o matrikách a zákona o zdravotních službách. Tyto porody jsou obvykle odhaleny toliko na základě *anonymního odložení dítěte*. Zjištění identity matky v případě těchto porodů závisí do velké míry na vůli matky (obdobně jako u porodů anonymních).

2.2 Označení aktu „zbavení se“ dítěte

Terminologicky problematický je i akt odložení dítěte samotný. V tomto kontextu se zejména mezi laickou veřejností směšují např. termíny *(anonymní)odložení dítěte*, *vzdání se dítěte* a *opuštění dítěte*.

Pro účely této práce vymezujeme tyto pojmy následujícím způsobem:

Anonymní odložení dítěte Odložení dítěte matkou bez uvedení její identity. V širším významu označuje akt, k němuž může dojít na libovolném místě bez ohledu na vhodnost či zájem dítěte. V této práci budeme užívat tento pojem ve smyslu užším, jako označení pro ponechání dítěte na místě speciálně k tomu určeném. Může jít o odkladné schránky typu babybox, předání dítěte pracovníkům sociálních organizací, zanechání dítěte ve zdravotnickém zařízení atd. – zásadně však o případy, kdy nedochází ke vzniku trestní odpovědnosti matky.

Opuštění dítěte Tento termín je užíván trestním zákoníkem v označení trestného činu dle §195 TZ – Opuštění dítěte nebo svěřené osoby. Je podkategorií pojmu *anonymní odložení dítěte* v širším smyslu. Pro účely této práce jím budeme rozumět odložení dítěte na místě k tomu speciálně neurčeném, či v situaci, která je pro ně potenciálně ohrožující. V takovém případě se matka (či jiná osoba, která dítě takto odloží) dopouští výše zmíněného trestného činu.

Vzdání se dítěte Zde nejde ani tak o fyzický úkon, jako spíše o projev vůle nebýt rodičem. Jedná se o jednostranný právní úkon ze strany matky (popř. otce), zřeknutí se rodičovství či rodičovské odpovědnosti. Český právní řád takovýto postup neumožňuje, neboť „práva a povinnosti vyplývající z rodičovského statusu jsou právy

[3] viz kapitola 5 podkapitola Porod mimo zdravotnické zařízení

absolutními, nedisponovatelnými“.[4] O vzdání se nebo zřeknutí se dítěte lze mluvit v kontextu zahraničních právních úprav, v nichž např. mateřství vzniká dvousložkově – nikoli pouze fyzickým faktem porodu dítěte, ale také aktem volním – projevem vůle ženy být matkou.[5]

2.3 Označení pro odložené dítě

Rovněž v této souvislosti panuje jistá terminologická neshoda a v odborné i laické literatuře se vyskytují nepřesnosti. Nejčastějšími výrazy, s nimiž se v tomto kontextu setkáváme jsou *nalezenec*, *odložené dítě*, *dítě nezjištěné totožnosti*, *dítě, jehož matka požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem*, případně obvykle zcela nesprávné označení *dítě právně volné*.

Dítě nezjištěné totožnosti Toto označení je užíváno matričními předpisy (viz §17 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení). Jde o obecný termín, použitelný pro dítě, jehož identita není známa - ať se již jedná o dítě odložené do babyboxu, dítě anonymně porozené, či anonymně odevzdané k adopci. Tento termín považujeme pro účely této práce za nejvhodnější.

Odložené dítě Tento termín lze považovat za jakousi zobecňující kategorii, pojmově širší, než označení *nalezenec*. Zahrnuje v sobě jak děti nalezené na nahodilých místech, tak děti, ocitnuvší se v babyboxech a podobných schránkách, a dokonce i děti předané (anonymně, či s částečným odhalením identity) k adopci prostřednictvím sociálních organizací či zdravotnických zařízení.

Nalezenec Nalezenec, či nalezené dítě, je termínem historickým a široce užívaným pro dítě, jehož totožnost není známa v důsledku (obvykle) jeho odložení bez uvedení identifikačních údajů. Jako takový je tento termín široce přejímán do užívání zejména v souvislosti s dětmi, odloženými do babyboxů, či anonymně předanými k adopci. Česká právní úprava termín nalezenec nezná a s nálezem dítěte počítá omezeně - spíše pak v souvislosti s opravdovým nálezem na náhodných místech. Zuklínová v souvislosti s babyboxy termín *nalezenec* považuje za vysloveně chybný, a to zejména z hlediska etymologického, neboť: „*Nález předpokládá na straně nálezce náhodu. Pokud očekávám odložení dítěte, nemohu být nálezcem, a dítě tudíž nemůže být nalezencem.*“[6]

[4] KRÁLÍČKOVÁ, Z.: Causa tzv. právně volné dítě, /emphPrávní rozhledy 12/2, 2004, dostupné na [http://www.materska-nadeje.cz] [dostupnost ověřena k 30.03.2016]

[5] srov. právní úprava Francouzské republiky, podrobněji rozvedená v kapitole6

[6] ZUKLÍNOVÁ, M.: Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek, *Právní rozhledy*, č. 7, 2005, s. 250-253.

Dítě, jehož matka požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem Jedná se o termín, užívaný v zákoně o matrikách (např. §8a odst. 4 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení) pro označení dítěte, vzešlého z legalizovaného porodu s utajenou identitou matky. Ačkoli jde o termín pro danou situaci přesný, je svou délkou poněkud nepraktický k běžnému používání.

Dítě právně volné Označení, které je často chybně zaměňováno s termínem *odložené dítě*, či používáno jako jeho synonymum. Český právní řád tento pojem nezná. Přesto jde o termín v praxi poměrně často používaný. Právní teorie termín ve snaze jeho používání omezit, či alespoň zpřesnit, přišla s definicí, podle níž: „Pod termínem tzv. právně volné dítě je nutné chápat dítě, jehož osvojení právní řád připouští.“[7] Více se tímto pojmem a problematičností jeho použití zabývá například Radvanová.[8]

Státní schovanec Označení, užívané v právní úpravě francouzské (orig. „Pupille de l'Etat“). Fungování systému státních schovanců upravuje blíže Code de l'action sociale et des familles v Části II., Hlavě II., kapitole IV.[9] Pro účely této práce je relevantní část zákonné definice, která takto označuje děti anonymně odložené či děti z porodů pod X, které jsou v péči státu do doby, než se dostanou do péče budoucích osvojitelů (trvá-li tato péče déle, než 2 měsíce).

2.4 Místa pro odložení dětí

Pro úplnost terminologického přehledu je nezbytné zmínit i názvosloví míst k odložení dětí, ačkoli zde je význam spíše orientační, než že by nesl právní relevanci.

[7] KRÁLÍČKOVÁ, Z.: Causa tzv. právně volné dítě, /emphPrávní rozhledy 12/2, 2004, dostupné na [http://www.materska-nadeje.cz/] [dostupnost ověřena k 30.03.2016]

[8] RADVANOVÁ, S.: Poznámky k výkonu rodičovských práv a povinností, in: *Ve službách práva, Sborník k 10. výročí založení pobočky nakladatelství C. H. Beck v Praze*, 1. vydání, Praha, C. H. Beck, 2003, str. 203 a násl.

[9] §224-4 CASF stanoví, za jakých okolností se dítě stane schovancem státu. Jedná se o děti, u nichž: 1) nejsou známi rodiče, a které byly vzaty do péče dětských sociálních služeb na více než dva měsíce; 2) rodiče známi jsou, pokud ti, kdo mohou dát souhlas k adopci, ponechali dítě v péči orgánu sociální pomoci dětem po více než dva měsíce, za tím účelem, aby se stalo státním schovancem; 3) rodiče jsou známi a matka nebo otec ponechali dítě v péči příslušných orgánů po dobu delší než šest měsíců, přičemž druhý rodič za tu dobu neprojevil vůli o dítě začít pečovat – orgán se přitom před vypršením šestiměsíční lhůty snaží zjistit úmysly druhého z rodičů; 4) sirotci, jejichž opatrovnictví nemohlo být ustanoveno podle kapitoly II., Hlavy X., Části I. CC, a které byly do péče orgánů sociální pomoci vzaty na déle než 2 měsíce; 4) došlo k úplnému omezení rodičovských práv podle §§378 a 378-1 CC, a které byly odebrány orgány sociální pomoci podle §380 CC; 5) došlo k odebrání od rodičů podle §380 CC.

Babyboxy Pro zjednodušení je v této práci babyboxem nazývána jakákoli vytápěná, monitorovaná schránka pro uložení dítěte, obvykle umístěná v plášti budovy, či přepážce uvnitř budovy. Pro tyto schránky se používají nejrůznější názvy, např. anglické *baby hatches, baby flaps*; německé *Babyklappen, Babyfenster, Babykörbchen*; v češtině se vžil právě název *babybox*, případně obecnější označení *baby schránka*. Různost názvů lze připsat různosti zřizovatelů či výrobců těchto schránek.

Novorozenecké postýlky V některých (zejm. zdravotnických) zařízeních, např. v Německu existují speciální místnosti, do nichž může matka přijít a své dítě zde odložit do připravené dětské postýlky. Stejně jako u babyboxů je zde jistota, že se dítěti dostane zdravotní péče. Matka má oproti babyboxu možnost s dítětem ještě nějakou dobu zůstat a svůj krok si rozmyslet. Snadněji se také může pro své dítě vrátit.

Místo k odložení dítěte určené Jde o zastřešující termín zahrnující dva výše uvedené případy, ale i jiná řešení, např. zanechání dítěte ve zdravotnickém zařízení po porodu, nebo jeho předání pracovníkům některé z organizací, nabízejících péči o novorozence či zprostředkování osvojení. Jedná se o místo, na němž je odložené dítě v bezpečí a matka tak (dle českého právního řádu) nepáchá trestný čin opuštění dítěte. Ze zahraničních úprav lze tento termín najít např. v USA, jako tzv. *safe surrender sites* – těmi jsou obvykle policejní stanice, zdravotnická zařízení, či stanice hasičského záchranného sboru; z evropských úprav pak např. ve Francii, dle zákona z roku 1904 o opuštění dítěte, existovala v každém kraji specializovaná kancelář, do níž mohli matka či otec přijít dítě odložit, resp. se jej vzdát.

Kapitola 3

Právní úprava

Jak již bylo řečeno, problematika, kterou se tato práce zabývá je multidisciplinární či interdisciplinární. Jde však také o problematiku, která ani v rámci Evropské Unie není příliš harmonizována. Přesto otázky, týkající se statusových práv osoby, přesahují svou důležitostí pouhé jednotlivé národní úpravy a jsou řešeny v rámci mezinárodního práva řadou úmluv. V této kapitole bude proto podán přehled relevantních právních úprav a předpisů k problematice se vztahujících.

3.1 Mezinárodní smlouvy

Problematika existence v rámci rodiny, případně nedostatku tohoto rámce, je jednoznačně problematikou lidských práv. Lidská práva jsou tradičně právním typem, u něhož je naprosto zásadní vztah mezinárodního a vnitrostátního práva. Zvláštní důraz je v tomto oboru také kladen na způsoby aplikace norem mezinárodního práva v rámci práva vnitrostátního, neboť bez ní by mezinárodní smlouvy zůstávaly mrtvou literou a bezzubým nástrojem. V České republice byly přístup k mezinárodním smlouvám a jejich aplikace vyřešeny tzv. euronovelou Ústavy ČR – novelou č. 395/2001 Sb.

Článek 10 Ústavy po této novele stanoví, že vyhlášené mezinárodní smlouvy, kterými je Česká republika vázána a k jejichž ratifikaci dal souhlas Parlament se stávají součástí právního řádu ČR. Takovým mezinárodním smlouvám je také přiřčena nadzákonná síla – tedy jejich aplikační přednost před zákonem, který by s nimi byl v rozporu. Problematika relevantní pro tuto práci je řešena ve smlouvách, týkajících se zejména právní ochrany dětí. Tyto smlouvy byly uzavírány již od počátku 20. století, což, spolu s jinak nebývalými počty signatářů, pouze dokládá důležitost, kterou celá mezinárodní komunita těmto otázkám připisovala a stále připisuje. Smlouvy, které jsou pro Českou republiku závazné, byly a jsou z velké části uzavírány v rámci Or-

ganizace spojených národů, Rady Evropy, a také Evropské unie. Za nejrelevantnější a nejdůležitější lze považovat smlouvy následující:

3.1.1 Úmluva o právech dítěte

Tato úmluva drží primát v počtu států, které ji podepsaly a ratifikovaly. Úmluva o právech dítěte[1] (dále jen „Úmluva“) byla podepsána 20. listopadu 1989 v New Yorku. Její materie se zabývá přímo právy dětí, i jejich základními potřebami. Jednou z možností vysvětlení na poli mezinárodního práva téměř nevídaného úspěchu této smlouvy může být paradoxně její nedostatek – někteří odborníci na mezinárodní právo ji nazývají mezinárodní smlouvou *„nápadně neurčitou a nejasnou“*[2] – Úmluva totiž signatáře nezavazuje k žádným konkrétním akcím, a její formulace jsou měkké. Je tak spíše jakýmsi konstatováním, či výčtem ideálů, než mezinárodním právním aktem s reálnou silou.

Vágnost, či neurčitost formulací však nelze vnímat pouze jako slabinu této smlouvy. Právě naopak, je projevem svědomitosti jejích tvůrců a jejich snahy o univerzalitu – o přijatelnost a použitelnost Úmluvy bez ohledu na politické smýšlení či kulturu jednotlivých států. Jde také o první závazný právní dokument, který je zaměřen specificky na práva dětí a otázky s nimi spojené. V tomto ohledu také rozšiřuje, doplňuje a zdokonaluje mezinárodní smlouvy a úmluvy, které mu předcházely.

Nezastupitelný význam Úmluvy tkví pak především v tom, že se neomezuje na kusé, či útržkovité konstatování některých práv, ale je uceleným a obsáhlým katalogem lidských práv aplikovaných se speciálním zřetelem na děti a jejich potřeby. Tento katalog uvádí práva občanská, politická, ekonomická, ale i sociální a kulturní - dětská práva jsou tak zasazena do celé šíře práv lidských a deklarují se jako jejich integrální součást. Úmluva dětská práva také dělí do čtyř kategorií - práva na život a přežití, práva na osobní rozvoj, právo na ochranu a participační práva.

Úmluva je členěna do tří částí - preambule, hmotněprávní část a procesněprávní část. Článek 1 definuje, kdo se považuje za *dítě*.[3] Nicméně definice není zcela jednoznačná, neboť horní věková hranice osmnáct let není pro smluvní státy závazná – Úmluva tedy v zásadě ponechává věk „ukončení dětství“ na libovůli jednotlivých států. O tom, kdy dětství začíná (případně kdy začíná život dítěte) smlouva rovněž taktně mlčí.

[1] Ratifikována byla 6. února 1991. Pro Českou republiku je závazná od 1. ledna 1993, ve Sbírce zákonů byla publikována jako Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.

[2] SCHEU, H.: Pojem rodiny v evropském systému ochrany lidských práv, in: Winterová, A., Dvořák J. *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*, Praha, ASPI – Wolters Kluwer, 2009

[3] „Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“ – Úmluva o právech dítěte, čl. 1

Oproti smlouvám předchozím je smlouva poněkud radikálnější, co se týče vyjádření k ochraně zájmů dítěte. Ve svém čl. 3 totiž stanoví: „*Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti, týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými, nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány.*“ Zájem dítěte se tak má nejen v rovině politické, ale i na poli ryze praktického života stát nejvyšším měřítkem rozhodování.

Dalším článkem, podstatným pro řešenou problematiku, je čl. 7, který zakotvuje právo dítěte znát své rodiče. Formulace je zde však změkčena dodatkem „pokud je to možné“. Účelem tohoto ustanovení je ochrana biologických rodinných vazeb, a formulací práva znát svůj původ. Ačkoli smlouva opět dává státům volnost k tomu, aby způsob ochrany těchto práv zabezpečily dle svého vnitrostátního práva, je zde i důraz na soulad se závazky, vyplývajícími z mezinárodněprávních dokumentů v této oblasti. Porušení práva dítěte, resp. jeho nedostatečné, či neexistentní provádění tak může vést k mezinárodní odpovědnosti státu za porušení závazku z Úmluvy. Úmluva však v tomto směru neobsahuje žádnou sankci.

Nově, oproti předchozím smlouvám, je zakotveno právo dítěte vyrůstat v rodině – resp. právo na rodičovskou péči. To je obsaženo v čl. 9 Úmluvy.[4] Dalibor Jílek toto zaměření Úmluvy komentuje slovy: „*Úmluva přikládá značný význam rodinným či podobným svazkům a snaží se vytvořit rovnováhu mezi zájmy rodičů a dětí.*“[5] Úmluva však také zakotvuje možnost dětí zapojovat se do společenského života, s ohledem na svůj věk a zralost vyjádřit vlastní názor, vztahuje na děti svobodu projevu i práva sdružovací a shromažďovací.[6] Pokryta jsou i práva dětí na nejlepší dosažitelnou úroveň zdravotního stavu, přístup ke zdravotnickým službám a využívání veškerých dostupných rehabilitačních a léčebných zařízení.[7]

Státy jsou Úmluvou vázány k přijetí legislativních změn. Nad implementací těchto změn bdí Výbor pro práva dětí OSN, jemuž signatářské státy podávají pravidelné zprávy. Výbor má možnost po smluvních státech požadovat nápravu. Státům je také dána povinnost informovat o zásadách v Úmluvě obsažených širokou veřejnost – a to včetně dětí.[8]

[4]Na základě tohoto článku Ústavní soud ČR ve svém nálezu sp. zn.: Pl. ÚS 20/94 ze dne 28. března 1995 zrušil §46 zákona o rodině.

[5]JÍLEK, D.: Stručná geneze mezinárodní ochrany dítěte. *Právník*, č.4, 1990, s.346 a násl.

[6]Články 12, 13 a 15 Úmluvy

[7]Článek 24 odst. 1 Úmluvy.

[8]Článek 42 a 43 Úmluvy.

3.1.2 Deklarace práv dítěte

Deklarace práv dítěte[9] je historickým mezinárodním právním dokumentem, založeným na dokumentu starším – Ženevské deklaraci práv dítěte z roku 1924.[10] Stejně jako dokument výchozí, ani novější Deklarace práv dítěte (dále jen „Deklarace“ není právně závazná.

Deklarace je tvořena preambulí a deseti zásadami. Preambule osvětluje potřebu speciálního zakotvení práv dětí. Prvním a klíčovým principem Deklarace je tzv. antidiskriminační charakter [11] – tedy rovné postavené všech dětí bez ohledu na pohlaví, barvu pleti, rasu, vyznání, manželský či nemanželský původ atd. Deklarace rovněž vyjadřuje přesvědčení, že lidstvo je povinno dát dětem to nejlepší, co může nabídnout. Ve druhé zásadě se uvádí, že dítě je poživatelem zvláštní ochrany. Měřítkem má v tomto případě být zájem dítěte. Pod tuto zásadu lze zahrnout i právo dítěte znát svůj původ. Zájmem dítěte nepochybně je znát svou identitu a tedy i své biologické rodiče. Třetí zásada se týká práva dítěte na jméno. Čtvrtá a pátá zásada upravují práva dětí znevýhodněných – požívání výhod ze systému sociální péče a práva postižených dětí.

V šesté zásadě nejsou formulována přímo práva – důraz je zde položen na potřeby dítěte, zejm. na potřebu lásky a porozumění, nutné k harmonickému vývoji dětí. Také je zde vyjádřen princip, že dítě má vyrůstat v péči svých rodičů, je-li to možné. Právě tato zásada je často citována v souvislosti s možným ochuzením dítěte o rodinné zázemí jeho odložením, či umístěním do ústavní výchovy.

Právo dítěte na vzdělání je zakotveno v zásadě sedmé. Osmá pak přiznává dětem přednostní právo na poskytnutí pomoci a ochrany, což je devátou zásadou rozvinuto do explicitního nařízení ochrany dítěte před všemi formami nnedbalosti, krutosti a vykořisťování. Dítě se nemůže, ani nesmí dle Deklarace za žádných okolností stát předmětem obchodu. V desáté zásadě je zopakován klíčový antidiskriminační princip – každé dítě musí být chráněno před diskriminací.

Ačkoli nejde o dokument právně závazný, je Deklarace dokumentem, který zračí odhodlání a důraz, patrný v celé mezinárodní úpravě základních práv a potřeb dětí.

3.1.3 Evropská úmluva o lidských právech

Bylo řečeno, že Úmluva o právech dítěte je prvním komplexním dokumentem, zabývajícím se čistě právy dětí, která zasazuje do kontextu a rámce práv lidských. Tento rámec byl však vytvořen již dlouho před sepsáním Úmluvy, a to např. Evropskou

[9] Deklarace práv dítěte byla přijata Valným shromážděním OSN dne 20. listopadu 1959.
[10] Tento mezinárodní právní dokument byl přijat Společností národů a postrádal právní závaznost.
[11] JÍLEK, D.: Stručná geneze mezinárodní ochrany dítěte. *Právník*, č.4, 1990, s.346 a násl.

úmluvou o lidských právech[12], podepsanou v Římě dne 4. listopadu 1950. Tato Evropská úmluva (dále jen „EÚLP“) zavazuje své smluvní strany ke kolektivní ochraně nejdůležitějších základních práv. K těm patří mj. právo na život, svobodu, nedotknutelnost osobnosti a její ochranu, právo na soudní ochranu, svobodu myšlení, svědomí, vyznání, svobodu projevu a shromažďování, zákaz mučení, nelidského zacházení, otroctví a nucených prací atp.

Této diplomové práce se pak týká zejména článek 8 EÚLP, který stanoví: „*Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí, korespondence.*[13] *Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat, kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.*[14]“

Je nutno poznamenat, že v případu Pascale Odiévre v. France[15], řešený u Evropského soudu pro lidská práva, stěžovatelka namítala porušení právě čl. 8 EÚLP.[16]

3.1.4 Mezinárodní pakty z roku 1966

Pakt o občanských a politických právech spolu s Paktem o hospodářských, sociálních a kulturních právech (dále jen „Pakty“)[17] jsou univerzálními právně závaznými dohodami o lidských právech. Byly sjednány pod záštitou OSN a obsahují velmi široký katalog lidských práv, který v sobě zahrnuje i práva dětí. Myšlenka, že práva, obsažená v Paktech, jsou vlastní všem lidem, je vyjádřena v preambuli Mezinárodního paktu o občanských a politických právech tím, že se hovoří o rovných a nezcizitelných právech všech členů rodiny. Tato práva jsou přitom základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě. Z obou paktů vznikají smluvním státům závazky, které je nutné splnit prostřednictvím vnitrostátního zákonodárství.

K tématu této práce je nutno uvést článek 23 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Podle něj je rodina základním kamenem celé společnosti, a jako taková zasluhuje náležitou ochranu. K tomu se úzce váže také článek 17 toho samého paktu, podle něhož nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování

[12] Evropská úmluva o lidských právech, podepsaná pod záštitou Rady Evropy v roce 1950, vstoupila pro Českou a Slovenskou Federativní republiku v platnost 18. 3. 1992. Ve Sbírce zákonů je publikována pod č. 209/1992 Sb. Pro Českou republiku je závazná od 1.1.1993.

[13] Článek 8 odst. 1 EÚLP

[14] Článek 8 odst. 2 EÚLP

[15] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. února 2002, Sbírka rozsudků a rozhodnutí

[16] Tento případ bude podrobněji rozebrán v kapitole 5, podkapitole 5.4

[17] Pakty byly publikovány ve Sbírce zákonů jako vyhláška Ministerstva zahraničních věcí Československé socialistické republiky č. 120/1976 Sb. Česká republika je jimi vázána od 1. ledna 1993. ČSSR podepsala Pakt o občanských a politických právech i Pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech dne 7. října 1968. Ratifikační listiny k oběma Paktům byly uloženy dne 23. prosince 1975.

do soukromého života, rodiny a domova. Zvláštní ochranu rodině pak poskytuje i Pakt o hospodářských, kulturních a sociálních právech.

Pokud jde o samostatná práva dítěte, je zde opět ochrana před jakoukoli formou diskriminace, a to s ohledem na nezletilost jedince - tu můžeme najít v čl. 24, odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Odstavce 2 a 3 téhož článku pak řeší právo dítěte na jméno (a registraci po narození) a právo dítěte na státní příslušnost. Mezinárodní pakt o hospodářských, kulturních a sociálních právech pak zakotvuje postavení matek před a po narození dítěte a zdůrazňuje povinnost státu přijmout opatření proti jakékoli diskriminaci dětí na základě rodinného či jiného původu a nutnost jejich ochrany před hospodářským či sociálním vykořisťováním.[18]

3.1.5 Evropská úmluva o osvojení dětí

Preambule Evropské úmluvy o osvojení dětí[19] (dále jen „Úmluva o osvojení“) uvádí, že Úmluva o osvojení byla přijata s cílem dosáhnout v členských zemích Rady Evropy sblížení zásad právní úpravy osvojení. Z hlediska skutečností podstatných pro osvojení, které Úmluva o osvojení uvádí, lze jmenovat např. horní věková hranice pro osvojení dítěte – 18 let, a to za předpokladu, že dle vnitrostátního práva nejde o zletilce, ani o nezletilého, který uzavřel sňatek. K platnosti osvojení je nutné, aby o něm rozhodl soud nebo správní orgán. Za zmínku stojí také např. omezení, kladená na osobu osvojitele dle článku 7. Osvojitel má možnost si osvojit dítě, pokud dosáhl věku minimálně 21 a maximálně 35 let.

Pro problematiku této práce je podstatné ustanovení článku 5 odst. 4 Úmluvy o osvojení, které stanoví: „*Souhlas matky s osvojením jejího dítěte nebude akceptován, pokud bude udělen v takové lhůtě od narození dítěte, jež bude kratší šesti týdnů. Tato doba může být předepsána zákonem, anebo, v případě, že žádná taková lhůta není stanovena, ve lhůtě, která podle stanoviska příslušného orgánu bude matce umožňovat, aby se dostatečně zotavila po porodu dítěte.*“ Tato formulace sice zmiňuje lhůtu šesti týdnů, zároveň však dává státům možnost tuto lhůtu upravit zákonem, nebo vůbec ne - přičemž v takovém případě ponechává rozhodnutí o tom, zda je matka již dostatečně zotavena po porodu, na „příslušném orgánu“. Toto ustanovení, a další, jemu podobná, vedou k tomu, že zastánci usnadnění osvojení pro děti narozené v rámci anonymních a utajených porodů navrhují, aby stát umožnil matce udělit souhlas s osvojením už bezprostředně po porodu (či v krátké době po něm) – tento souhlas by pak nabyl účinnosti a vykonatelnosti po uplynutí zmíněných šesti týdnů. Např.

[18] Článek 10 odst. 3 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. I další články opravují právní postavení dětí a mladistvých v různých aspektech života, od trestněprávních po sociálněprávní požadavky, jejichž uspokojení by měly státy zajistit.

[19] Evropská úmluva o osvojení dětí byla podepsána ve Štrasburku v roce 1967. Česká republika ji ratifikovala 8. září 2000. V platnost vstoupila v prosinci 2000 a ve sbírce zákonů byla publikována pod číslem 132/2000 Sb.

JUDr. Eva Hubálková, Ph.D. k tomu uvádí: „*Tento argument je nesporně veden blahem dítěte, nemusí však nutně platit jen u matek, které chtějí rodit anonymně či utajeně. Kterákoliv z nich by ve prospěch svého dítěte měla mít možnost souhlasit s jeho osvojením ihned. Odpadl by totiž problém, že zanechá své dítě v kojeneckém ústavu a již se tam nikdy nevrátí. Souhlas s osvojením musí pak dát soud, který ve většině případů nejedná rychle, přestože z hlediska mezinárodních závazků by měl.*“[20] Tento názor je však mezi odbornou veřejností spíše výjimečný. Nicméně právě takové udržují debatu nad problematikou, řešenou v této práci, v chodu a toto téma stále aktuální. Více prostoru je této polemice věnováno v kapitole 5.

3.2 Česká právní úprava

Jak již bylo nastíněno výše, řešená problematika spadá alespoň z větší části do sféry základních lidských práv. Proto, chceme-li se zabývat právní úpravou národní, nemůžeme začít jinde, než předpisy nejvyšší právní síly – tedy ústavním pořádkem ČR, a zejména Listinou základních práv a svobod, která je spojena s osobnostními právy člověka (včetně práv dítěte). Kromě ní pak jednotlivé aspekty této široké problematiky nacházíme v jednotlivých zákonech, a předpisech nižší právní síly.

3.2.1 Ústavní pořádek ČR

Ústavní základy ochrany osobnosti tvoří zákon č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních práv a svobod v platném znění (dále je „[“Listina]), která je dle čl. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) součástí ústavního pořádku České republiky. V Listině je již v úvodu jasně deklarováno, že základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné. Dále Listina vyzdvihuje v čl. 1 rovnost lidí v důstojnosti a právech a v čl. 3 tento princip rozvíjí zákazem diskriminace. Tyto principy navazují na výše zmíněné mezinárodní smlouvy.

Článek 6 Listiny také úzce souvisí s problematikou této práce, neboť stanoví: „*Každý má právo na život a lidský život je hoden ochrany již před narozením*“ Můžeme konstatovat, že o tento článek se opírají všichni ti (odborníci i laici), kteří argumentují právem na život jako právem silnějším oproti právu znát své biologické rodiče, zejména pokud se jedná o děti, odkládané do babyboxů, nebo jiných, k tomu určených míst.[21]

Dalšími relevantními ustanoveními jsou čl. 7 a 10, deklarující nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, a právo na ochranu před neoprávněným zásahem do soukromého a rodinného života. S rodinným životem souvisí i čl. 32 Listiny, který ve svém odst. 1 uvádí výslovně rodinu a rodičovství pod ochranu zákona. Mladistvým a dětem je

[20] HUBÁLKOVÁ, E.: Anonymní porody z hlediska článku 8 Evropské úmluvy o lidských právech, *Správní právo* Praha, Ministerstvo vnitra, č. 5-6, 2003, s. 283-285

[21] Např. http://www.statim.cz/uvod.php

rovněž zaručena zvláštní ochrana, spočívající mimo jiné i v právem poskytovaných sociálních zvýhodněních. Poněkud mnohoznačný je zde pojem „rodičovství“, který je v tomto kontextu, dle teorie, spíše nutno vykládat jako rodičovství právní, než biologické. Rodičovství je institut, sdílený matkou a otcem, přičemž není podmínkou, aby tito byli manželé. Dle komentáře prof. Pavlíčka: *„Ve smyslu čl. 32 odst. 1 je otcem muž, kterému konkrétně svědčí domněnka podle § 51 až 54 zák. o rodině, tj. muž o kterém podle zákona platí, že je otcem dítěte, u matky jde přirozeně i o rodičovství založené umělým oplodněním, v případě adopce jsou rodiči rodičové adoptivní, a to v případě osvojení zrušitelného po dobu jeho trvání, u nezrušitelného je to provždy.“*[22]

Odstavec 2 čl. 32 Listiny je neméně důležitý a zajímavý pro naši problematiku, neboť stanoví: *„Ženě v těhotenství je zaručena zvláštní péče, ochrana v pracovních vztazích a odpovídající zdravotní podmínky.“* Navazující odstavce 3 a 4 pak přiznávají stejná práva dětem narozeným v manželství i mimo ně a uvádějí některá z těchto práv - konkrétně právo rodičů pečovat o děti a vychovávat je, právo dětí na rodičovskou výchovu a péči a možnost omezení rodičovských práv toliko na základě zákona, rozhodnutím soudu. Článek 5 konstatuje právo rodičů, pečujících o děti, na pomoc od státu. V tomto článku Listiny tedy vidíme dobrý model fungování rodiny v rámci státu. Rodina, ať už ve fázi vzniku (těhotenství), nebo ve fázi existence by měla být tím, co stát podporuje - a to bez ohledu na to, zda se jedná o rodinu úplnou, či neúplnou (nezáleží na tom, zda děti byly narozeny v manželství, ani zda nastávající matka má partnera). Dlužno také podotknout, že péči o dítě a jeho výchovu, Listina formuluje jako právo jak ze strany dítěte, tak ze strany rodičů. Není zde uložena komplementární povinnost. V případě, že se rodiče rozhodnou svá práva vůči dítěti nevykonávat, může stát zasáhnout (umožňuje-li mu to zákon). Obvykle v takových případech přichází na řadu náhradní rodinná péče a v krajním případě výchova ústavní. Ačkoli se rodiče mohou rozhodnout svá práva neuplatňovat, nemohou se jich dle Listiny, ani dle zákona, jednoduše vzdát. Důsledky pokusu vzdát nebo zbavit se rodičovských práv jsou potom další vodou na mlýn diskuze o babyboxech, či utajených porodech, jak bude podrobně rozebráno v příslušných kapitolách této práce.

3.2.2 Občanský zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „NOZ“) je po rekodifikaci soukromého práva jeho úhelným kamenem. Tato norma v sobě zahrnuje jak úpravu osobnostních práv, obsaženou zejm. v Části I., Hlavě II., Oddílu 6, §81-117. NOZ rovněž podrobně řeší otázku duševní a tělesné integrity člověka a zásahů do ní. Z hlediska debat souvisejících s problematikou utajeného porodu a odložení dítěte je zajímavé ustanovení §81 odst. 1 věta druhá: *„Každý je povinen ctít svobodné rozhodnutí člověka žít podle svého.“* Tato formulace, zdá se, nahrává příznivcům těchto institutů, kteří obhajují právo a možnost matky zvolit si, zda matkou chce doopravdy

[22] PAVLÍČEK, V.: *Ústava a ústavní řád České republiky, Komentář, Díl 2, Práva a svobody*, 2. vydání, Linde Praha a.s., 2002, s. 256 a násl.

být. Ovšem stejně dobře může být tato formulace použita pro obhajobu názoru, že odložením, či vymazáním údajů o matce z evidencí je dítěti upíráno právo zvolit si život se znalostí svého biologického původu.

Kromě konstatování, že osobnost člověka a vše, co s ní souvisí (tedy např. i jeho soukromí a rodinný život) požívá ochrany, dává v §82 NOZ výslovně *„člověku, jehož osobnost byla dotčena, právo domáhat se toho, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek.“* Narozdíl od ústavněprávní či mezinárodněprávní úpravy je v úpravě občanskoprávní tedy dána konkrétní možnost bránit se zásahu do zákonem zaručených práv.

Do NOZ byla při rekodifikaci vtělena také úprava práva rodinného, dříve obsažená v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině. Tato úprava je nyní obsažena v Části II. NOZ. Pro téma této práce se jedná o normu klíčovou, neboť řeší pojmy mateřství, otcovství, rodičovská zodpovědnost a jejich vznik, zánik či (zejména v případě otcovství) určení. Jednotlivé instituty budou podrobněji rozbrány s odkazy na zákonnou úpravu v dalších kapitolách diplomové práce.

Je také nutno zmínit, že NOZ obsahuje v nemalé míře procesněprávní ustanovení, z nichž některá jsou duplicitní nebo překrývající se s úpravou, vtělenou do níže zmíněného zákona o zvláštních řízení soudních. Jednou z takových úprav je například úprava Části II., Hlavy III., pod názvem *Poručenství a jiné formy péče o dítě*, jejíž §928 odst. 1 stanoví, že *„Není-li tu žádný z rodičů, který má a vůči svému dítěti vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, soud jmenuje dítěti poručníka.“* Na něj navazující §929 NOZ pak do této funkce nominuje OSPOD, jako veřejného poručníka, do doby, než bude soudem určen poručník jiný.

3.2.3 Zákon o zvláštních řízeních soudních

Procesní materie této oblasti práva byla v rámci rekodifikace práva soukromého vtělena do nové právní normy, kterou je zákon o zvláštních řízeních soudních[23] (dále jen „ZZŘ“).

Konkrétně je pro tuto práci relevantní zejména jeho Část II., Hlava 5. – řízení ve věcech rodinněprávních, a to Oddíl 3, který řeší řízení o určení a popření rodičovství. Toto je změnou oproti původní procesněprávní úpravě OSŘ, neboť ta znala pouze řízení o určení či popření otcovství. Současná podoba ZZŘ zavádí svým §426 princip, podle něhož se ustanovení o řízení o určení a popření otcovství použijí přiměřeně i na řízení o určení a popření mateřství. Tento procesní předpis dává tedy možnost určení či popření mateřství, údajně ve snaze o zrovnoprávnění rodičovských institutů. Zda a do jaké míry se tento záměr podařil ukáže teprve praxe, nicméně při zvážení markantního rozdílu přístupu hmotněprávní úpravy k otcovství a mateřství si lze i při nejlepší vůli rovnost na procesním poli představit jen velmi obtížně. Ostatně NOZ,

[23] Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízení soudních.

který ve své materii také řeší problematiku popírání otcovství, jakékoli ekvivalentní popírání mateřství nezmiňuje, a to ani tak stručným odkazem, jakým se to děje v ZZŘ.

Dalším relevantním oddílem ZZŘ je Oddíl 4, Části II., Hlavy 5. Tento oddíl zahrnuje řízení ve věcech osvojení nezletilého. V této úpravě je v souvislosti s osvojováním dětí odložených a dětí, jejichž matka požádala o utajení identity, několik problémů, které budou podrobněji rozebrány v kapitolách věnovaných těmto fenoménům. Za zmínku ovšem v této souvislosti stojí zejména §432 ZZŘ, která stanoví za jakých podmínek je rodič osvojence účastníkem řízení o osvojení.[24] Tento paragraf totiž zcela zanedbává (resp. neřeší) případ, kdy biologická matka požádala o utajení svých údajů v souvislosti s porodem. Může se tak stát (a pokud se dá věřit zkušenostem osvojitelů, sdíleným na internetových fórech, tak se také stává), že soud vyzývá biologickou matku jako účastnici řízení k dání souhlasu s osvojením. Tímto postupem je však porušeno utajení identity matky a popřen smysl celého tohoto právního institutu.

Neméně důležitou a relevantní (a to zejména pro oblast babyboxů, která jinak zůstává právní úpravou zcela nepovšimnuta[25]) částí je Oddíl 5, Části II, Hlavy 5., který obsahuje úpravu Péče soudu o nezletilé. Právě sem byla vtělena úprava předběžných opatření, původně zakotvených v §76a OSŘ. Tato úprava ovšem ve své současné podobě §452 lépe reflektuje například i situaci dítěte anonymně odloženého, když v odst. 1 stanoví použitelnost předběžného opatření „*...bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o dítě pečovat...*“ §455 ZZŘ dále pro toto řízení stanoví, že „*...nemá-li nezletilý zákonného zástupce... jmenuje mu soud opatrovníka bezodkladně po předání věci. Opatrovníkem soud jmenuje zpravidla orgán sociálněprávní ochrany dětí.*“ Toto ustanovení je v kolizi s výše uvedeným ustanovením §928 NOZ, které pro případ absence rodičů predikuje ustanovení poručníka, nikoli opatrovníka. Obě úpravy se ovšem shodují v tom, že zájmy dítěte v takovém případě má v případě absence odpovědné osoby hájit OSPOD. Dále jsou v tomto oddílu upravena další řízení ve věcech nezletilých, jejichž demonstrativní výčet je uveden v §466 ZZŘ[26]

[24] „*§432 odst. 1)Rodič osvojence není účastníkem, pokud a) byl zbaven rodičovské odpovědnosti a současně práva dát souhlas k osvojení, b) jeho svéprávnost byla ve věci udělení souhlasu k osvojení omezena, c) udělil souhlas k osvojení před podáním návrhu na osvojení. odst. 2) Rodič osvojence přestává být účastníkem dnem právní moci rozhodnutí o tom, že není třeba k osvojení jeho souhlasu.*“

[25] viz kapitola 4, podkapitola 4.4

[26] *§466 Předmět řízení V řízení soud rozhoduje zejména ve věcech a) jména a příjmení nezletilého dítěte, b) péče o nezletilé dítě, c) výživy nezletilého dítěte, d) styku s nezletilým dítětem, e) rodičovské odpovědnosti, f) poručenství, g) opatrovnictví nezletilého dítěte, h) předání nezletilého dítěte, i) navrácení nezletilého dítěte, j) pro nezletilé dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout, k) souhlasu s právním jednáním nezletilého dítěte, l) zastupování nezletilého dítěte, m) péče o jmění nezletilého dítěte, n) ústavní výchovy nezletilého dítěte a jiných výchovných opatření, o) ochranných opatření, p) pěstounské péče, q) určení data narození nezletilého dítěte, r) přiznání svéprávnosti nezletilému dítěti, s) přivolení souhlasu a odvolání souhlasu zákonného zástupce k samostatnému provozování obchodního závodu nebo k jiné obdobné výdělečné činnosti.*

3.2.4 Další právní normy

Zákon č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (dále jen „ZoZS“) je zákonem, v němž byla převzata úprava porodu s utajením identity matky, a to v §37 (v ZoZS je tento paragraf opatřen nadpisem „utajený porod“). Lze považovat za poněkud nešťastné, že při celkové novelizaci nebyla novelizována a změněna i zcela nedostačující úprava porodu s utajením identity matky, tak aby tento institut mohl být v praxi užíván s větší právní jistotou na straně ženy, i zdravotnického zařízení. Zákon také řeší otázku hrazení nákladů porodu. Jako podmínku uhrazení nákladů z veřejného zdravotního pojištění klade, aby matka měla trvalý pobyt na území ČR, i když podle §2 ZoZS může jít o osobu cizí státní příslušnosti, pokud je vedena v evidenci obyvatel.

Nelze také nezmínit zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „ZoSPOD“, který upravuje problematiku ochrany práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, snahu o obnovení narušených funkcí rodiny a případné zabezpečení náhradního rodinného prostředí. Jako základní hledisko stanovuje §5 ZoSPOD blaho dítěte a jeho zájem, přičemž klade důraz na rodinné prostředí a výchovu. Tento důraz je ostatně zřejmý i z popisu zaměření sociálně-právní ochrany v §6 ZoSPOD, z něhož jasně vyplývá, že zdravě fungující rodina by se pod záběr tohoto zákona, a tedy do zájmu orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“ neměla dostat. Problematika utajených a anonymních porodů a anonymního odkládání dětí do babyboxů však spadá pod eminentní zájem této zákonné sféry, neboť právě z těchto institutů vycházejí děti, jejichž rodiče neplní povinnosti a nevykonávají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti. Tento zákon rovněž obsahuje výčet orgánů, které jsou oprávněny a povinny sociálně-právní ochranu dětí poskytovat.

Dalším zákonem podporujícím právní úpravu zpracovávané problematiky je zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení (dále „ZoMatr“). V souvislosti s přijetím a hlavně nabytím účinnosti NOZ byla přijata i harmonizační novela ZoMatr, která však také, jak říká důvodová zpráva, *„zapracovává poznatky z matriční praxe“*[27]. Tématu této práce se týká změna v úpravě zápisů do knihy narození. Dle českého právního řádu (i dle mezinárodních smluv) musí být každý novorozenec zaregistrován. Novelou došlo ke změně oznamovací povinnosti – §16 odst. 4 nyní stanoví: *„k zápisu do knihy narození dítěte narozeného mimo zdravotnické zařízení, jehož matce nebyly ani následně poskytnuty zdravotní služby, předloží jeden z rodičů […] další doklady potřebné k prokázání skutečnosti, že matkou dítěte je žena, která je porodila“*[28] Pokud matriční úřad nevezme za prokázané, že žena, která má být zapsána,

[27] Důvodová zpráva k Novele zákona o matrikách, jménu a příjmení, Sněmovní tisk 1000/0, část č. 1/6, dostupná online z http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6CT=1000CT1=0 [dostupnost ověřena 30.03.2016]

[28] Vložení tohoto ustanovení komentuje důvodová zpráva následovně: *„Ze statistiky provedené ve spolupráci s krajskými úřady vyplynulo, že v roce 2011 bylo do knihy narození v České republice provedeno 311 zápisů narození dětí, které se narodily mimo zdravotnická zařízení za účasti porodní asistentky, duly nebo lékaře. Některým z těchto dětí byla po porodu poskytnuta péče zdravotnickým zařízením. Zápisy do knihy*

je skutečně matkou dítěte, zamítne žádost o zápis matky do listu narození dítěte. Jde o meritorní rozhodnutí ve správním řízení dle zákona 500/2004 Sb., správní řád, proti kterému lze podat řádný opravný prostředek, případně opravný prostředek dle zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

Zákon o matrikách dále obsahuje úpravu zápisu a uchovávání údajů o matce, která požádala o utajení své identity v souvislosti s porodem. Tato úprava je obsažena v §17 v návaznosti na §14. Podle této úpravy se údaje o matce do matriční knihy narození nezapíší, ale vzhledem k tomu, že je matka známá, zapíše se do knihy narození jako příjmení dítěte příjmení matky v době narození dítěte dle §19 odst. 4 ZoMatr. Tím však dochází k možnosti identifikace dítěte s matkou a institut utajení matky je výrazně oslaben. Matka má také možnost určit dítěti křestní jméno, a matrika je povinna toto zanést do knihy narození dle §18 ZoMatr.

Řešené problematiky se do určité míry týkají i další právní předpisy českého právního řádu, nicméně ty budou případně zmíněny u příslušných institutů.

3.3 Německá právní úprava

Německá právní úprava je v rámci tématu této práce blízká úpravě české. Základní lidská práva a práva osobnostní jsou chráněna již na úrovni předpisů ústavního práva. Jedním z vysoce akcentovaných základních práv je i právo rodičovské. Samotné určování rodičovství pak stojí na třech základních principech – principu pravdivosti původu (tj. souladu právního a biologického rodičovství, dále principu možnosti ovlivnit účinně projevenou vůlí osobní status, je-li to v souladu s blahem dítěte, a konečně principu jasně určeného osobního statutu. Posledně jmenovaný princip by měl vést ke stabilnímu určení osobního statusu, založenému na splnění formálních, jasně daných požadavků zákona. Jednou určený osobní status by pak působil „inter et erga omnes“.[29] Úprava celé problematiky je však daleko širší.

narození tak byly provedeny na základě ústního oznámení o narození dítěte matkou, otcem či oběma rodiči, hlášení o narození porodní asistentky, hlášení o narození od lékaře, který poskytl pomoc matce po porodu, hlášení pediatra o narození, potvrzení pediatra o ošetření dítěte, potvrzení gynekologa o porodu, těhotenský průkaz, zpráva porodní asistentky o porodu, zpráva porodní asistentky o novorozenci, prohlášení duly o porodu, případně na základě hlášení zdravotnického zařízení o narození. Ve 29 případech bylo matrikářem přijato k zápisu narození pouze oznámení rodičů o narození dítěte, které je naprosto nedostatečné, s ohledem na možné páchání trestné činnosti (obchod s dětmi). Nově se proto stanoví, že v těchto případech „jeden z rodičů dále předloží zejména doklady potřebné k prokázání skutečnosti, že matkou dítěte je žena, která je porodila“.“

[29] LUH, C.K.: *Die Prinzipien des Abstammungsrechts: Reformvorschlag im Lichte der hochts richterlichen Rechtsprechung zu Vaterschaftstests*, Hamburg, Kovač, 2008

3.3.1 Grundgesetz

Německá ústava „Grundgesetz“ (dále jen „GG“) ve svém článku 1 odst. 1 zakotvuje právo na nedotknutelnost lidské důstojnosti. To, společně s čl. 2 odst. 1 GG, v němž je obsaženo právo na svobodný rozvoj osobnosti, vytváří základ, z něhož se odvozuje mimo jiné právo znát svůj genetický původ. Na toto právo je v německém ústavním právu také kladen velký důraz, navzdory tomu, že není ve výčtu základních práv výslovně uvedeno. Samozřejmě, Německo je, stejně jako Česká republika, vázáno řadou mezinárodních smluv, které vnímání a akcenty ohledně lidských práv ovlivňují.

Kromě výše uvedeného je pro téma této práce relevantní čl. 6 GG, který ustanovuje ochranu rodinného života, zejména v souvislosti s ochranou práva starat se o dítě, pečovat o ně a vychovávat je. Stejně jako v ústavním pořádku ČR i zde lze konstatovat, že se jedná o právo, nikoli o povinnost. Rodiče se tedy mohou rozhodnout toto své ústavně zaručené právo nevykonávat.

3.3.2 Bürgerliche Gesetzbuch

Obdobně jako NOZ v české právní úpravě, Bürgerliche Gesetzbuch (dále jen „BGB“) obsahuje hmotněprávní materii, týkající se statusových a osobnostních práv. Velkou novelou právě v oblasti práv rodinných prošel BGB v roce 1998, díky tzv. „Gesetz zur Reform des Kindschaftsrechts“, s účinností od 1.7.1998. Tato reforma přivedla dítě skutečně do centra úpravy německého rodinného práva, když jako základní princip tohoto právního odvětví přejala snahu podporovat co nejvíce zájem a blaho dítěte. Nejzásadnějšími změnami v rámci reformy (nutnými v důsledku ústupu tradičního modelu rodiny) bylo zajištění stejných rodičovských práv a povinností u otce a matky, kteří nejsou sezdáni, jako u manželů a s tím související zrovnoprávnění dětí manželských a nemanželských. V tomto rámci také došlo k redefinici určování rodičovství (které do té doby bylo rozděleno v závislosti na manželském či nemanželském původu dítěte).[30] Otázku mateřství upravuje BGB ve svém §1591. Otcovství je naproti tomu v německé, stejně jako v české úpravě založeno domněnkami. Jejich výčet je uveden v §1592 BGB.

V německém právním řádu je (ne vždy na první pohled zřejmá) velmi výrazná dichotomie mezi rodičovstvím jako biologicko-genetickým vztahem a rodičovstvím coby vztahem právním. Německý právní řád se primárně orientuje na původ a vztah genetický, ačkoli od tohoto všeobecného směru existuje celá řada odchylek v jednotlivých ustanoveních zákona. V některých případech – vždy s ohledem na blaho dítěte, pro něž je důležité mít rodinné vazby co možná stabilní a neotřásané spory – může být s ohledem na projevenou vůli a zájmy zúčastněných osob připuštěn zákonem nesoulad rodičovství právního a biologického.

[30] SCHWAB, D.: *Familienrecht*, München, Beck, 2003

Dalším důležitým ustanovením BGB je §1747 odst. 2, který stanoví minimální lhůtu pro udělení souhlasu s adopcí dítěte. Lhůta dle německé úpravy je o dva týdny delší, než lhůta česká – souhlas s adopcí lze udělit nejdříve osm týdnů po narození. Pokud matka po dobu osmi týdnů neprojeví zájem (nepřihlásí se o něj, nevrátí se pro něj), má se za to, že odložením byl dán souhlas s osvojením a bez dalšího se zahajuje řízení o osvojení odloženého dítěte.

Posledním a nejnovějším ustanovením BGB, které je třeba zmínit v této souvislosti je ustanovení §1674a BGB, které stanoví, že rodičovská zodpovědnost matky, která podstoupila porod s utajením identity, se nevykonává (je suspendována), pokud soud nerozhodne, že je zde naléhavý zájem na tom, aby matka tuto zodpovědnost vykonávala. Toto ustanovení bylo do BGB zavedeno poté, co minulý rok vstoupil v účinnost zákon o tzv. „diskrétních porodech“ (Vetrauliche Geburt).

3.3.3 Další právní normy

Již zmíněný zákon o diskrétních porodech, resp. nově přidaná Část 6. zákona Schwangerschaftskonfliktgesetz (dále jen „SchKG“) je výsledkem snahy vytvořit legální alternativu k doposud jaksi „pololegálně“ existující praxi anonymních porodů. Ne náhodou první pokus o přijetí této úpravy přišel v roce 2009, kdy německá Etická komise vyslovila svůj jasný názor, že nelze podporovat existenci a fungování anonymních porodů a babyboxů na pomezí legality. Zákon však byl schválen až v roce 2013 a vstoupil v účinnost v polovině roku 2014. Cílem právní úpravy je zajistit zlepšení ochrany zdraví a blaha jak dítěte, tak matky a nastolit právní jistotu.[31] Příslušná část SchKG není velkého rozsahu, přesto je daleko obsáhlejší, než česká úprava porodu s utajením identity matky. Podrobnější srovnání obou úprav bude provedeno v kapitole 6

Dalším právním předpisem, vztahujícím se k dané problematice, je zákon Personenstandsgesetz (dále jen „PStG“), který je obdobou ZoMatr – tedy právní normou, upravující zanesení statusových práv osob – týkajících se narození, sňatků, dlouhodobých partnerských svazků, úmrtí a jmen – do státních registrů na matričních úřadech (tzv. *Standesamt*). Podle §18 tohoto zákona musí být narození dítěte oznámeno na příslušném matričním úřadě. Při tomto oznámení musí být (dle §21 odst. 1 PStG) vždy uvedeno jméno matky. Tuto povinnost ukládá PStG v §17 především matce a otci, případně dalším osobám, přítomným při narození dítěte. Nesplněním této informační povinnosti se osoba vystavuje nebezpečí trestního stíhání dle §169 Strafgesetzbuch (dále jen „StGB“). V rámci řešení institutu diskrétního porodu tento zákon ve svém §10 odst. 4 stanoví, že v rámci porodu podle §25 odst. 1 SchKG se neaplikuje informační povinnost personálu zařízení, v něm tento porod probíhá, v plné šíři dle požadavků PStG, ale pouze do té míry, do jaké je možné informace poskytnout se zachováním utajení identity matky. V záznamu o narození se poté objevuje pseudonym matky. Podrobné informace o matce jsou uloženy u příslušného

[31] Jak v důvodové zprávě k novele uvádí Bundeskabinet.

poradenského centra, tak, aby v případě zájmu mohlo takto porozené dítě později získat informace o svém původu.

Poslední právní normou, kterou je nutno v souvislosti se zkoumanou problematikou zmínit, je norma procesněprávní – *über das Verfahren in Familiensachen und den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit* (dále jen „FamFG“). Tento předpis upravuje řízení v rodinných věcech a další nesporná řízení, včetně např. řízení o určení a popření otcovství.

3.4 Francouzská právní úprava

Zatímco česká a německá úprava jsou si relativně blízké a jsou historicky a tradičně spřízněné, jak ve svých východiscích, tak ve svých závěrech, úprava francouzská vychází z tradice odlišné. Zatímco obě výše uvedené v návaznosti na římskoprávní heslo *Mater semper certa est* upřednostňují zejména u mateřství vztah biologický před vztahem sociálním či volním, pokud jde o založení mateřství právního, francouzská úprava se drží koncepce, podle které je *„mateřství založeno nejen na faktu porodu, ale současně i na uznání mateřství rodičkou“*[32]. Obdobný princip pak samozřejmě platí i pro založení otcovství.

Tento přístup tak klade důraz spíše na soulad právního vztahu rodičovství s faktickým vykonáváním rodičovské odpovědnosti (tedy práv a povinností rodičů k dítěti), než nutně na soulad tohoto stavu s genetickým původem dítěte. Jak ve své stati píše Frank: *„Francouzské právo vědomě nezachovává určení genetických rodičů tam, kde tito nejsou ochotni plnit i fakticky rodičovské úkoly.“*[33] Je tedy zřejmé, že tato úprava skýtá z hlediska předmětu této práce širší prostor než úpravy předcházející, neboť již ve svém základu implikuje jakousi možnost zbavit se jednostranně rodičovské odpovědnosti, či tuto k narozenému dítěti dokonce vůbec nenabýt.

V porovnání s jinými právními úpravami stojí za zmínku, že jde o jednu z právních úprav, která akcentuje právo matky (popř. rodičů) oproti právům dítěte. V této souvislosti lze také za zajímavé považovat judikatorní úvahy a závěry, vztahující se ke vztahu a souladu těchto zásadně se lišících úprav ve stejném mezinárodním rámci. O tomto bude blíže pojednáno v kapitole 5.

3.4.1 Ústavně-právní úroveň úpravy

Hovoříme-li o ústavní či nadzákonné úrovni úpravy, musíme se ve francouzském právním prostředí zabývat především dvěma právními akty - prvním je tzv. „Déclaration des droits de l’homme et du citoyen de 1789“ (dále jen „Déclaration“) a druhým je „Constitution de la République francaise/Constitution du 4 Octobre 1958“

[32]HRUŠÁKOVÁ, M. et al.: *Zákon o rodině, zákon o registrovaném partnerství, komentář*, Praha, C.H.Beck, 2009

[33]FRANK, R.: Právo znát svůj genetický původ?, *Zeitschrift für das gesamte Familienrechts*, č. 2, 1988

(dále jen „Constitution“ doplněná o „Préambule de la Constitution de 1946“ (dále jen „Préambule 1946“).

Co se týče Déclaration, ta ve svém Článku 2 stanoví, že: „*Cílem všech politických uskupení je zachovávání a ochrana přirozených a nezcizitelných práv člověka. Těmito právy jsou svoboda, osobní vlastnictví, volnost od nátlaku a bezpečí.*“ K významu těchto hodnot pro problematiku, řešenou v této práci, se vyjádřil dokonce Le Conseil Constitutionnel[34], když ve svém rozhodnutí prohlásil „*...svoboda, hlásaná tímto článkem, naznačuje úctu k soukromí, na jejíž druhé straně však stojí právo vést běžný rodinný život.*“[35] Zaručení práva na rodinný život bude rozvedeno dále. V souvislosti s Déclaration je však nutno zmínit ještě článek 6, který uvádí: „*Zákon...musí být pro všechny stejný, ať už chrání, nebo trestá.*“[36] Právě rovnost před zákonem a rovná platnost zákona pro všechny jsou ústavní principy, které nejčastěji pronikají do plamenných debat okolo utajování těhotenství a porodů, a zejména následných snah jedné nebo druhé strany o zjištění, či prokázání genetické spřízněnosti. V těchto sporech totiž jde (jak ostatně konstatuje i Evropský soudní dvůr pro lidská práva, viz podkapitola 5.4) především o porovnávání dvou různých práv dvou různých osob, a je potřeba rozhodnout o jejich vzájemné váze (tedy, které by se v rámci systému rovnosti práva a rovnosti před zákonem mělo spíše uplatnit). Samotná práva, o která jde – tedy právo matky zvolit si porod bez uvedení identifikačních údajů, za tímto rozhodnutím si stát a odmítnout odtajnění údajů; a na straně druhé práva dítěte na péči rodičů a především právo znát svůj genetický původ – však na ústavní rovině (snad kromě zmíněného mezinárodního rámce[37]) zakotvena nejsou.

V souladu s další částí francouzského ústavního pořádku je úprava těchto (a dalších) konkrétních práv ponechána zákonu. To výslovně stanoví Článek 34 Constitution, kterým je dáno, že „*Zákon dále upraví limity: občanských práv a základních záruk poskytovaných občanům k výkonu jejich občanských svobod... a dále normy pro občanství, statusové a způsobilostní otázky osob, instituty manželství, dědictví a darování*“.[38]. O naplnění tohoto zmocnění a konkrétních zákonných úpravách bude pojednáno níže. Důležitost rodinněprávních a statusových institutů připomíná a zdůrazňuje i Préambule 1946, a to ve svém desátém prohlášení: „*Stát poskytne jednotlivcům a rodinám podmínky pro jejich rozvoj.*“ A dále pokračuje: „“Zaručuje všem, zejména dětem, matkám a pracovníkům v pokročilém věku, ochranu zdraví, hmotné zabezpečení, odpočinek a volný čas... Stát zaručuje dětem i dospělým rovný přístup ke vzdělání, přípravě na povolání a kultuře...[39] Zajištění podmínek pro rozvoj rodiny

[34]Le Conseil Constitutionnel - tedy francouzská Ústavní rada - byla založena již v roce 1958 a funguje jako orgán kontroly ústavnosti.

[35]Rozhodnutí Le Conseil Constitutionnel č. 2011-173 QPC ze dne 30. září 2011 ve věci M. Louis C. et autres; odpověď na předběžnou otázku položenou Cour de cassation.

[36]Déclaration des droits de l'homme et du citoyen de 1789 k dispozici na http://www.assemblee-nationale.fr/

[37]Stejně jako právní úprava česká, francouzská Constitution upravuje právní sílu přijatých mezinárodních smluv jako nadzákonnou, a to ve svém článku 55.

[38]Constitution de la République francaise du 4 Octobre 1958, dostupná na http://www.assemblee-nationale.fr/

[39]Préambule de la Constitution du 27 Octobre 1946, dostupná tamtéž.

či rodinného života je tak ve Francii z hlediska právní síly postaveno na roveň právu na respektování soukromí jednotlivce. Tyto principy jsou pak opět rozpracovány v zákonné úpravě.

3.4.2 Code Civil

Bezesporu základním a nejrozsáhlejším zdrojem právní úpravy v oblasti rodinného práva a statusových práv je ve Francii Code Civil (občanský zákoník, dále také „CC“). Co se týče určování rodičovství, pro to jsou pravidla stanovena v Části I., Hlavě VII. CC. [40]. V první řadě však CC zakotvuje v §310, že: „*Děti, rodičovství k nimž bylo stanoveno dle zákona, mají stejná práva a povinnosti ve svých vztazích ke svému otci a matce. Vstupují do rodin obou.*“ Podmínky zákonného určování či stanovení rodičovství budou probrány podrobněji v kapitole **??**. Prozatím uveďme toliko, že dle francouzského práva mateřství vzniká v první řadě uznáním dítěte při narození a otcovství na základě domněnky otcovství manžela matky. Jiné domněnky otcovství francouzský zákon nezná. Rodičovství však může být kromě těchto možností založeno ještě na základě dobrovolného prohlášení/uznání (tzv. „la reconnaissance volontaire“), nebo na základě osvědčení získání statutu na základě veřejné známosti (tzv. „la possession d'état constatéé par un acte de notoriété“), případně na základě rozhodnutí soudu.[41]

Code Civil, narozdíl od českého NOZ obsahuje vedle úpravy hmotněprávní i úpravu procesní. Žaloby, vztahující se k rodičovství, jsou upraveny v Části I., Hlavě VII., kapitole III. CC. Zajímavostí je, že otcovství k dítěti, narozenému mimo manželství se podle §327 CC ze strany otce lze domoci prohlášením. Paternitní žaloba (tedy žaloba o určení otcovství) je pak omezena toliko na dítě. V tomto kontextu lze také poukázat na to, že právě v této části CC je upravena možnost porodu pod X – a to v §326, který stanoví „*Během porodu může matka požádat o utajení svého přijetí a své identity.*“ Toto ustanovení je zařazeno za ustanovení o maternitní žalobě[42] – žaloba na určení mateřství je také otevřena dítěti, které má zároveň povinnost dokázat, že jej žalovaná žena porodila. Žaloby popěrné jsou upraveny v další sekci, jejich přípustnost konkrétně v §332 CC. Žaloba na popření mateřství je přitom přípustná pouze, pokud je zde důkaz, že žena, která je uvedena jako matka, dítě neporodila. (Nelze tedy žalobou napadnout projev vůle, kterým matka dítě uznala.) U popření otcovství je žaloba přípustná, pokud je prokazatelné, že otcem dítěte není manžel matky, nebo muž, který byl za otce prohlášen. Dále je zde možnost napadnout žalobami osvědčení získání statusu, která je upravena v §§333 – 335.

Další příbuznou problematikou, řešenou tentokrát v Části I. Hlavě II., kapitole I. a II. CC jsou evidence narození a rodné listy. Obecně řeší náležitosti těchto listin

[40] Code Civil v platném znění k dispozici např. na http://www.legifrance.gouv.fr/
[41] viz §310-1 odst. 1 a 2 CC
[42] upraveno v §325 CC

§34 CC, podrobně pak §§55 – 62-1. Podle této úpravy nejsou jména rodičů nezbytnou náležitostí při hlášení narození. Bylo-li dítě porozeno pod X, učiní se o tom do příslušných listin záznam a rodný list se spolu s případnými údaji, které matka zanechala, zasílá Národní radě pro přístup k informacím o osobním původu („Conseil national pour l'acces aux origines personnelles").

V Code Civil je také zvlášť v Části I. Hlavě IX.[43] upravena rodičovská zodpovědnost a její výkon, její delegace a její částečné či úplné odebrání. Rodičovskou zodpovědnost nesou oba rodiče společně, s výjimkou situace, kdy je rodičovství jednoho ustanoveno více než rok po narození dítěte, kdežto rodičovství druhého již existuje delší dobu – v tom případě zůstává výkon rodičovské zodpovědnosti na původním rodiči. Pokud rodiče v takovém případě chtějí vykonávat rodičovskou zodpovědnost společně, musí v tom aměru učinit prohlášení před příslušným úřadem (viz §372 CC). Na výchově a vzdělávání dítěte se podílejí podle svých možností oba rodiče (§371-2 CC) a dítě má právo udržovat se svými rodiči osobní vztahy, pokud je to v jeho zájmu (§371-4 CC).

Pro úplnost je nutno dále uvést §16-10 a násl. CC[44], které upravují „Používání genetických charakteristik osoby a identifikaci osoby podle genetického materiálu". Úprava například v §16-11, odst. 2 vylučuje použití genetického materiálu k identifikaci osoby pro potřeby určení rodičovství bez jejího předchozího výslovného souhlasu. Nebyl-li takový souhlas za života dán, nelze k identifikaci pomocí genetického materiálu přistoupit ani po smrti.[45]

3.4.3 Code de l'action sociale et des familles

Druhým klíčovým předpisem francouzského práva na zákonné úrovni je v řešené problematice Code de l'action sociale et des familles (zákon o sociální pomoci a rodině, dále také „CASF"). Tento zákon se zabývá problematikou sociální pomoci a podpory, ale i kompetence orgánů fungujících v této oblasti. Pro účely této práce je relevantní zejména již zmíněná Rada pro přístup k údajům o osobním původu („Conseil national pour l'acces aux origines personelles", dále jen „CNAOP"), jejíž existence a fungování jsou upraveny v Části I., Knize I., Hlavě IV., kapitole VII. CASF. Ta byla ustanovena roku 2002, zákonem č. 2002-93, o přístupu k původu adoptovaných osob a státních schovanců.[46] Úkolem této rady je shromažďovat veškeré dostupné informace související s identitou osob účastných na porodu pod X,

[43] paragraf 371 a násl. CC

[44] Část I., Hlava I., kapitola III. CC

[45] Ústavnost tohoto ustanovení zkoumal Le Conseil Constitutionnel ve svém rozhodnutí č. 2011-173 QPC ze dne 30. září 2011 ve věci M. Louis C. et autres; věc byla Le Conseil předložena jako předběžná otázka, položená Cour de cassation, jež řešil možnost ztotožnění zesnulé osoby a prohlášení jejího rodičovství na základě žaloby údajného potomka z porodu pod X. Bylo rozhodnuto, že ustanovení je v souladu s ústavním pořádkem Francouzské republiky.

[46] LOI n° 2002-93 du 22 janvier 2002 relative à l'accès aux origines des personnes adoptées et pupilles de l'Etat (1)

nebo osvojení – zejména identifikační údaje biologických rodičů (a s tím související údaje o narozených dětech). Tato instituce rovněž zajišťuje případný kontakt mezi biologickými rodiči a dětmi (popř. jinými příbuznými).

Tento zákon také v Části II., Hlavě II., kapitole IV. upravuje péči o státní schovance a instituce, které ji zajišťují. §224-4 CASF stanoví, za jakých okolností se dítě stane schovancem státu.[47] Péči o státní schovance zajišťují „tuteur", neboli opatrovník a „conseil de famille des pupilles de l'Etat", neboli rodinná rada pro státní schovance. Rada každoročně kontroluje situaci každého ze schovanců ve svém regionu. Její členové jsou vázáni profesionální mlčenlivostí, dle francouzského trestního zákona. Rozhodnutí rady podléhají přezkumu podle ustanovení o svěřenské správě.

CASF také obsahuje podrobnější úpravu porodu pod x – a to ve své Části II., Hlavě II., kapitole II., zejména §222-6 a §223-7. Veškerá ustanovení, týkající se porodu pod X byla novelizována již zmíněným zákonem 2002-93, který zmírnil úpravu platnou od roku 1993, zejména s ohledem na mezinárodní závazky a v nich upravené právo jedince znát svůj genetický původ. Současná úprava tak obsahuje např. požadavek plného poučení matky o následcích utajení její identity a upozornění na možnost zanechání identifikačních údajů (nebo alespoň co největšího množství údajů neidentifikačních) o matce i otci dítěte v zapečetěné obálce, která bude předána CNAOP. Tyto informace mohou být matkou doplněny kdykoli později. Více viz kapitola 5.

3.5 Vztah právních úprav

V předchozích podkapitolách byl nastíněn právní rámec, v němž se tato práce bude pohybovat především. Právní rámce Spolkové republiky Německo a Francouzské republiky pokrývají dva poměrně rozdílné přístupy k rodičovství jako takovému. Na základě toho se v nich také vyvinuly rozdílné přístupy k utajování identity rodičů a anonymnímu odkládání dětí. Co se týče české právní úpravy, ta je oproti oběma výše zmíněným v dané problematice zatím poněkud skoupější. Často se objevují otázky, zda by se mohla tou či onou „vyspělejší" právní úpravou inspirovat a v čem.

Faktem zůstává, že tyto principielně rozdílné úpravy jsou nuceny fungovat v rámci mezinárodních a evropských předpisů, které mají za cíl právní rámce i postupy har-

[47] Jedná se o děti, u nichž: 1) nejsou známi rodiče, a které byly vzaty do péče dětských sociálních služeb na více než dva měsíce; 2) rodiče známi jsou, pokud ti, kdo mohou dát souhlas k adopci, ponechali dítě v péči orgánu sociální pomoci dětem po více než dva měsíce, za tím účelem, aby se stalo státním schovancem; 3) rodiče jsou známi a matka nebo otec ponechali dítě v péči příslušných orgánů po dobu delší než šest měsíců, přičemž druhý rodič za tu dobu neprojevil vůli o dítě začít pečovat – orgán se přitom před vypršením šestiměsíční lhůty snaží zjistit úmysly druhého z rodičů; 4) sirotci, jejichž opatrovnictví nemohlo být ustanoveno podle kapitoly II., Hlavy X., Části I. CC, a které byly do péče orgánů sociální pomoci vzaty na déle než 2 měsíce; 4) došlo k úplnému omezení rodičovských práv podle §§378 a 378-1 CC, a které byly odebrány orgány sociální pomoci podle §380 CC; 5) došlo k odebrání od rodičů podle §380 CC.

monizovat. Vzájemné olivňování a interakce jednotlivých právních řádů – nebo alespoň veřejného mínění, které následně má vliv na vývoj právních řádů – jsou v tomto prostředí nevyhnutelné. Jak bude zřejmé v dalších kapitolách, legislativa samotná, i judikatura na státní i mezinárodní úrovni je v posledních několika letech stále častěji nucena se s těmito rozpory vyrovnávat.

Je nutné si uvědomit, že na lidskoprávní rovině jde vždy, když se střetnou protichůdná práva dvou osob – nebo dokonce dvě protichůdná práva jedné osoby – o rozhodnutí na základě porovnání relativní váhy těchto práv. Právě tento rozměr činí rovinu utajování mateřství tak citlivou, neboť zde proti sobě obvykle stojí práva dospělého jedince a práva dítěte. A je to právě porovnávání relativní váhy těchto práv a následky dlouhodobého ustáleného rozhodování v tomto smyslu, které od sebe tři výše zmíněné právní systémy odlišuje a působí tak problémy, či spíše diskrepance, i na poli rozhodování mezinárodního.

Kapitola 4

Babyboxy

Jak bylo řečeno v kapitole 2, rozumíme babyboxem celou škálu tzv. odkladných schránek pro novorozence, ať se již vyskytují v jakékoli technické konfiguraci a pod jakýmkoli názvem.

Motivací pro zřizování těchto schránek, jejich účelem a důvodem existence je snaha o záchranu lidské bytosti v její nejkřehčí a nejzranitelnější podobě – novorozence, kterému by jinak hrozila újma na zdraví, nebo dokonce smrt, pokud by jej matka po porodu odložila za nevhodných podmínek, či jej dokonce sama usmrtila. Přes tento na první pohled ušlechtilý záměr je problematika zřizování a provozování babyboxů předmětem vášnivých debat a často velmi vyhrocených a nesmiřitelných polemik. Diskuze kolem schránek a možností „odložení“ dítěte však není zdaleka omezena pouze na Českou republiku. Naopak, vyskytuje se v bouřlivější či umírněnější variantě ve všech zemích, kde moderní babyboxy, či jejich ekvivalenty, byly zavedeny – a nejen v nich. Problematikou zřizování a fungování babyboxů se například velmi motivovaně zabýval Výbor OSN pro práva dítěte. Tato debata, která začala kolem situace v České republice se poté přelila na mezinárodní fórum, když i ostatní evropské země, v nichž babyboxy fungují, začaly do debaty přispívat. Některé argumenty shrnul v článku z roku 2012 např. britský list Guardian.[1] Více viz podkapitola 4.5.

Babyboxy umožňují matkám anonymní opuštění dětí (obvykle novorozených), o které se nemohou, nebo nechtějí starat. Kromě jiného vycházejí vstříc matkám, které z jakéhokoli důvodu svou graviditu tají, nezřídka až do momentu porodu. Dá se očekávat, že babyboxy budou užívány zejména ženami nezletilými, které se bojí reakce svých rodičů, dále cizinkami, které se na daném území zdržují ilegálně, ženami, které nemají dostatek materiálních prostředků, k výchově potomka, prostitutkami, oběťmi znásilnění, ženami, které jsou samy vystaveny útokům ze strany partnera, nebo jejichž partner nechce (další) dítě, apod. Tyto ženy obvykle pociťují strach či

[1] RAMESH, R.: Spread of baby boxes in Europe alarms United Nations, *The Guardian*, 10.6.2012, dostupné z http://www.theguardian.com/world/2012/jun/10/unitednations-europe-news [citováno 29.11.2015]

nedůvěru vůči státním či veřejným institucím, a proto se vyhýbají jakémukoli kontaktu se zdravotní, sociální či jinou institucionalizovanou pomocí – a to nezřídka dokonce i v případech, kdy jsou k využití takové pomoci přímo vyzvány osobou, na kterou se obrátí jako na důvěryhodnou[2].

4.1 Obecně k problematice babyboxů

Babybox je schránka, umístěná obvykle na objektu zdravotnického zařízení, do které matky mohou anonymně odložit dítě. Vnitřní vzhled schránky se může lišit, nicméně prostor pro uložení dítěte je vždy vytápěn a připomíná nejspíše inkubátor. Schránka je, kromě čidel řídících teplotu uvnitř, vybavena signalizačním systémem, který informuje lékaře, a případně další kontaktní osoby (zejména u babyboxů neumístěných na budovách nemocnic), o uložení dítěte. Vzhledem k tomu, že schránka je pro obsluhující personál přístupná zevnitř budovy, má matka, která dítě vkládá zvenčí, dostatek času a prostoru k odchodu –- a tedy zachování své anonymity. Právě zachování anonymity matky (či obecně osoby odkládající dítě –- neboť tou může teoreticky být i např. otec, či dokonce osoba třetí) je pro fungování těchto schránek příznačné.

Ačkoli „moderní“ babyboxy fungují v naší zemi „teprve“ desátým rokem, schránky, do nichž je možné odložit nechtěné dítě, mají v evropských zemích velmi dlouhou tradici, datující své počátky do středověku (konkrétně do 5. století, kdy byly ke kostelům a klášterům umisťovány mramorové mísy právě pro tento účel). Historický vývoj pak přinesl různá vylepšení, jakými byly např. otočná zařízení namontovaná do bran nebo zdí nemocnic, klášterů, případně nalezinců.[3] Tato informace samotná je však dvojsečným mečem, neboť je hojně využívána a citována jak těmi, kdo babyboxy a jim podobná zařízení podporují, tak těmi, kdo právě naopak schránky a jejich zřizování odsuzují. Příznivci schránek zdůrazňují, že nejde o nic nového či převratného, ve snaze přesvědčit veřejnost, že jde o postup dobou prověřený a osvědčený –- a tedy bezpečný a správný. Jejich odpůrci pak tvrdí, že není již nadále potřeba využívat historických postupů, neboť moderní společnost vyvinula vlastní mechanismy, kterými zajišťuje obdobné výsledky, a není tedy třeba suplovat jejich funkci prostředky, které vracejí vývoj o několik století zpět.

Ostatně různé státy zachovávají ke schránkám nejrůznější postoje i v dnešní době (jak bylo nastíněno odkazem na diskuzi s Výborem OSN pro práva dítěte výše). Například ve Velké Británii, kde schránky fungovaly poměrně krátce (přibližně od poloviny osmnáctého do poloviny devatenáctého století), vedl vývoj k tomu, že veškeré

[2] viz například případ dítěte, odloženého do babyboxu v Pardubicích dne 12.11.2015, zpráva z www.babybox.cz

[3] Není záměrem této práce rekapitulovat bohatou historickou tradici odkládání dětí na Evropském kontinentě. Její přehled je k dohledání např. na webových stránkách Občanského sdružení Babybox pro odložené děti - STATIM (www.babybox.cz), či podobných organizací v ČR i v zahraničí, a také v celé řadě dalších studií, věnovaných dané problematice, např. FRANK, R. – HELMS, T.: *Rechtliche Aspekte der anonymen Kindersabgabe in Deutschland und Frankreich*, Zeitchrift für das gesamte Familienrecht, č. 20, 2001, s. 1340-1348.

způsoby odložení či opuštění dítěte (a tedy i schránky toto umožňující) byly postaveny mimo zákon. Také jistě není bez zajímavosti, že v zemi, kde se schránky pro odkládání dětí používaly nejdříve (a pravděpodobně i nejdéle a nejhojněji) – tedy ve Francii –- byly již roku 1904 tzv. dětské věže nahrazeny jakýmisi „přijímacími kancelářemi“, které byly 24 hodin denně obsazeny úředníky, připravenými přijmout od rodičů nechtěné dítě. V rámci odevzdání se tak rodičům dostalo poučení a byla zde snaha vyřešit situaci příznivěji pro obě strany. Další vývoj pak vedl k uzákonění anonymního porodu, resp. pozdějšího porodu pod X, o němž bude pojednáno v dalších kapitolách. Vývoji a současnému stavu situace v Německu je věnována samostatná podkapitola 4.6.

4.2 Vývoj v České republice

V České republice se o problematice odkladných schránek diskutuje velmi bouřlivě již od roku 1998 (tedy od doby, kdy došlo ke zřizování prvních schránek v sousedním Německu). Myšlenka zřizování schránek, které nyní nesou název Babybox, se dočkala konkrétní podoby v roce 2004, kdy započala jednání o zřízení Babyboxu v budově Gynekologického a porodnického oddělení VFN v Apolinářské ulici v Praze 2. Jednání však po personálních změnách ve vedení nemocnice a na ministerstvu zdravotnictví selhala. Místo toho byl o rok později –- 1.6.2005 –- slavnostně otevřen první Babybox v areálu soukromé kliniky GynCentrum, sídlící v Hloubětínském zámečku na Praze 9. O pět měsíců později byl otevřen druhý Babybox, a to v Nemocnici Milosrdných bratří v Brně. Tyto dva Babyboxy také zůstávají „nejúspěšnějšími“ schránkami z hlediska počtu dětí, které do nich byly uloženy – a to v případě pražského Babyboxu i přesto, že v hlavním městě byly zřízeny ještě dva další Babyboxy.

V letech 2005 – 2007 můžeme mluvit o poněkud rozpačitých začátcích. V těchto letech docházelo k nejtvrdším bojům mezi stoupenci Babyboxů a jejich odpůrci. Každý z táborů na svou stranu získal poměrně početnou skupinu odborníků z relevantních oborů – tedy medicíny (zejm. v oblasti gynekologie a porodnictví, neonatologie, pediatrie a psychiatrie); práva[4] a sociální péče. Svou troškou do mlýna přispěly samozřejmě i příslušné odborné instituce, jako je Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Česká pediatrická společnost a Ústav státu a práva. Výsledkem byl nespočet dokumentů, dopisů, stanovisek a vyjádření založených na argumentech té či oné strany. Většina těchto názorových výměn byla buďto přímo medializována, nebo je k dohledání na

[4]K prvním odborným reakcím pedagogů právnických fakult patřily články HRUŠÁKOVÁ, M. – KRÁLÍČKOVÁ, Z.: Anonymní a utajené mateřství v České republice – utopie nebo realita?, *Právní rozhledy*, č.2, 2005, s. 53 – 57; ZUKLÍNOVÁ, M.: Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek, *Právní rozhledy*, č. 7, 2005, s. 250-253. Na druhou zmíněnou stať pak reaguje článek: NOVÁ, H: Baby-boxy, schránky pro odložené novorozené děti z pohledu právní úpravy. *Právo a rodina*, 2005, č.11, s. 2-7)

stránkách Občanského sdružení Babybox pro odložené děti – STATIM.[5] O jednotlivých hodnoceních dané problematiky – a zejména jejích právních rozborech – bude pojednáno dále v této práci.[6]

Od roku 2008, pravděpodobně zejména díky jednoznačné podpoře široké veřejnosti, dochází k rychlému růstu počtu Babyboxů. V roce 2008 jich bylo instalováno třináct, v roce 2009 jedenáct, v roce 2010 též jedenáct, v roce 2011, stejně jako v roce 2012 a 2013 bylo nainstalováno po šesti babyboxech, v roce 2014 přibyly další čtyři, v roce 2015 pět babyboxů a v roce 2016 zatím jeden babybox. Celkově tedy v současné době v České republice funguje 69 Babyboxů. Za deset let fungování do nich bylo odloženo celkem 135 dětí ve věku od několika hodin po narození do třinácti měsíců.[7]

4.3 Argumenty pro a proti babyboxům

Jak již bylo řečeno, problematika babyboxů je problematikou kontroverzní, kterou provází řada různých názorů. Odpůrci i příznivci tohoto institutu přišli s řadou argumentů a zhusta se jich tvrdohlavě a nepohnutelně drží. Že jde o diskuzi stále živou a problém stále aktuální ukázal nově například dokumentu *Darované děti*, odvysílaný dne 27.03.2016 na ČT2[8].

4.3.1 Argumenty proti

Odpůrci tvrdí, že babyboxy jsou v péči o nechtěné děti krokem zpět. Konec konců, neprovdané ženy dnes již nemusí odkládat své děti ze strachu před ostrakizací či společenskou hanbou. Ženy samoživitelky mají nárok na sociální podporu a existují jiné možnosti, jak se nechtěného dítěte „zbavit“. Pokud se matka skutečně rozhodne, že nechce o své dítě pečovat, má možnost ho nechat v porodnici, či jiném zdravotnickém zařízení, případně porodit v režimu utajení své identity.[9]

Zřízení babyboxů snižuje – nebo snižovat může – v dnešní době již tak devalvovanou rodičovskou odpovědnost, neboť nabízí způsob, jak se jí jednoduše a jednostranně zbavit. Takové jednání je pak zcela v rozporu s čl. 7 Úmluvy o právech dítěte. Vložením do schránky je dítěti odepřena možnost zjistit cokoli o svém původu. Tato skutečnost a tolerance k nástroji, který ji umožňuje, podle odpůrců babyboxů konstituuje porušení závazku státu, vyplývajícího z Úmluvy. „*Stát – smluvní strana Úmluvy*

[5] viz dokumenty dostupné na http://www.babybox.cz

[6] NOVOTNÁ, V; HOVORKA, D.: Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu, *Právo a rodina*, Praha, Linde, č. 7, 2008, s. 1

[7] Uvedený stav je k datu 30.03.2016.

[8] Dostupný online v archivu České televize na http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/11101851242-darovane-deti/415235100061001 [dostupnost ověřena 30.03.2016]

[9] SCHNEIBERG, F.: Babyboxy -– pomoc dítěti nebo past?, *Zdravotnictví a právo*, Praha, Orac, č. 6, 2009. s. 6

– takto sice nemusí zajistit, aby dítě znalo biologické rodiče (protože to může být z objektivních důvodů vyloučeno), ale musí zabezpečit trvání možnosti, aby dítě znalo své rodiče a bylo v jejich péči.“[10] Role státu by měla spočívat v nastavení takových podmínek, které by poznání genetického původu umožňovaly a ne stavění překážek, které by tomu zamezovaly. Odložením dítěte navíc dochází k upření práva na totožnost, práva znát své biologické rodiče a práva na jejich péči, namísto motivace rodičů, či alespoň matky, k tomu, aby se dítěte nezbavovala a pečovala o něj. Navíc pokud dítě vyrůstá s pocitem, že nemá svou identitu, kořeny a jakékoli vazby, nemůže mít plnohodnotný psychický a sociální vývoj. Následky na osobnostní rozvoj jsou spíše odhadovány, ale existuje pro ně opora v některých sociologických výzkumech ve Francii.

Děti z babyboxů, či jinak anonymně odložené, mají tedy problémy s vlastní identitou a se začleňováním mezi vrstevníky a do společnosti obecně. Opakovaně samy sobě pokládají otázky *odkud pocházím* a *kdo vlastně jsem* - a když se jim nedostává odpovědi, upadají do depresí a trpí duševními poruchami. Proti těmto argumentům bylo namítáno, že obdobně jsou na tom i děti-osvojenci. Tato informace je však sporná, neboť pro děti osvojené je jednodušší zjistit identitu svých rodičů - osvojitelé jsou dokonce dle §836 NOZ povinni osvojence informovat o faktu jeho osvojení nejpozději do zahájení školní docházky.[11]

Dalším argumentem odpůrců bývá např. riziko, kterému matka sebe i své dítě vystavuje ještě před samotným odložením – a to sice riziko porodu mimo zdravotnické zařízení. Matka, která porodí ve zdravotnickém zařízení se totiž s největší pravděpodobností nenechá propustit jen proto, aby dítě zvenčí vložila do babyboxu – zejména proto, že jej může nechat přímo v porodnici. Odborníci se tedy staví proti zřizování schránek i z důvodu toho, že jejich rozstoucí počet zvyšuje pravděpodobnost nekontrolovaných porodů mimo zdravotnické zařízení, které ohrožují jak matku, tak dítě.[12]

Je nutno podotknout, že Ministerstvo zdravotnictví se vůči problematice babyboxů nevyjádřilo kladně, ani nedalo najevo svoji jednoznačnou podporu jejich zřizování.

4.3.2 Argumenty pro

Jakožto hlavní argument na podporu existence babyboxů je vždy zmiňována garance práva dítěte na život, zabránění odkládání novorozenců na méně vhodná místa a jejich případných vražd. Je ostatně nesporné, že právo dítěte na život je nezbytnou podmínkou k realizaci ostatních práv – jinak řečeno, aby mohlo dítě realizovat své právo na poznání identity a další, údajně babyboxy pošlapávaná práva, musí mu být

[10] ZUKLÍNOVÁ, M.: Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek, *Právní rozhledy*, č. 7, 2005, s. 250-253.

[11] SCHNEIBERG, F.: Babyboxy –- pomoc dítěti nebo past?, *Zdravotnictví a právo*, Praha, Orac, č. 6, 2009. s. 6-7

[12] SCHNEIBERG, F.: Babyboxy – pomoc dítěti nebo past?, *Zdravotnictví a právo*, Praha, Orac, č. 6, 2009. s. 7

především zaručeno právo na život dle čl. 6 Úmluvy o právech dítěte, k jehož ochraně jsou tyto schránky určeny. Kromě toho se většina takto odložených dětí rychle ocitá v náhradní rodině s novou osvojeneckou identitou. Pro jejich zdravý duševní vývoj nakonec hraje psychologické rodičovství důležitější roli než to biologické.[13]

Nicméně, „*Přínos babyboxů k záchraně života dítěte je sporný, resp. nelze jej potvrdit ani vyvrátit.*“[14] Statistiky Policie České republiky uvádějí poměrně stabilní údaje o počtu nalezených usmrcených novorozenců, bez výkyvů v době před zřízením babyboxů či po něm. Na druhé straně čísla v této kategorii jsou tak nízká, že ani jejich snížení na nulu by nebylo statisticky významnou odchylkou. Rovněž není možné zjistit, jak by žena, která dítě do babyboxu odloží, se svým potomkem naložila, kdyby možnost neexistovala možnost odložení. Jakémukoli systematickému výzkumu v této oblasti zabraňuje fakt anonymity matky. Spor je tedy i v této poloze spíše v rovině argumentační, než v rovině hodnocení tvrdých, ověřených či ověřitelných faktů. Například Zuklínová se na věc dívá skepticky. Vychází z předpokladu, že žena, která dítě po porodu zavraždí, jedná většinou v silném psychickém rozrušení, v afektu, vidí pouze bezvýchodnost své situace a lze si jen těžko představit, že bude jednat racionálně a dítě do schránky spořádaně donese.[15] Dokonce i sám Hess přiznává, že zřízení baby boxů vliv na počet vražd novorozenců matkou nemělo. „Maminky, které se rozhodnou pro babybox, mají pocit, že se o dítě nemohou postarat, ale zároveň ho nechtějí ohrozit na životě.“[16]

Dalším, méně používaným, ale zato údernějším argumentem však může být to, na co poukazuje mj. např. MUDr. Dana Janotová CSc., když tvrdí: „*u dětí přicházejících z babyboxů lze například říci, že rodiče se snažili udělat pro dítě to nejlepší, co ve velmi zoufalé situaci mohli – předali ho do bezpečného prostředí s možností brzkého umístění v rodině. Identita dětí v náhradní rodinné péči se vyvíjí v souladu s citově bohatým životem rodiny, ve které dítě vyrůstá. Profesor Matějček v Desateru pro náhradní rodiče například napsal: Psychologické rodičovství je povýšeno nad pouhé biologické zplození dítěte. Znalost biologických rodičů je pouze malou částí celkového prožívání vlastní osobnosti a není základním kamenem utváření identity. Nedostatek informací o biologických rodičích tento mnohotvárný tok prožitků nemůže zmařit. Identita není něco, s čím se rodíme. Vytváříme si ji pracně v průběhu života – paní redaktorka ani pan doktor nezískali svoji identitu pouze po biologických rodičích, ale museli si ji zasloužit – svými činy, vzděláním, úspěchy v práci. Pozitivní sebeuvědomění – identitu podporují dobré citové vazby, přátelé a hledání smyslu bytí, pracujeme na ní celý život.*“[17]

[13]VANÍČKOVÁ, E.: *Noticka k závěru Výboru OSN pro práva dítěte týkajícího se výzvy k ukončení programu „Babybox“*, www.babybox.cz, dostupné z: http://www.babybox.cz/?p=problematika [citováno 10. 03. 2016]

[14]JÍLEK, A.: Právní úskalí spojená s babyboxy ve světle doporučení výboru pro práva dítěte z roku 2011, *Časopis ženských lékařů GYNEKOLOG*, dostupné z: http://www.gyne.cz/clanky/2011/511cl6.htm [citováno 20.03.2016]

[15]ZUKLÍNOVÁ, M.: Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek, *Právní rozhledy*, č. 7, 2005, s. 250-253.

[16]HESS, L. *Zpráva o babyboxech k 27. 5. 2014*, www.babybox.cz, 27. 5. 2014, dostupné z: http://www.babybox.cz/?p=zprava [citováno 9. 11. 2015]

[17]JANOTOVÁ, D.: *K otázce identity u odložených dětí*, www.babybox.cz, dostupné z:

Zmíněná „snaha o co nejrychlejší umístění dítěte do náhradní rodiny“ je také jedním z častých argumentů pro babyboxy. Tento argument je ovšem ještě problematičtější, než argument o záchraně života. Z časového hlediska se totiž odložením dítěte pro jeho případné osvojení nezíská téměř nic - v případě neznámé totožnosti dítěte je nutno, aby soud předběžným opatřením rozhodl o umístění dítěte do některého zařízení a vyčká se třicet dnů, zdali se matka nepřihlásí, teprve poté může proces osvojení pokračovat.[18] Nadto je zde otázka neznámé anamnézy, která mnohé osvojitele může odradit.

4.3.3 Shrnutí

Podíváme-li se na tyto argumenty tvrdou optikou právního pozitivismu, stojí proti sobě neoodiskutovatelné porušení mezinárodního závazku na jedné straně a diskutabilní, lehce zpochybnitelná a neprokazatelná ochrana vyššího zájmu na straně druhé. Z hlediska práva a smluvněprávních závazků státu je tedy existence babyboxů v ČR nežádoucí. Nicméně právo není jediným oborem, který je nutné v této debatě zohlednit. A pokud dovedeme celou věc na rovinu etickou, skončíme nepochybně s otázkou ad extremis – pokud by byl existencí babyboxu zachráněn život pouze jediného dítěte, dokázal by ospravedlnit jejich existenci a zásah do základních osobnostních práv všech ostatních babyboxových dětí?

Nejsilnějším argumentem pro zachování existence babyboxů je však možná paradoxně to, že jsou používány. Jejich oblíbenost sice neindikuje jejich správnost, a rozhodně nejsou ideálním způsobem řešení problému, ale počet do nich odložených dětí – a tedy počet lidí (z většiny pravděpodobně matek), kteří této možnosti využili – je přinejmenším indikátorem hlubšího problému ve společnosti. Nedostatku, nebo selhávání jiných, legálních možností. Může to být neexistencí alternativ, nebo jejich nedostatečnou viditelností, nedostatečnou informovaností veřejnosti. Je-li však cílem babyboxy zrušit, nezbývá, než je učinit nepotřebnými tím, že budou vytvořeny a nabízeny lepší alternativy. Cokoli jiného by vedlo k ohrožení toho zájmu, který se jak příznivci tak odpůrci snaží (alespoň dle svých slov) chránit nejúzkostlivěji – zájmu dětí.

4.4 Snaha o právní úpravu

Jednou z nejčastějších výtek na adresu těchto zařízení i po deseti letech jejich fungování zůstává absence právní úpravy, kterou by se zařízení, resp. osoby je zřizující a obsluhující, a potažmo osoby, přicházející do styku s dětmi do těchto zařízení odloženými, měla řídit. Zákonodárci přes kontroverznost celé problematiky stále zaujímají

http://www.babybox.cz/?p=problematika, [citováno 18. 11. 2015]

[18] Viz podkapitola 4.4

postoj mrtvého brouka, pravděpodobně v naději, že projekt se vyčerpá a sám po nějaké době odezní do ztracena. Ať už osud schránek bude nakonec jakýkoli, desetileté mlčení a dívání se jinam rozhodně nelze považovat za jednání v nejlepším zájmu té více než stovky dětí, která babyboxy prošla. Co se problematiky právní úpravy týká, probíhá v právních kruzích od samého začátku úvah o zřizování babyboxů diskuze na téma „problém práva soukromého, či práva veřejného".

Veškeré Babyboxy existující v České republice jsou zřízeny pod záštitou Občanského sdružení Babybox pro odložené děti – STATIM a Nadačního fondu Statim. Předseda tohoto občanského sdružení a hlavní iniciátor projektu Babyboxů, pan Ludvík Hess, označil opakovaně zřizování Babyboxů za „soukromou" nebo „občanskou" iniciativu, která nespadá pod postupy vyhrazené zákonem orgánům sociální péče a ochrany dětí. Jako taková je podle jeho názoru zcela v intencích práva soukromého, a tedy se na ni vztahuje princip „co není zakázáno, je dovoleno". Ne každá činnost ve prospěch dětí je totiž výkonem sociálně-právní ochrany. Zřizování a provozování babyboxů se sestává převážně ze zajišťování technických a finančních záležitostí, a tedy naspadá a spadat nemůže pod činnosti na úseku sociálně-právní ochrany dětí. Nefiguruje ostatně ani v taxativním výčtu činností, které mohou pověřené osoby v sociálně-právní ochraně dětí vykonávat.[19] Z toho tedy vyplývá, že úkoly orgánů sociálně-právní ochrany dětí vznikají teprve poté, kdy je dítě do schránky opravdu odloženo. Všechny orgány, které se podílejí na řešení situace dítěte po jeho vyzvednutí z babyboxu, respektují platné právní předpisy, včetně jeho práva na sociálně-právní ochranu.

Naopak odpůrci Babyboxů dovozují, že ač zákon tento typ činnosti nepředvídal, z jeho podstaty vyplývá zcela jednoznačně, že patří do již zmíněné – a tedy veřejnoprávní – sféry sociálně-právní ochrany dětí. Sociálně-právní ochranu dětí nesmí vykonávat nikdo jiným způsobem, než podle ZoSPOD. V §1 je definován rozsah pojmu sociálně-právní ochrana dětí a to zcela obecně, nejen pro účely tohoto zákona, a v §4 jsou pak taxativně určeny subjekty, které smějí sociálně-právní ochranu dětí vykonávat. *„Ve veřejném právu platí zásada dle čl. 2 odst. 3 Ústavy a čl. 2 odst.2 Listiny, podle níž je zakázáno všechno, co není – státu a těm, na které stát zákonem přenesl svoupravomoc – výslovně dovoleno."*[20] Z toho ovšem také vyplývá, že nikdo nesmí zasahovat do domény státu, kterou sociálně-právní ochrana dětí je. *„Hodlá-li proto někdo, ať jako osoba fyzická nebo právnická, vykonávat činnost, která se spravuje zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, nemůže ji vykonávat dle vlastního uvážení,"*[21] ale pouze splní-li podmínky stanovené zákonem. To v tomto případě mimo jiné znamená, že musí být osobou pověřenou výkonem sociálně-právní ochrany ve smyslu §4 odst. 2 písm. d) ZoSPOD. Pokud tuto podmínku nesplňuje, nemůže sociálně-právní ochranu dětí, v žádném jejím rozměru, vykonávat. Právě to vede k pochybnostem, zda je zřizování a provozování babyboxů zdravotnickými zařízeními v souladu se zá-

[19] Tento výčet je uveden v §48 odst. 2 ZoSPOD.

[20] ZUKLÍNOVÁ, M.: Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek, *Právní rozhledy*, č. 7, 2005, s. 250.

[21] Tamtéž, s. 250

konem.[22]

Faktem zůstává, že v současné době existuje tato iniciativa v jakési šedé zóně na pomezí výše zmíněných poloh. Zákonodárci i výkonnými orgány je jaksi tiše tolerována. Absence úpravy a definice přesného postavení osob se zřizováním těchto schránek spojených s sebou však přináší problémy zejména v navazujících oblastech péče, které jsou již zcela jednoznačně záležitostí sociálně-právní ochrany dětí. Od začátku bylo jasné, že je potřeba oficiálně nastavit pravidla zejména pro komunikaci jednotlivých institucí, která mají poskytovat odloženému dítěti péči a stanovit jasně jejich kompetence. Jediným, kdo na tuto potřebu v absenci zákonné úpravy reflektoval, bylo Ministerstvo práce a sociálních věcí, které již v roce 2006 vydalo *Metodický pokyn k postupu příslušných obecních úřadů obcí s rozšířenou působností při odložení dítěte do babyboxu*, který byl následně nahrazen *Aktualizovaným doporučením Ministerstva práce a sociálních věcí k postupu příslušných obecních úřadů obcí s rozšířenou působností při odložení dítěte do babyboxu* čj. 2012/35907-21 ze dne 7.5.2012. „*Vyhotovení metodického doporučení bylo nutné zejména pro vzájemnou spolupráci orgánů sociálně-právní ochrany dětí, splnění ohlašovací povinnosti zdravotnickými zařízeními a pro společný postup orgánů sociálně-právní ochrany dětí a soudů, s cílem zajistit a přijmout co nejlepší a nejvhodnější řešení v zájmu odloženého dítěte.*“[23]

4.4.1 Postup po uložení dítěte do Babyboxu

Většina prací na téma Babyboxů se zabývá jejich samotnou existencí, či teoretickými právními a morálními otázkami spojenými s anonymním odložením dítěte. V literatuře je však doposud málo popsán osud dětí, poté co jsou ze schránky Babyboxu vyjmuty obsluhujícím personálem. Autorka této práce se domnívá, že pro celkové posouzení fungování Babyboxů a s nimi spojené právní problematiky je v současné době nutné hledět nikoli pouze na stav de iure -– a úpravu de lege lata, ale též na stav de facto, z něhož by měly vycházet jakékoli úvahy de lege ferenda. Z tohoto důvodu je potřeba se zaměřit na faktický postup, který se vyvinul mezi institucemi, které přicházejí do styku s dětmi, odloženými do babyboxů.[24]

Prvním krokem po nalezení odloženého dítěte je jeho předání do péče poskytovateli zdravotních služeb, který má za úkol poskytnout dítěti odpovídající zdravotní péči. Je povinností tohoto poskytovatele zdravotních služeb neprodleně oznámit přítomnost dítěte příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Každé zdravotnické zařízení, provozující babybox, je tak povinno zřídit speciální pohotovostní telefonické spojení na příslušný OSPOD, pomocí kterého je možno tento kontaktovat i v mimopracovní

[22] Tamtéž, s. 250-251

[23] NOVOTNÁ, V; HOVORKA, D.: Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu, *Právo a rodina*, Praha, Linde, č. 7, 2008, s. 3

[24] Informace byly čerpány jak z již zmíněného Doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí, tak z dotazů na GynCentrum Hloubětín, Úřad Prahy 9 a Obvodní soud pro Prahu 9. Zákonné odkazy byly změněny tak, aby reflektovaly úpravu platnou po rekodifikaci soukromého práva.

době.[25]

Vzhledem k tomu, že od samého počátku dochází k případům, kdy je do Babyboxu vloženo dítě nikoli čerstvě narozené, ale ve stáří v řádu týdnů či měsíců, a s ním i identifikační dokumenty (zejm. rodný list), rozděluje Doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí další postup na případy dítěte známé totožnosti a případy dítěte neznámé totožnosti.

4.4.1.1 Postup v případě dítěte známé totožnosti

Pokud je totožnost dítěte známá, je orgán sociálně-právní ochrany dětí povinen ze všeho nejdřív kontaktovat rodiče dítěte, zjistit situaci a poskytnout veškerou pomoc a podporu směřující k řešení situace vhodnějším způsobem než odložením dítěte, a to včetně sociálního poradenství v případě, že se rodiče rozhodnou si dítě ponechat. Nepodaří-li se dítěti zajistit péči v rámci vlastní rodiny, vybere OSPOD vhodnou alternativu vzhledem k předpokládanému dalšímu vývoji v rodině – tedy dle toho, zda se jedná o stav trvalý, nebo dočasný.

V krajním případě je úkolem orgánu sociálně-právní ochrany dětí získat souhlas obou rodičů s osvojením dítěte dle §809 NOZ. Tento souhlas usnadní a urychlí proces předání dítěte do náhradní rodiny. Je možno jej dát nejdříve šest týdnů po porodu dítěte –- nicméně v případě „ztotožněných“ dětí uložených do babyboxu se obvykle jedná o děti starší této lhůty. V případě neposkytnutí souhlasu rodiči je nutno vyčkat zákonem stanovenou lhůtu (dle §820 NOZ tři měsíce) a podat podnět k soudnímu rozhodnutí, že není potřeba souhlasu rodičů pro jejich nezájem o dítě.[26].

Pokud soud ve zvláštním řízení rozhodne, že k osvojení není třeba souhlasu obou rodičů, je k osvojení třeba souhlas opatrovníka dle §455 ZZŘ. Ten je povinen, dříve než souhlas udělí, zjistit všechny rozhodné skutečnosti týkající se osvojovaného dítěte a jeho rodiny, zejména zjistí, má-li osvojované dítě blízké příbuzné, kteří by měli zájem o něj pečovat.[27] Jsou-li zde takoví příbuzní, a učiní-li v tom smyslu návrh soudu, nelze o osvojení kladně rozhodnout a soud svěří dítě do péče jeho blízkého příbuzného.

Tento postup je odvislý od skutečnosti, že umístěním dítěte do babyboxu automaticky nezanikají práva a povinnosti biologické matky (resp. obou biologických rodičů) k tomuto dítěti. Institut rodičovské zodpovědnosti je tvořen absolutními právy, s nimiž není možno volně disponovat. Dítě, které je odloženo, sice o matku/rodiče prakticky přichází, ale z právního hlediska fakticky stále matku má – a matka je nositelkou rodičovské zodpovědnosti. Český právní řád nezná možnost konkludentního

[25]NOVOTNÁ, V; HOVORKA, D.: Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu, *Právo a rodina*, Praha, Linde, č. 7, 2008, s. 3

[26]Srov. §821 NOZ a §452 ZZŘ

[27]Srov. §821 NOZ

„právního uvolnění dítěte“ aktem jeho odložení. Zároveň neumožňuje ukončení či zánik rodičovské zodpovědnosti jednostranným právním úkonem ze strany rodiče bez dalšího. Práv a závazků vůči dítěti se nelze vzdát, neboť dítě je v tomto případě rovnoprávným subjektem právního vztahu, nikoliv pouhým objektem výkonu rodičovských práv a povinností.

4.4.1.2 Postup v případě dítěte nezjištěné totožnosti

V případě dítěte nezjištěné totožnosti dítěte je OSPOD podle Aktualizovaného doporučení MPSV povinen podat soudu návrh na vydání předběžného opatření podle §452 a násl. ZZŘ. V tomto návrhu uvede vhodnou fyzickou osobu nebo zařízení pro děti, vyžadující okamžitou pomoc, do jejichž péče má být dítě svěřeno. Ospod v takovém případě vykonává poručenství dle §929 NOZ jako veřejný poručník, do doby, než soud jmenuje dítěti poručníka, nebo než se tento ujme funcke. Pokud se nepodaří nalézt vhodnou osobu, jmenuje soud poručníkem OSPOD, dle §930 NOZ.

Zdravotnické zařízení, do kterého bylo dítě převezeno, je povinno provést všechna nezbytná vyšetření ke zjištění zdravotního stavu dítěte a k založení zdravotnické dokumentace dětěte vhodného do náhradní péče. Pokud skutečnosti na straně dítěte nebrání v jeho umístění do vhodné náhradní péče, vyhledá příslušný OSPOD vhodné osoby ke svěření dítěte do péče z evidence uchazečů o osvojení a pěstounskou péči, nejlépe s nadějí na budoucí osvojení dítěte.[28] Podmínkou k osvojení samotnému pak bude souhlas poručníka (coby zákonného zástupce dítěte). OSPOD provede pohovory se žadateli, přičemž je poučí o specifikách situace, možných rizicích a právních důsledcích. Jedním ze specifických faktů, na který je důležité upozornit, je, že pokud kdykoli v době před pravomocným rozhodnutím soudu o osvojení dítěte budou nalezeni biologičtí rodiče dítěte (či alespoň jeden z nich), nebo se tito o dítě sami přihlásí, proces zprostředkování a zajištění osvojení se touto skutečností zastaví.

V takovém případě je potřeba zkoumat, zda mají rodiče zájem o výchovu dítěte, zda jsou u nich dány podmínky pro převzetí dítěte do péče, případně zda souhlasí s osvojením dítěte, nebo jinou formou NRP. Naopak, v případě, kdy se podaří dohledat rodiče až po pravomocném rozsudku o osvojení dítěte, nemá jejich nalezení vliv na platnost rozhodnutí soudu o osvojení dítěte, v jehož důsledku rodiče pozbyli rodičovskou odpovědnost, jež osvojením přešla na osvojitele. Pravomocné osvojení by tak bylo možné zvrátit jen v ojedinělých případech, a to za předpokladu, že by došlo toliko k osvojení zrušitelnému a soud by dospěl k závěru, že je v zájmu dítěte, s ohledem na všechny okolnosti, možné osvojení zrušit. Skutečností, která by mohla mít tento následek, by například mohlo být, pokud by rodiče prokázali, že odložení nezavinilli a neměli možnost osvojení dítěte zabránit dříve.[29]

[28]NOVOTNÁ, V; HOVORKA, D.: Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu, *Právo a rodina*, Praha, Linde, č. 7, 2008, s. 3

[29]NOVOTNÁ, V.: Nalezené děti a možnosti řešení jejich právního postavení. *Právo a rodina.* Praha, Linde, č. 7, 2010, s. 3-4

4.4.2 Procesněprávní úprava po rekodifikaci

Dlužno podotknout, že posun k lepšímu nastal v problematice babyboxů po rekodifikaci práva soukromého alespoň v oblasti procesněprávní úpravy. Ta nyní umožňuje použití předběžného opatření upravujícího poměry dítěte, které se ocitlo ve stavu nedostatku řádné péče, *„...bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o dítě pečovat...“*[30] Toto předběžné opatření zároveň podle odst. 2 umožňuje umístit dítě do pěstounské péče do doby, po jejímž uplynutí lze dítě svěřit do péče před osvojením, či rozhodnout o tom, že není třeba souhlasu rodiče k osvojení. Tato úprava tak upřednostňuje zájem dítěte na co nejrychlejším zajištění osobní péče v pokud možno rodinném prostředí, a to bez ohledu na důvod nebo způsob, jakým se dítě v první řadě ocitlo v nedostatku takové péče.

Přesto, že toto ustanovení samo o sobě neřeší veškeré problémy v této oblasti, jedná se bezesporu o významný posun vpřed, k posílení právní jistoty subjektů výše uvedených právních vztahů.

4.4.3 Vyloučení trestněprávní odpovědnosti

Jak již bylo zmíněno v kapitole 2, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve svém §195 uvádí trestný čin opuštění dítěte nebo svěřené osoby. Objektem tohoto trestného činu je ochrana života a zdraví osob, které si samy nemohou zajistit péči/pomoc. Skutková podstata tohoto trestného činu však obsahuje podmínku, že jednáním pachatele musí být osoba, svěřená mu do péče, vystavena nebezpečí smrti, nebo ublížení na zdraví.

Je zřejmé, že v případě novorozence – tedy nejkřehčí lidské bytosti, kterou si lze představit – může dojít k naplnění této podmínky velmi jednoduše. Nemusíme ani jít k extrémním případům vhození dítěte do popelnice. Už jeho zanechání např. na lavičce v parku, či v čekárně na autobusovém nádraží, tedy v místech, kde je pravděpodobnost nalezení poměrně vysoká, je pro dítě jednoznačně ohrožující.

Tím, že je dítě odloženo babyboxu k tomu určenému a vhodně uzpůsobenému, je však trestněprávní odpovědnost osoby, která ho na daném místě zanechá, vyloučena. V monitorovaných schránách nedochází k ohrožení života ani zdraví dítěte.

[30] §452 ZZŘ - Předběžné opatření upravující poměry dítěte (1) Ocitlo-li se nezletilé dítě ve stavu nedostatku řádné péče bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o dítě pečovat, nebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl-li narušen, soud předběžným opatřením upraví poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu tak, že nařídí, aby dítě bylo umístěno ve vhodném prostředí, které v usnesení označí.

(2) Vhodným prostředím se rozumí výchovné prostředí u osoby nebo zařízení způsobilého zajistit nezletilému řádnou péči s ohledem na jeho fyzický a duševní stav, jakož i rozumovou vyspělost a umožnit realizaci případných jiných opatření stanovených předběžným opatřením. Předběžným opatřením podle odstavce 1 lze svěřit dítě i do pěstounské péče na přechodnou dobu, po kterou rodič nemůže dítě ze závažných důvodů vychovávat, nebo po jejímž uplynutí lze dítě svěřit do péče před osvojením, dát souhlas rodiče s osvojením či rozhodnout o tom, že není třeba souhlasu rodiče k osvojení.

Výstražný systém zajistí upozornění příslušného personálu a vyzvednutí dítěte ze schránky do několika minut, nedochází tedy ani k nebezpečí prodlení. Vzhledem k tomu, že babyboxy jsou často umístěny buď přímo na budově zdravotnického zařízení, nebo fungují v těsné vazbě na zdravotnický personál, je ohrožení zdraví či dokonce života novorozence vpravdě minimální.

Z výše uvedené interpretace je zřejmé, že orgány činné v trestním řízení nemají důvod zahajovat pátrání po matce (či jiné osobě), která odložila dítě do babyboxu.Policie a priori nezkoumá, zda došlo či nedošlo ke spáchání trestného činu opuštění dítěte, protože jak se uvádí ve Stanovisku Akademie věd České republiky,[31] „*Odložení dítěte do speciální schránky a jeho předání zdravotnickému zařízení nenaplňuje znaky uvedeného trestného činu, neboť takovým jednáním nedojde k zákonem předpokládané újmě, spočívající v tom, že dítě bude vydáno v nebezpečí smrti nebo ohrožení zdraví. Lze dovodit, že osoba, která by dítě do schránky předala, se nedopustí uvedeného trestného činu, neboť by jejím jednáním nebyla naplněna ani objektivní, ani subjektivní stránka tohoto trestného činu.*“ Výjimkou by snad mohla být situace, kdy by dítě bylo zraněno, neslo známky týrání, či dokonce, pokud by bylo do babyboxu vloženo dítě mrtvé.[32]

K poslednímu případu je dlužno podotknout, že jde o eventualitu, kterou dopůrci schránek používají jako argument proti nim a „strašáka“ proti institucím, které babyboxy ve svých objektech zřídí. Otázka „kdo ponese odpovědnost za mrtvé dítě?“ je přitom v tomto kontextu spíše zcela zásadním nepochopením principů fungování trestního práva. Ačkoli hodnocení problematiky z hlediska trestního práva nespadá do rozsahu této práce, je nutné podotknout, že v případě vložení novorozence mrtvého, by trestní odpovědnost padala na matku, případně otce či jinou osobu nesoucí zodpovědnost za dítě. Toto by neplatilo pouze v případě, že by se prokázalo, že smrt byla způsobena poruchou babyboxu, nebo chybou manipulace s ním ze strany personálu. V tom případě by bylo možné uvažovat o trestním postihu pro zařízení, které babybox provozuje, případně pro výrobce vadného babyboxu, nebo dokonce pro jedince, který příslušný babybox obsluhoval.

4.4.4 Shrnutí

Stav *vzduchoprázdna* vedl k tomu, že legislativu v dané problematice začaly vytvářet orgány moci výkonné a soudní, pomocí podzákonných předpisů a judikatury, což v našem kontinentálním právním prostředí nelze považovat za ortodoxní, či žádoucí. Praxe v současné době ukazuje, že tento stav přinejmenším ohrožuje právní jistotu subjektů, které se účastní v návazných procesech – zejména potenciálních osvojitelů. Situace, které jsou u běžného umístění do NRP vyřešeny jednoznačně, jsou u osvojení dítěte z babyboxu relativizovány. Když se totiž biologický rodič (rodiče) dítěte

[31] *Stanovisko Ústavu státu a práva Akademie věd České republiky. Akademie věd České republiky,* dostupné z: http://www.babybox.cz

[32] viz stanovisko Policejního prezidia ČR ze dne 30. března 2006, dostupné na stránkách http://www.babybox.cz [dostupnost ověřena 30.03.2016]

takto odloženého objeví po jakékoli době, musí se jeho existencí a okolnostmi odložení a následného osvojení dítěte soud přinejmenším zabývat (zatímco v případě osvojení běžného by jeho žádost bez dalšího odmítl) a dítě i jeho osvojitelé jsou tak vystaveni stresu, který takový soudní proces nezbytně přináší.

Právní úprava v oblasti fungování babyboxů v České republice je, jak ukazují dlouholeté teoretické diskuze i praxe, značně ambivalentní. Na jednu stranu zde zcela absentuje vůle legitimizovat jejich existenci zákonným zakotvením, na stranu druhou však chybí i vůle jejich zžizování postavit zcela mimo zákon. Právní úprava však v průběhu let jejich existence začala reflektovat a řešit problémy navazující, neboť není možné nechat kvůli kontroverznosti schránek ve vzduchoprázdnu ty, kteří se v nich – nikoli vlastním přičiněním – vyskytnou. Naopak, je nutné ošetřit ochranu jejich dalších zájmů a práv v co nejširší možné míře, aby byly pokud možno zmírněny negativní následky anonymního odložení.

Z hlediska právní jistoty všech zúčastněných stran by jistě bylo jednodušší, kdyby se zákonodárce odhodlal postavit jednou a provždy na jisto, zda babyboxy v České republice fungovat mají – a pod jakým právním režimem – či nikoli. Pokud se nerozhodne pro radikální řez po vzoru Velké Británie či Francie, měl by vytvořit legislativu, která by na zákonné úrovni aprobovala v současnosti zavedenou praxi a řešila nedostatky, které se vyskytly v její aplikaci.

4.5 Výbor pro práva dítěte Organizace spojených národů

4.5.1 Závěrečná doporučení ohledně plnění závazků vyplývajících z Úmluvy o právech dítěte

Výbor OSN pto práva dítěte vydal dne 17.6.2011 vůči České republice „Závěrečná doporučení ohledně plnění závazků vyplývajících z mezinárodní Úmluvy o právech dítěte“. V bodech 49 a 50 přitom uvádí následující: *„49) Výbor je vážně znepokojen programem smluvní strany zvaným „Babybox“, který je mj. porušením článků 6, 7, 8, 9 a 19 Úmluvy. 50) Výbor důrazně vyzývá smluvní stranu, aby co nejdříve přijala veškerá opatření nezbytná pro ukončení programu „Babybox“ a urychleně posílila a podpořila alternativy s přihlédnutím k povinnosti zcela dodržovat veškerá ustanovení Úmluvy. Dále Výbor vyzývá smluvní stranu, aby zvýšila své úsilí o řešení základních příčin, jež vedou k opouštění novorozenců, včetně plánovaného rodičovství a přiměřeného poradenství a sociální podpory pro neplánovaná těhotenství a prevenci rizikových těhotenství.“*[33]

Další zprávu má Česká republika podat do 30.6.2018, což znamená, že do té doby by měla být přijata opatření k nápravě. Ze strany Výboru OSN se však jedná pouze o

[33] *Zprávy: plnění mezinárodních úmluv*, Vláda České republiky, dostupné z: http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezinumluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/, [citováno 9. 11. 2015]

doporučení, tudíž za jejich nerespektování není možnost udělit smluvní straně žádné sankce.

4.5.2 Reakce na Závěrečné doporučení

Dle názoru MUDr. Evy Vaníčkové, CSc.: *„nedochází zřizováním a provozováním babyboxů k porušování článku 7 Úmluvy. 219 Děti odložené do babyboxu nepostrádají svoji identitu - jsou okamžitě registrované, dostanou jméno, českou státní příslušnost a pokud je to možné (dopis rodičů) budou znát i své rodiče. Jejich péče jim sice bude z jejich rozhodnutí odepřena, ale stát zajistí náhradní rodinnou péči. Identita dítěte není soubor informací uvedených v matrice, ač pro úřední potřeby tomu tak je. A zde není pochyb, že je povinnost splněná, ač méně obvyklou cestou. Co odpůrci babyboxů mají na mysli, je pravděpodobně psychologický výklad pojmu identita dítěte. Osobní identita dítěte se utváří celé dětství v návaznosti na interakci s okolím a jsou to právě blízcí lidé, kteří identitu dítěte pomáhají spoluvytvářet; nicméně ani v dospívání není vývoj identity ukončený, její vývoj a rozvoj pokračuje de facto až do smrti a hovoříme o sociální identitě, protože v dospělosti jsou to sociální role, které se nejvýznamněji podílejí na utváření identity… Znalost biologických rodičů je tedy jen jednou z mnoha částí mozaiky osobní identity a sebeprožívání. Obávám se, že utváření identity dětí svěřených do náhradní rodinné péče nemůže být samo o sobě důvodem pro výtku k porušení Úmluvy, ale že se spíše jedná o vlastní dikci článku 7 Úmluvy, tedy o jméno a státní občanství. Závěrem lze shrnout, že výtky Výboru OSN mají své racionální zdůvodnění, ale vycházejí zřejmě z nedostatečných a úplných informací.“*[34]

K vyjádření se sešla i komise odborníků na Ministerstvu práce a sociálních věcí. V této komisi zasedali zástupci ministerstva, lékařů, opatrovnických soudů, poslanci či vládní zmosněnkyně pro lidská práva. Shodli se, že babyboxy neodporují žádnému právu a není třeba, aby zákon určoval jejich technické parametry. Bylo by tedy zbytečné je rušit. Projekt ovšem nejspíše neminou některé úpravy - například uvedení informace o dalších možnostech řešení svízelné situace matky přímo na babyboxu, tak aby si ještě jednou mohla rozmyslet odložení dítěte. Informace by měla být k dispozici vícejazyčně.

4.6 Vývoj ve Spolkové republice Německo

Ve Spolkové republice Německo se otázka babyboxů (které zde mají pravědpodobně nejširší škálu pojmenování vůbec) objevila plnou silou zejména od roku 1999, kdy byli na území Hamburku nalezeni dva mrtví novorozenci. Na základě této skutečnosti vznikl projekt nazvaný „Findelbaby“, iniciovaný *Sdružením pro matky v nouzi*

[34]VANÍČKOVÁ, E.: *Noticka k závěru Výboru OSN pro práva dítěte týkajícího se výzvy k ukončení programu „Babybox“*, www.babybox.cz, Dostupné z: http://www.babybox.cz/?p=problematika [citováno 18. 11. 2014]

Sternipark. 8. dubna 2000 byla v Hamburku otevřena první tzv. „Babyklappe“ a v současné době jich už můžeme nalézt téměř stovku.[35] Babyboxy už však zdaleka nejsou provozovány pouze organizací Sternipark. Praxe zřizování schránek se ujalo hned několik různých soukromých iniciativ, včetně např. některých křesťanských církví.

Babyklappe je schránka umístěná nejčastěji u nemocnice a uvnitř se nachází vyhřívaná postýlka. Po vložení dítěte do schránky se dveře zavřou a po několika minutách je spuštěn alarm upozorňující pracovníky, kteří poskytnou dítěti potřebné zdravotnické ošetření. Poté je dítě umístěno do pěstounské péče a matka má právo se během zákonné lhůty osmi týdnů o dítě přihlásit.[36]

Stejně jako v České republice není problematika babyboxů nijak zákonem upravena a jejich existence je ze strany státu tolerována jako faktický jev. Rovněž tak jako v České republice jsou babyboxy podrobeny kritice a neustále veřejné diskuzi. Ostrá kritika se týká hlavně toho, že dítě je tímto postupem zbaveno práva znát svůj genetický původ. *„Právo znát svůj genetický původ německý zákon přímo nezakotvuje, avšak německý ústavní soud jej uznává ve svých rozhodnutích. Z práva na svobodný rozvoj osobnosti zakotveného v ústavě (čl. 2 odst. 1 GG) a z nedotknutelnosti lidské důstojnosti (čl. 1 odst. 1 GG)odvozuje právo znát svůj genetický původ jakou součást osobnostních práv každého člověka.“*[37] Německé babyboxy mají za sebou také kontroverzi, které se obávají někteří skeptici českých babyboxů – a to sice nalezení mrtvého novorozence v tomto „život zachraňujícím“ zařízení. Jednalo se o případ, kdy bylo do schránky vloženo dítě již mrtvé. Babybox, který tato aféra postihla však po vyšetření celé věci zdárně funguje dál.

Praxe babyboxů byla v roce 2009 ostře zkritizována i německou národní Etickou komisí. Na základě této kritiky se pak objevil první návrh zákona o „diskrétních porodech“, který byl následně přetvořen a začal platit v květnu roku 2014. Tento zákon je podrobněji rozebrán v jiných kapitolách této práce, nicméně v tomto kontextu je nutné poukázat na to, že se jedná o jasnou snahu Spolkové republiky Německo, učinit své „nežádoucí“ babyboxy redundantními, nabídnutím legální alternativy zoufalým matkám, které se chtějí zbavit svých dětí. Zda tento postup bude po téměř osmnácti letech fungování babyboxů úspěšný je otázkou, na kterou může odpovědět pouze čas.

Co se týče potenciální trestnosti jednání matky, která odkládá své dítě do babyboxu, samotný akt odložení není trestným činem – ba dokonce je na něj v Německu pohlíženo bezproblémověji, než v České republice, neboť tento akt spadá do jakési

[35]SCHMOLLAK, S. *Zehn Jahre Babyklappe: Anonym ins Leben geschickt*, www.taz.de, 6. 4. 2010 dostupné z: http://www.taz.de/Zehn-Jahre-Babyklappe/!50723/, [citováno 25.11.2015]

[36]HERMANOVÁ, M.: Právní aspekty problematiky anonymního odkládání dětí a anonymních porodů ve Spolkové republice Německo a některých dalších zemích, *Justiční praxe*, Praha, Ministerstvo spravedlnosti ČR, č. 6, 2002, s. 384

[37]HERMANOVÁ, M.: Právní aspekty problematiky anonymního odkládání dětí a anonymních porodů ve Spolkové republice Německo a některých dalších zemích, *Justiční praxe*, Praha, Ministerstvo spravedlnosti ČR, č. 6, 2002, s. 390

„toleranční lhůty“, po níž může matka své dítě zanechat v péči kompetentní třetí osoby, aniž by na to bylo nahlíženo, jako na opuštění dítěte. To ovšem neznamená, že se odložením dítěte matka nemůže dopustit trestného činu. Jak již bylo uvedeno v kapitole 2, dle německého PStG má matka (stejně jako otec, případně jiná u porodu přítomná osoba) povinnost nahlásit do jednoho týdne narození dítěte matričnímu úřadu, spolu s uvedením veškerých identifikačních údajů, které tento zákon vyžaduje. Pokud uvažujeme, že většina dětí, do babyboxů odkládaných, jsou novorozenci pocházející z porodů mimo zdravotnické zařízení (a tedy obvykle bez vědomí otce dítěte, či třetích osob), leží tato informační povinnost na matce. Pokud jí nedostojí, vystavuje se nebezpečí trestního stíhání dle StGB (trestního zákoníku), kvůli spáchání trestného činu *Falšování osobního statusu* dle §169.

4.7 Shrnutí

Právní řády České republiky a Spolkové republiky Německo se, co se týče problematiky babyboxů, shodují v tom, že v nich úprava tohoto institutu a na něj navazující problematiky poněkud absentuje. Co se týče přístupu k dětem do nich odloženým a péči o ně, lze konstatovat, že v obou zemích je tato problematika řešena jako problematika dětí, o které jejich rodiče neprojevují zájem, a které je tedy nutno umístit do NRP. Zákonné lhůty pro započetí procesu, vrcholícího osvojením dítěte, se liší - v České republice je to šest týdnů, ve Spolkové republice Německo osm týdnů. Po tuto dobu je snaha umístit dítě v pěstounské péči buď do rodin, vykonávajících krátkodobou pěstounskou péči, nebo přímo do rodin potenciálních osvojitelů.

V obou zemích je tato praxe odbornou veřejností vnímána jako nešťastná, zejména kvůli popření práva dítěte znát svůj genetický původ. V německém prostředí je vnímána jako určitý způsob zaplnění mezery v sociální péči o děti (spolu s pololegálním institutem anonymních porodů v nemocnicích). Tento postoj vyvrcholil snahou tuto „mezeru na trhu“ regulovat ze strany zákonodárců nabídnutím legální možnosti nahrazení této praxe způsobem, který by byl vhodnější z pohledu mezinárodních závazků, i nejlepších zájmů odkládaných dětí. Tato snaha se vtělila do nové legislativy. V České republice je naproti tomu problematika existence a fungování babyboxů ze strany zákonodárců do velké míry ignorována a ponechána ve sféře diskuzí odborníků z různých oborů, i laické a mediální veřejnosti.

Kapitola 5

Anonymní porod a porod pod X

5.1 Anonymní porod

Výraz anonymní porod, jak už bylo zmíněno v kapitole 2, je v právních řádech České republiky a Spolkové republiky Německo používán jako označení porodu ve zdravotnickém zařízení, při němž matka neuvede své identifikační údaje, případě uvede identifikační údaje nepravdivé. V Německu jde o postup v jakési „šedé právní zóně, s tichou podporou společnosti“. Pokud matka své dítě v porodnici zanechá, jedná se s ním jako s dítětem přechodně svěřeným do péče jiné osoby. Pokud se pro ně matka (případně otec) do osmi týdnů nevrátí, může být dítě dáno k osvojení.

5.1.1 Situace v České republice

Co se týče situace v České republice, tu shrnují ve svém článku Hrušáková a Králíčková: „*V případě anonymního porodu se jedná o situace, kdy matka není vůbec známa, jelikož bylo dítě odloženo, případně zanecháno ve zdravotnickém zařízení matkou, která předložila doklady, o nichž bylo následně zjištěno, že jsou falešné, nebo ohledně své totožnosti nesdělila nic.*“[1] Pokud matka svou totožnost sdělit odmítne, může být k jejímu ztotožnění povolána Policie. Mateřství je pak tedy zjištěno šetřením policie nebo lékařskou zprávou. „*V případě, že by nebylo zjištěno mateřství konkrétní ženy, mělo by dítě status nalezence.*“[2]

Nalezenými osobami se zabývá zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání občanství České republiky. Tento zákon v § 5 stanoví: „*Fyzická osoba nalezená na území České republiky je státním občanem České republiky, pokud se neprokáže, že nabyla narozením státní občanství jiného státu.*“ Pokud by tedy nebylo zjištěno, že oba rodiče dítěte byli občany cizího státu, nalezené dítě nabude české občanství.

[1] HRUŠÁKOVÁ, M. – KRÁLÍČKOVÁ, Z.: Anonymní a utajené mateřství v České republice – utopie nebo realita?, *Právní rozhledy* 2/2005, str. 53–57

[2] Tamtéž.

5.1.2 Zprostředkování anonymního porodu Fondem ohrožených dětí

Občanské sdružení na pomoc týraným, zanedbávaným, zneužívaným, opuštěným nebo jinak sociálně ohroženým dětem – Fond ohrožených dětí (dále jen „FOD“) se začalo v problematice anonymních a diskrétních porodů angažovat souběžně s iniciativou v oblasti diskrétních porodů v Aši (viz násl. kapitola 6). V roce 1998 se objevila zpráva o tom, že FOD připraví podmínky pro anonymní porod a uhradí veškeré náklady s tím spojené. Matka dítěte mohla přímo v porodnici přenechat dítě k adopci, aniž její jméno figurovalo v rodném listě. Plzeňské pracoviště FOD tím začalo nabízet těhotným ženám, které se o dítě nechtěly starat, anonymní porody. Dítě, které přišlo na svět, bylo považováno za nalezence, v rodném listě nemělo jméno ani jednoho ze svých biologických rodičů, a téměř okamžitě mohlo být předáno k osvojení.[3] Tato iniciativa se nesetkala s velkým pochopením, avšak FOD od svého záměru neupustil.[4]

Protože jeho snahy o legalizování anonymních porodů nebyly úspěšné, začal FOD od roku 2001 „v právním vakuu“ nabízet anonymní odložení dítěte. Matka v tíživé situaci se může na anonymním předání dítěte domluvit telefonicky popřípadě jej může rovnou zanechat pracovnicím FOD v zařízení „Klokánek“. Tím, že dojde k anonymnímu předání popř.odložení dítěte, toto získává status nalezence. Matka rovněž nemůže být trestně stíhána za trestný čin opuštění dítěte, neboť předáním dítěte pracovnici FOD nebylo dítě ohroženo na životě či zdraví.

5.2 Situace v Německu

Ve Spolkové republice Německo hořely diskuze ohledně anonymních a utajovaných porodů dlouho a vášnivě. V zásadě již v době, kdy začaly vznikat první babyboxy (Babyklappen, viz kapitola 4 bylo zřejmé, že schránky nejsou ideálním řešením. Řada zdravotnických zařízení se proto vydala v šedé zóně mimo zákon ještě o kousek dál. Začala nabízet ženám možnost porodit bez uvedení identifikačních údajů, a poté buď dítě nechat ve zdravotnickém zařízení se souhlasem k adopci, nebo jej tam nechat bez něj, nebo odejít i s dítětem.

Jednou z prvních nemocnic, nabízejících tuto možnost, byla nemocnice Waldfriede v Berlíně. Mediátorka a kaplanka Gabriele Stangl, která u zrodu tohoto projektu stála, uvádí, že cílovou skupinou této iniciativy jsou zejména neprovdané mladé ženy (obvykle z poměrně početné německé muslimské komunity), které otěhotní nechtěně. Vzhledem k omezené informovanosti si tyto ženy obvykle uvědomí svůj problém příliš pozdě, ze strachu před extrémní reakcí rodiny těhotenství do poslední chvíle tají a dítěte – coby důkazu svého poklesku a nebezpečí pro vlastní existenci – se chtějí

[3] HUBÁLKOVÁ, E.: Anonymní porody z hlediska článku 8 Evropské úmluvy o lidských právech, *Správní právo*, č. 4, 1998, s. 282.

[4] srov. RADVANOVÁ, S.: Kdo jsou rodiče dítěte – jen zdánlivě jednoduchá otázka, *Zdravotnictví a právo*, č. 5, 1998, s. 11-12.

co nejrychleji a nejjednodušeji zbavit. Žena je v nemocnici bezplatně ošetřena i bez uvedení svých identifikačních údajů a je jí poskytnuto poradenství. Anonymní porod tak dává ženám v nouzi nejen možnost rychle se nechtěného dítěte zbavit, ale především jim poskytuje potřebnou zdravotní péči před, během i po porodu, pro ně samotné i pro narozené dítě, a bezpečné prostředí ke zvážení vlastní situace a případné možnosti si dítě ponechat ve své péči.[5]

Pokud se matka i přesto rozhodne dítě v nemocnici zanechat k osvojení, platí pro ni stejná lhůta, jako v případě odložení dítěte do babyboxu – tedy osm týdnů – v níž se může pro dítě vrátit. Po osmi týdnech začíná proces osvojení.

5.3 Porod pod X

Francouzský institut *porodu pod X* stojí na pomezí porodu utajeného a porodu anonymního. Matka o sobě totiž ve zdravotnickém zařízení nemusí uvést žádné identifikační údaje, a pokud už nějaké uvede, může požádat o jejich utajení.

5.3.1 Historický exkurz

Francie byla pravděpodobně první evropskou zemí, která institut utajených, či anonymnních porodů zavedla. Již v 17. století se zde začala rozvíjet tradice společensky kontrolovaného odkládání novorozenců. Ženy už v této době mohly odkládat své novorozené děti do speciálních otáčivých jeslí umístěných zpravidla u zdí nalezinců, hospiců, nemocnic a klášterů. Po uložení dítěte do jesliček zazvonily na zvon zavěšený hned vedle zařízení a po zazvonění osoba z druhé strany pohnula otočným zařízením a přijala novorozence.

V roce 1638 sv. Vincent de Paul založil zařízení nazvané Nalezené děti, jehož cílem bylo právě bojovat proti vraždám novorozenců, potratům a odkládáním dětí na místech, kde by bez pomoci nemohly přežít. Po dlouholeté praxi byla celá procedura institucializována, avšak anonymní porod jako takový přinesla teprve Francouzská revoluce a otočné jesličky byly oficiálně posvěceny.

V roce 1904 byl namísto mechanismu jesliček zřízen systém „otevřené kanceláře“, která nabízela ženám možnost anonymně odložit své dítě, přičemž byly poučeny pouze o právních následcích opuštění dítěte. Dalším vývojem prošel celý institut zejména za druhé světové války, kdy bylo v roce 1941 přijato nařízení o „ochraně narození“. Zde byla stanovena pravidla pro možnost anonymního porodu a zakotveno právo rodičky na bezplatné přijetí do jakéhokoli veřejného zdravotnického zařízení, kde ji bude poskytnuta pomoc v době jednoho měsíce před a po porodu. V roce 1993 byly konečně anonymní porody zakotveny legislativní cestou v CC s plnou

[5] Převzato z přednášek paní Stangl a z osobního rozhovoru.

zárukou zachování anonymity rodící ženy. Tvrdost tohoto ustanovení z hlediska nemožnosti dítěte poznat svůj původ byla poněkud „obměkčena“ novelou v roce 1996, po níž mohla matka zanechat ve zdravotnickém zařízení neidentifikační údaje o sobě a/nebo otci dítěte. Do těchto údajů mohlo dítě následně nahlédnout.[6]

5.3.2 Současná francouzská právní úprava

Předně je důležité upozornit na již v této práci několikrát zmiňovanou skutečnost, a to že důležitost biologického mateřství není dle francouzského práva zvláště významná, neboť založení mateřství je zde dáno existencí prvku vůle a chtění, respektive znání se k dítěti. V rodném listě tedy není uvedení matky dítěte obligatorní. Jak již bylo řečeno, rámcová úprava porodu pod X je obsažena v samotném občanském zákoníku (Code Civil), a to v §326, který zaručuje právo ženy požádat o utajení své identity, §57, který upravuje právo ženy rodící v režimu anonymního porodu vybrat svému dítěti jméno – nevyužije-li své možnosti, vybere toto jméno zaměstnanec matričního úřadu.

Ženě, přející si rodit v rámci anonymního porodu, jsou poskytnuty všechny informace o právních důsledcích takového kroku a zejména je obeznámena z důležitostí práva dítěte znát svůj genetický původ, na kterém může být v důsledku jejího rozhodnutí zkráceno. Dále, pokud ovšem souhlasí, může zdravotnickému zařízení poskytnout informace o původu dítěte, okolnostech jeho narození, tedy skutečnosti důležité nicméně nikoli identifikující. Informaci o své identitě dále může zanechat v zalepené obálce, jejíž obsah může být za určitých okolností sdělen dítěti pod podmínkou souhlasu matky ke zpřístupnění těchto údajů. Matka může kdykoli jakýkoli údaj doplnit, či požadavek utajení své totožnosti vzít zpět. Namísto jejího jména a identifikačních údajů je pak ve zdravotnické dokumentaci uváděno znaménko „X“, stejně jako je v matrice dítě zapsáno jako dítě matky neznámé rovněž pod touto značkou. Odtud se ustálil název pro anonymní porod „accouchement sous X“ (tedy porod pod X).

Matka má po porodu dvouměsíční lhůtu, během níž má možnost si své rozhodnutí o „vzdání se dítěte“ rozmyslet, a účinky porodu X tak zvrátit. Nevyužije-li této možnosti, je dítěti ustanoven poručník a je dáno k adopci.

Jak již bylo zmíněno, má dítě právo na přístup k identifikačním údajům o matce, pouze ovšem za podmínky, že ta s tím vysloví souhlas. K zajištění snadnější realizace práva dítěte znát svůj genetický původ, zaručeného zejména v čl. 7 Úmluvy o právech dítěte, byla v roce 2002 zřízena Národní rada pro přístup k údajům o osobním původu (CNAOP), nezávislý orgán složený ze soudců, zástupců orgánů zákonem dotčených a zájmových organizací pod patronací Ministerstva sociálních věcí. Na tuto

[6] ELISCHER, D.: Porod na zapřenou ve Francii; oblíbený přestože kontroverzní – několik poznámek k anonymním porodům a právu znát svůj původ. In RADVANOVÁ, S.: *Náhradní rodinná péče – představy a skutečnost (realita a východiska v ČR): kolokvium II*, Beroun, Eva Rozkotová-IFEC, 2009. s. 12-14

instituci se pak může se žádostí o vyhledání informace o biologické rodině či možného eventuálního setkání s matkou či otcem, obrátit zletilé dítě, či jeho opatrovník, byl-li mu z nějakého důvodu ustanoven, a v případě nezletilosti dítěte pak dítě se souhlasem svých zákonných zástupců, kterými budou ve většině případů osvojitelé, či v případě smrti zletilého dítěte jeho potomci. CNAOP jejich požadavku vyhoví, jestliže vyjde po šetření jí provedeném najevo, že existuje výslovné prohlášení matky o zrušení utajení porodu, či alespoň že nebylo projeveno výslovné přání o zachování tajemství o její totožnosti. Je tedy zřejmé, že pokud biologický rodič nesouhlasí s odkrytím své identity, je tak dítěti realizace práva znát svůj genetický původ zapovězena. Dochází tak ke kolizi tohoto práva dítěte a práva matky na utajení své totožnosti.[7]

Za povšimnutí stojí také typický profil matek volících anonymní porod (podle výzkumu z roku 1999 prováděného ve 47 porodnicích v regionu Ile-de-France, tedy v pařížské aglomeraci):[8] dvě třetiny jsou ženy mladší 25 let, polovina je bez zaměstnání, bez příslušných prostředků, jedna ze čtyř žije u rodičů (rodiče matky o těhotenství buď nevědí,nebo jsou to oni, kdo ji k anonymnímu porodu nutí). Zhruba 10% jsou matky rozvedené nebo osamělé, starší 35 let, mající na starost více dětí a s finančními potížemi. O (etnickém) původu matek, které volí toto řešení, se nikde explicitně nepíše, neboť jde o společensky a politicky ožehavé téma. Jiný zdroj, uvádějící výsledky šetření vládní komise z r. 1996, říká, že jen 14% matek, které ve Francii anonymně rodí či odkládají děti, je mladší 20 let, téměř polovina se pohybuje mezi 20 a 30 lety. Dále, že nelze zobecnit, o jaké typy a jaké životní situace žen se jedná, že to však zpravidla nejsou ženy v krajní kritické situaci, která by mohla vést ke zkratovému jednání zavraždění dítěte, pokud by možnost anonymního porodu nebyla.

Přes stále ještě velký počet případů využívajících porody pod X se i v samotné Francii zvedá proti tomuto institutu v posledních letech odpor. Především *děti X* požadují právo na získání informací o biologické matce (případ Odièvre nebyl v tomto smyslu rozhodně osamocený). Jejich požadavky podporují kritici porodů pod X, kteří požadují dotažení úprav zakotvených v zákonné novele z r. 2000 nebo úplné zrušení této praktiky. Existuje několik velice aktivních asociací obránců práva na informaci o původu, např. tzv. X en colere (Rozzlobení X),[9] CADCO,[10] AdonX.[11]

Je ovšem nutno dodat, že ani v zemi, kde mají porody pod X tak dlouhou tradici, jako ve Francii, se nesetkávají vždy s pochopení a nadšeným ohlasem. Mnohdy právě naopak.[12] V posledních letech došlo k několika soudním sporům, které odpůrci porodů pod X přivítali jako předzvěst nové éry, ve které institutu, znevýhodňujícímu děti oproti matkám, definitivně odzvoní. Více o nich v další podkapitole.

[7] ENSELLEM, C., *Naitre sans mere?*, Rennes, Presses Universitaires de Rennes, 2004, s. 181-217
[8] Informace dostupná z http://filleougarcon.infobebes.com [16. 11. 2015]
[9] Dostupné z http://www.x-en-colere.org/
[10] Dostupné z http://www.cadco.asso.fr/
[11] Dostupné z http://www.adonx.fr.fm/
[12] LEFAUCHER, N.: The French „Tradition“ of Anonymous Birth: The Lines of Argument, *International Journal of Law, Policy and the Family*, č.3, sv. 18, s. 319-342

5.4 Soudní spory pod X

5.4.1 Odiévre v. France

Pravděpodobně nejznámějším a na dlouhou dobu jistě nejcitovanějším případem, řešeným v souvislosti s porodem pod X, je případ řešený Evropským soudem pro lidská práva ve věci Odievre versus France. Ve věci padl rozsudek dne 13.2.2003.[13]

Stěžovatelka, paní Pascale Odièvre, je dítětem, jehož matka požádala v r. 1965 při porodu o utajení své osoby. Dítě bylo svěřeno do péče úřadu sociální pomoci, ještě v témže roce zapsáno do seznamu státních poručenců a v r. 1969 nezrušitelně osvojeno. V dospělosti (1990) se stěžovatelka seznámila se svým spisem státního schovance a z nemocniční karty získala některé neidentifikující údaje o původní rodině. V roce 1998 požádala soud první instance v Paříži, aby bylo utajení jejího narození zrušeno a aby jí bylo umožněno nahlédnout do všech osobních dokumentů a rodných listů. Odůvodňovala to snahou získat informace o svých sourozencích. Poté, co neuspěla, se stěžovatelka obrátila na Evropskou komisi pro lidská práva. Namítala, že utajení jejího narození a z toho plynoucí nemožnost zjistit vlastní původ porušuje její práva zaručená čl. 8 Evropské úmluvy o lidských právech[14] a zakládá diskriminaci, která je v rozporu s čl. 14 Úmluvy[15]. V letech 1998-2003 řešil tuto kauzu Evropský soud pro lidská práva. Mezitím došlo v roce 2002 ve Francii výše zmíněnou zákonnou úpravou k umožnění odtajnění informací, které paní Odièvre vyžadovala, pokud s tím souhlasí matka. Odièvre však trvala na odtajnění i bez souhlasu matky.

Evropský soud však v rozsudku z 13. 2. 2003 nakonec došel k závěru, že Francie neporušila zmiňované články Úmluvy, když toto odtajnění, které je v rozporu s francouzskými zákony, neumožnila. (Soud konstatoval, že ačkoli byla stěžovatelka dosud neúspěšná, současná francouzská legislativa jí dává možnost pokus o přesvědčení biologické matky k odtajnění informací opakovat. Tím se podle soudu francouzská legislativa snaží zachovat dostatečnou rovnováhu mezi rozpornými zájmy matky a dcery.)

Soud mj. uvedl, že ve většině smluvních států neexistuje legislativa srovnatelná s francouzskou, alespoň co se týče definitivní nemožnosti zjistit příbuzenský vztah k biologické matce, pokud tato trvá na utajení své identity ve vztahu k dítěti, které přivedla na svět, ale že v některých zemích není stanovena povinnost uvést při porodu jméno biologických rodičů a že možnost odložit své dítě se objevila i v dalších zemích, kde rovněž vyvolává diskuse o anonymních porodech. Soud z toho vyvodil, že v situaci, kdy existují různé právní systémy a tradice a rozdílné formy odložení dítěte, musí státy požívat určité míry uvážení k tomu, aby přijaly opatření vhodná k zajištění práv zaručených Úmluvou všem osobám nacházejícím se pod jejich jurisdikcí.

[13] Odievre proti Francii, RoESLP, zdroj: Systém ASPI

[14] „Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence“

[15] Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu

Soud tedy konstatoval, že *„výběr prostředků, kterými má stát zajistit respektování čl. 8 Úmluvy ve vztazích mezi jedinci, spadá v zásadě do rámce jeho míry uvážení“*. Podobně soud konstatoval, že v případu Odièvre nedošlo ani k porušení článku 14 Úmluvy. Evropský soud tedy francouzské právní ani soudní řešení problému vyplývajícího z rozporu zájmu matky požadující v rámci porodu pod X utajení identity a zájmu dítěte, které chce poznat svůj původ, nezpochybnil.

5.4.2 Soudní spory ve Francii

V posledních několika letech došlo ve Francii samotné k převratným soudním rozhodnutím ve věci porodu pod X a zachování anonymity matky. Tyto spory spadají do dvou kategorií. První z nich jsou spory, vedené otci, kteří se dozvěděli o tom, že jejich partnerka je těhotná, případně, že porodila jejich dítě pod X. Otcům je přiznáno stejné právo, jako matkám – mohou dítě prohlásit za své, a to nejpozději do dvou měsíců po jeho narození. Právě tato lhůta je ovšem silně problematická (z pohledu některých otců až diskriminační), neboť zatímco matka ví přesně, kdy dítě porodila, a kdy jí tedy lhůta k vrácení se pro něj vyprší, otci, pokud není s matkou v pravidelném kontaktu, často nezbývá, než hádat. Soud pak může pomocí zákonného ustanovení odmítnout dítě narozené pod X vydat, z důvodu vypršení lhůty. Vzhledem k tomu, že dítě je po uplynutí lhůty obvykle umístěno do náhradní rodinné péče, či rovnou péče předadopční, soudy často rozhodují ve prospěch „nových rodičů“, údajně v zájmu „stability prostředí“ dítěte.

Jedním z přelomových případů bylo rozhodnutí Dovolacího soudu („la Cour de cassation“) ve věci Philippe Peter. Rozsudek byl vyhlášen 7.4.2006, ale bitva o dítě začala už v roce 2000. Dítěti bylo v době ukončení sporu již 7 let, a to přitom biologický otec své otcovství uznal, a projevil vůli dítě vychovávat, už 2 měsíce před jeho narozením.[16]

Druhým typem případů jsou žaloby jiných osob – typicky prarodičů, nebo jinak blízkých příbuzných, kteří chtějí, aby jim dítě narozené pod X bylo svěřeno do péče. Pokud se jedná o prarodiče z matčiny strany, je tím samozřejmě utajení prakticky zrušeno, což jde zcela zásadně proti duchu, projevenému v dřívějších rozhodnutích, kdy matčino právo na utajení své osoby bylo uznáváno jako nadřazené jakémukoli právu ze strany dítěte. Ostatně například v případu Odiévre, popsaném výše, šlo nejen o kontakt s biologickou matkou, ale o kontakt s její rodinou (konkrétně sourozenci stěžovatelky). Přesto i v těchto případech dochází v posledních letech k průlomům. Pravděpodobně nejslavnější kauza tohoto typu se odehrála v roce 2011 před Odvolacím soudem v Angers („Cour d'appel d'Angers“. Tento soud také nakonec, přes kategorický nesouhlas matky, rozhodl o svěření vnučky do péče prarodičů –

[16] Dostupné z http://www.infobebes.com/Grossesse/Accouchement/Accouchement-Le-jour-J/Le-deroulement-de-l-accouchement/L-accouchement-sous-X/La-paternite-dans-l-accouchement-sous-X [dostupnost ověřena 30.03.2016]

matčiných rodičů – navzdory rozhodnutí soudu první instance.[17]

Z uvedeného vyplývá, že i v rámci francouzského práva, které se vždy bralo za práva matky – zejména pak za její právo na soukromý a osobní život, jaký si sama zvolí (a tedy za právo zůstat v utajení a bez kontaktu s dítětem i v případě, kdy se její totožnost stane známou) – dochází k určitému posunu. Tento posun je způsoben zejména nutností připustit, že francouzský model ochrany matky je z hlediska práva diskriminační vůči ostatním rodinným příslušníkům, zejména vůči otci, který by měl mít ve vztahu k dítěti stejná práva a povinnosti. Zájem „matky X" je v těchto sporech řešen marginálně, či vůbec. Do popředí vystupují zájem dítěte – zcela jistě ovlivněný ustálenou mezinárodní legislativou a judikaturou zdůrazňující právo znát svůj genetický původ a vyrůstat pokud možno ve své biologické rodině, v péči svých biologických rodičů, či alespoň jiných blízkách příbuzných. V tomto směru se zájem dítěte také dostává do souladu se zájmy dospělých osob (jeho rodinných příslušníků).

Problematickým aspektem zůstává délka sporů, během nichž je právní situace stran nejistá. Dítě obvykle po tuto dobu zůstává v péči svých „nových", právních rodičů (tedy osvojitelů, či pěstounů), vytváří si na ně osobnostní a sociální vazby, což následně přispívá k jeho traumatizaci při návratu do biologické rodiny.

5.5 Shrnutí

Ve Spolkové republice Německo a v České republice stojí anonymní porody na hranici legality, a existují z iniciativy soukromých subjektů, bez řádného zakotvení v právním rámci zdravotní péče, nebo péče o dítě a matku. Jejich problematičnost spočívá v tom, že ze zákonné definice (shodné pro obě právní úpravy) *„Matkou je žena, která dítě porodila."* a z navazujících ustanovení o rodičovské odpovědnosti vyplývá, že žena, která porodí dítě, se svého mateřství nemůže jednoduše a jednostranně vzdát. Dítě tak má matku, jejíž totožnost není známá. Dítě tak, stejně jako v případě anonymního odložení, přichází navždy o možnost poznat svůj genetický původ, pokud se matka po letech nerozhodne jej sama vyhledat (což, vzhledem k pravidlům institutu osvojení není jednoduché a také nemusí být vůbec možné). Oproti anonymnímu odložení dítěte je však institut anonymního porodu, alespoň v Německu, preferován, kvůli možnosti kontaktu matky nejen se zdravotnickým personálem, ale i s případnými dalšími odborníky, kteří tak mají možnost s ní probrat preferovaná alternativní (legální) řešení její situace. Situace anonymního porodu v tomto nastavení je navíc zcela diskriminační pro případné další rodinné příslušníky dítěte, neboť zákonné definice příbuzenství odvisí od pevného bodu znalosti matky.

Naproti výše zmíněným dvěma státům je institut porodu pod X ve Francii variantou velmi dobře zákonně zakotvenou. Nejedná se také o institut, v jehož rámci by

[17] Dostupné z http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2011/01/26/01016-20110126ARTFIG00581-un-bebe-ne-sous-x-confie-a-ses-grands-parents-biologiques.php [dostupnost ověřena 30.03.2016]

matka „mizela beze stopy“, neboť vždy jsou zanechány alespoň základní neidentifikační údaje. V lepším případě jsou u k tomu pověřené instituce uloženy dokonce údaje identifikační. Navíc je ve světle současné judikatury zřejmá snaha zákonodárců vyrovnat pozici matky a pozici otce způsobem, který by poskytoval dítěti co nejširší ochranu jeho práv. Možnost této úpravy a její přístup, lišící se od úprav zmíněných výše, je samozřejmě důsledkem odlišného přístupu k rodičovství a jeho odlišné zákonné definice.

Je zřejmé, že, co se týče rovnováhy rodičovských práv a povinností, jsou český a německý systém, založené na biologickém rodičovství, odvozeném od faktu porodu, v porovnání se systémem francouzským, ve svých přístupech diskriminující vůči otcům.

Kapitola 6

Porod s utajením identity matky

V oblasti života, kde, jak již bylo v této práci ilustrováno, není nouze o řešení na hranici legality, právní i morální šedé zóny a „pohledy stranou“ se přesto odborná (a do jisté míry i laická) veřejnost snaží najít prostor pro postupy legální, či legalizaci postupů nových. Nelze nezmínit, že tato snaha je mnohdy tak naplněna kompromisy na všech úrovních, že výsledek nakonec situaci spíše zhoršuje a znepřehledňuje, nežli naopak. A právě tato tendence se, možná častěji než kdekoli jinde, jasně objevuje v problematice *porodů s utajením identity matky*.

Tento institut je, prakticky všude, kde v nějaké podobě existuje, snahou zákonodárců i odborníků z jiných oborů (zejm. medicínských a jim příbuzných) o vyřešení alespoň části případů nechtěného těhotenství způsobem, který by omezil negativní dopady na dítě. Porod s utajením identity matky je cestou, umožňující ženám legálně porodit v bezpečném prostředí, pod zdravotnickým dohledem (nejčastěji přímo ve zdravotnickém zařízení), aniž by byla v souvislosti s porodem odhalena jejich totožnost. Má být cestou, která minimalizuje rizika jak pro matku, tak pro novorozence a zajišťuje oběma potřebnou odbornou péči. Pro novorozence se pak jedná o zajištění této péče nikoli pouze pro dobu porodu a těsně po něm, ale i *pro futuro*, neboť např. dochází ke zjištění (alespoň částečné) rodinné anamnézy.

Identifikační údaje matky jsou v rámci tohoto institutu obvykle známy – ačkoli rozsah jejich zjišťování se v rámci různých právních úprav liší – ale jsou zapečetěny a uchovávány v tajnosti buď přímo ve zdravotnickém zařízení, nebo k tomu účelu zřízeném centrálním registru. Nejsou uváděny v matričních záznamech, ani zapisovány do rodného listu dítěte. V rámci některých úprav zůstává i po zapečetění údajů přístup k určitým „neidentifikačním“ údajům (jako je např. již zmíněná rodinná anamnéza). Zapečetěné údaje je možné za různě definovaných podmínek odtajnit – na rozdíl od porodu anonymního nebo anonymního odložení do babyboxu tak tato cesta dítěti zcela neznemožňuje získání informací o vlastním genetickém či biologickém původu.

6.1 Utajený porod v české právní úpravě

V České republice byla (a do jisté míry stále zůstává) problematika utajených porodů předmětem poměrně široké diskuze odborné veřejnosti.[1] Novelizaci právní úpravy si nakonec vyžádaly pokroky v oblasti lékařské vědy, společně s posunem vnímání této problematiky v jiných evropských zemích. To vedlo k zakotvení institutu utajeného porodu do českého právního řádu v roce 2004.

Hlavním účelem zavedení utajení identity v souvislosti s porodem byla snaha o snížení počtu umělých přerušení těhotenství, zabití novorozenců matkou, popř. porodů mimo zdravotnická zařízení s následným opuštěním dítěte matkou – tedy obecně, snížení rizik pro nechtěné dítě. Matkám se nabízí právem regulovaná alternativa, jak bezpečně (tj. pod lékařskou péčí a odborným dohledem nad zdravím dítěte) přivést nechtěné dítě na svět a současně uchovat tento fakt v tajnosti. Otázkou však zůstává, zda zavedení jakéhokoli institutu je schopno podobným neblahým jevům vůbec zabránit. Hrušáková a Králíčková jsou například, pokud jde o vraždy novorozenců matkami toho názoru, že: „*...jde obvykle o patologické chování matek, které ve většině případů nebudou schopny se dostavit k porodu do zdravotnického zařízení a zažádat o utajení své totožnosti.*“[2]

6.1.1 Vývoj platné právní úpravy

K předmětné změně českého právního řádu došlo zákonem č. 422/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, matrikový zákon a zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Tento právní předpis byl, podle Dvořákové: „...iniciován ze strany sedmnácti právně neznalých, o to nadšenějších poslanců.“[3] Návrhu zákona se díky ovzduší politické snahy „jít legislativně co nejrychleji s dobou“ a mediálnímu tlaku, způsobenými mimo jiné rozsudkem ESLP ve věci Odiévre v. France[4], podařilo vyhnout se odborným diskuzím, a jeho přijetí neovlivnily ani negativní názory konzultačních orgánů v rámci legislativního procesu.[5] I po více než deseti letech tak právní úprava vzbuzuje více otázek, než které řeší a přes původní chvályhodný záměr a dobré úmysly, vyjádřené např. v důvodové zprávě[6] působí celá úprava poněkud

[1] HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z.: Anonymní mateřství v České republice – utopie nebo realita?, *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví* Praha, č. 2, C. H. Beck, 2005, s. 54

[2] Tamtéž.

[3] Dvořáková, A.: *Mater incerta:vybrané problémy sporného mateřství*, diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2014

[4] podrobněji viz podkapitola 5.4

[5] Vláda ve svém negativním stanovisku uvedla, že je návrh v rozporu s LZPS a závaznými MS. Petiční výbor, Výbor pro sociální politiku a zdravotnictví a Ústavně-právní výbor vyjádřili svůj nesouhlas se zněním návrhu. To dokládá sněmovní tisk č. 414, dostupný na http://www.psp.cz/

[6] Tato důvodová zpráva se od konečného zákona v mnohém liší, např. tím, že počítala s povinností zdravotnického zařízení postoupit zvláštní zdravotnickou dokumentaci týkající se rodičky rodící v re-

unáhleně. Zákon, ovlivněný politickými i mediálními tlaky, ve své původní podobě vstoupil v účinnost dne 1.9.2004.

K zabezpečení jednotného postupu vydalo Ministerstvo zdravotnictví (dále MZ) ve svém věstníku č. 1/2005 sjednocující metodický pokyn zdravotnických zařízení při „poskytování zdravotní péče související s utajeným porodem a způsob úhrady této péče z veřejného zdravotního pojištění“.[7] Ten dále upřesnil, že neposkytne-li rodička údaje o své zdravotní pojišťovně, bude vůči ní postupováno jako k samoplátkyni. Dítěti bude hrazena ze zdravotního pojištění péče na základě pojištění matky. V rámci tohoto dokumentu také, poněkud nešťastně, zaznívá právní názor, že s dítětem narozeným tímto typem porodu, nelze jednat jako s „nalezencem“.

Prakticky od samého začátku se v odborných právních kruzích ozývají hlasy, volající po zásadních změnách v zákonném ošetření tohoto institutu, které by teprve umožnily jeho efektivní využívání. Zatím se ovšem zdá, že přinejmenším politická vůle se touto problematikou hlouběji zabývat se přijetím původního zákona zcela vyčerpala. Právní úprava utajených porodů přečkala v prakticky nezměněné podobě nahrazení původního zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, do něhož byla vtělena, zákonem č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách (dále jen ZoZS), s účinností k 1.4.2012. Stejně prakticky bez povšimnutí kolem institutu porodu s utajením identity matky prošla i velká rekodifikace práva soukromého s účinností od 1.1.2014, která s danou problematikou (ač zařazenou do systému práva veřejného) úzce souvisí. Nezbývá tedy než doufat, že se diskuzi o tomto tématu podaří nejen na odborném, ale hlavně na zákonodárném fóru, opět otevřít někdy v blízké budoucnosti, například v souvislosti s tím, jak se osvědčí nově přijatá právní úprava v této oblasti ve Spolkové republice Německo (více k tomu viz 6.3).

6.1.2 Podmínky porodu s utajením identity matky

Původně byly podmínky pro tento právní režim porodu upraveny v §67b odst. 20 zákona o péči o zdraví lidu. Po jeho nahrazení ZoZS zůstaly podmínky zachovány, a to v §37 ZoZS ve znění pozdějších předpisů. Zákonná definice porodu s utajením identity matky tak v současné době zní: „*Provedením utajeného porodu se rozumí takové postupy při poskytování zdravotních služeb ženě uvedené v odstavci 1 v souvislosti s těhotenstvím a porodem, které zachovávají její anonymitu, s výjimkou postupů, které jsou potřebné k zajištění úhrady zdravotních služeb z veřejného zdravotního pojištění a zajištění informací pro Národní zdravotnický systém.*“ O utajení své osoby v souvislosti s porodem musí žena požádat. Žádost musí být písemná. Nelze tento právní úkon provést jinak, a to ani pokud by projev vůle byl prostý pochybnosti o matčině úmyslu.[8]

žimu utajeného porodu MZ, které by mělo povinnost vést celostátní registr. Dále počítala např. s tím, že utajené porody bude financovat zdravotní pojišťovna, kterou určí MZ na základě osobních údajů rodičky uvedených ve zvláštní zdravotnické dokumentaci.

[7] Věstník Ministerstva zdravotnictví České republiky č. 1/2005

[8] viz §546 NOZ

Žadatelkou musí být žena, která má trvalý pobyt na území ČR, je svobodná či rozvedená (pokud jejímu bývalému manželovi nesvědčí domněnka otcovství). Součástí žádosti je i prohlášení ženy, že nehodlá o dítě pečovat. Požadavek trvalého pobytu na území ČR souvisí s tím, že porod v tomto režimu, i péče s ním spojená, jsou hrazeny z veřejného zdravotního pojištění. Jak stanoví §2 ZoZS, ve znění pozdějších předpisů, může jít o osobu cizí státní příslušnosti, je-li vedena v evidenci obyvatel.

Právu na utajení identity matky odpovídá povinnost zdravotnického personálu, který s jejími identifikačními údaji přijde do styku, zachovávat o nich mlčenlivost. Narození dítěte v režimu utajení identity matky je zdravotnickým zařízením v zákonné lhůtě oznámeno (samozřejmě s vynecháním utajovaných údajů) příslušnému matričnímu úřadu, který provede odpovídající zápis do knihy narození (více viz níže).

6.1.3 Nakládání s identifikačními údaji matky

§56 ZoZS stanoví povinnost zdravotnického zařízení vést v případě porodu s utajením identity matky zdravotnickou dokumentaci související s těhotenstvím a porodem s osobními údaji této ženy v rozsahu nutném ke zjištění anamnézy avšak tak, aby údaje o jejím jméně a příjmení, spolu s písemnou žádostí o utajení, datem jejího narození a datem porodu dítěte byly vedeny odděleně od vlastní zdravotnické dokumentace. Poté, co je pobyt ženy v nemocnici ukončen, zdravotnická dokumentace se zkompletuje s vyňatými osobními údaji a zapečetí. Zapečetěná zdravotnická dokumentace (resp. bezpečnostní kód, jímž je dokumentace označena) se předává i ženě, která o utajený porod požádala. Dokumentaci může zdravotnické zařízení otevřít pouze na základě rozhodnutí soudu, s výjimkou situace, kdy o její otevření požádá sama žena, jejíž identita byla takto utajena.

Je třeba si uvědomit, že, na rozdíl od anonymního porodu, u porodu s utajenou totožností matky je třeba vždy vést dokumentaci doplněnou o osobní údaje matky. Toto opatření má velký význam pro ochranu zdraví. Znalost anamnézy matky může výrazně pomoci v budoucnosti při případném propuknutí choroby dědičného charakteru u takto narozených dětí.[9]

Nicméně zdravotnickou dokumentací, uchovávanou ve zdravotnickém zařízení, tato problematika nekončí. Jak bylo uvedeno výše, narození dítěte podléhá registraci dle platných právních předpisů. Zdravotnické zařízení proto příslušnou dokumentaci zasílá matričnímu úřadu, s poznámkou, že se jednalo o porod s utajením identity matky. Údaje takto předané se dostávají do sféry evidence dle zákona o matrikách. Původní ZoMatr s účinností do 31.12.2013 byl novelizován v souvislosti s uzákoněním tohoto právního režimu. Změny nastaly v §17 v návaznosti na §14. Tehdejší §17 stanovil, že se do matriční knihy narození nezapíší údaje o matce dle §14 odst. 1 písm. d)1. Chybou, nebo spíše přehlédnutím této úpravy je ovšem fakt, že vzhledem k tomu, že je v době porodu dítěte matka známá, zapíše se do knihy narození

[9] Hrabák, J.: Utajený porod jako nový institut zdravotnického práva, *Zdravotnictví a právo*, č. 10, 2004, s. 12

jako příjmení dítěte příjmení matky v době narození dítěte dle §19 odst. 4 novelizovaného ZoMatr. Toto pravidlo nová právní úprava přejala bez dalšího. Tím je dítě částečně identifikovatelné s matkou a institut utajení matky je oslaben. Pokud matka dítěti určí křestní jméno, matrika je povinna jej na základě §18 NZoMatr zanést do knihy narození.

Zbytek dokumentace, včetně identifikačních údajů matky, se následně uloží do sbírky listin matričního úřadu. Do novely ZoMatr bylo neoficiálně možné „odhalit" utajenou identitu matky nahlédnutím do této sbírky listin – a to ze strany dítěte nebo osvojitelů, kteří splňují zákonem stanovené podmínky osob, oprávněných do sbírky listin nahlížet. Po novele však ZoMatr na toto reflektuje změnou původního znění. Nově upřesňuje podmínky nahlédnutí do sbírky listin v případě režimu utajení totožnosti osoby matky.[10] Osvojitelé již nemají právo nahlédnout do sbírky listin jako zákonní zástupci dítěte. Novela explicitně stanoví, že nahlédnout do sbírky listin může pouze utajená matka či její dítě po dovršení 12 let. Jedná se zcela jistě co se týče úpravy o krok správným, ačkoli hranice 12 let působí poněkud arbitrárně.

6.1.4 Problémové části úpravy

Mateřství a právní vztah mezi dítětem a matkou Ani po rekodifikaci soukromého práva český právní řád nikterak nereflektuje na fakt, že byl před více než deseti lety do praxe uveden utajený porod. NOZ ve svém §775 přejímá jednosložkovou definici mateřství, a matkou tedy, i přes utajení své totožnosti, zůstává žena, která dítě porodila. Tato žena je *„právně matkou a zůstává jí i po utajeném porodu, neboť právně relevantní skutečností pro vznik mateřství je právě porod. Rodinněprávní vztah mezi matkou a dítětem je v okamžiku narození dítěte založen a matce vzniká ze zákona rodičovská odpovědnost v plném rozsahu, tudíž je i zákonnou zástupkyní dítěte."*[11] Právní vztah mezi matkou a dítětem definitivně zaniká až v okamžiku, kdy bude dítě nezrušitelně osvojeno. Do té doby může docházet k paradoxním situacím, kdy soud v rozhodování o osvojení osloví jako účastnici řízení matku, jejíž totožnost byla při porodu utajena – což do velké míry neguje význam utajení v první řadě.

Matka omezená ve svéprávnosti Zákon výslovně nestanoví požadavek zletilosti, resp. plné svéprávnosti žadatelky. Zároveň však nestanovuje žádný rámec ani postup pro případ, že by o utajení identity v souvislosti s porodem požádala žena nezletilá, nebo omezená ve svéprávnosti. Jednou z možností nazírání na tuto problematiku je, že žádost matky o utajení její identity musí být perfektním právním jednáním.[12] Teprve zletilostí (tj. dle §30 NOZ dovršením osmnáctého roku života) nabývá dle

[10] viz §25 odst. 3 ZoMatr: „Do zápisu narození dítěte, jehož matka požádala o utajení své osoby v souvislosti s porodem, může nahlédnout pouze matka dítěte a po dovršení 12 let i dítě"

[11] HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z.: Anonymní mateřství v České republice – utopie nebo realita?, *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví* Praha, č. 2, C. H. Beck, 2005, s. 55

[12] tj. splňovat zákonné požadavky na zákonnost, dobré mrazy, obsah i účel právního jednání – viz §§547, 551-554 NOZ

§15 a násl. NOZ osoba svéprávnosti v plném rozsahu. Tzn. že teprve dovršením osmnácti let může fyzická osoba (matka) vlastními právními úkony nabývat a vzdávat se práv a brát na sebe povinnosti v plném rozsahu.Vzhledem k závažnosti rozhodnutí a na něj navazujícího právního úkonu utajení své identity před vlastním dítětem, lze postulovat, že žádost vyžaduje na straně matky plnou svéprávnost.

Alternativně můžeme přistoupit na to, že by utajený porod měl být umožněn i nezletilým. Pak se ovšem musíme ptát, zda by za ni v tak závažné věci neměl případě jednat její zákonný zástupce či opatrovník. Kdo by v takovém případě měl podepsat žádost o utajený porod? V souvislosti s analogií zdravotní péče o nezletilého se nabízí také otázka, zda by byl nutný podpis obou zákonných zástupců a jak postupovat v případě, když by mezi nimi nastal spor. Především však celý smysl utajeného porodu tkví v jeho utajení, a proto by bylo zapojení zákonných zástupců či dokonce soudu do celé záležitosti zmařením jeho účelu. Nehledě na to, že jde o osobní úkon, při kterém s největší pravděpodobností –- analogicky k určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů –- nezletilý nemůže být zastoupen. Tento problém by měl být právní úpravou řešen.[13]

Jakkoli logické však tyto úvahy a potenciální omezení jsou, vyřazují z praktické možnosti použít tuto legální variantu minimálně jednu skupinu potenciálních klientek – a to sice matky nezletilé, které mají obavu z reakce svých rodičů, případně svého okolí na graviditu, případně na narození dítěte. Ačkoli odrazení nezletilé od tohoto druhu „odříznutí se“ od dítěte nelze vnímat jako jev ryze negativní, jedná se bezesporu o slabinu současné úpravy, neboť těmto dívkám není nabízena žádná jiná lehce dostupná zcela legální varianta. Tím, že dívka nemá důvod vyhledat zdravotnické zařízení, se rovněž zavírají dveře ke komunikaci a možnosti řešení situace jinak, než odložením dítěte. Dívky jsou tedy odkázány zpět do šedivé zóny babyboxů, případně porodů anonymních a zůstávají vystaveny riziku pro své zdraví i zdraví dítěte.

Odtajnění/rozpečetění dokumentace Toto téma bylo zmíněno v sekci o dokumentaci. Zákon stanoví, že dokumentace může být rozpečetěna buď na příkaz soudu, nebo bez něj, pokud o její otevření požádá sama žena, jejíž identita byla zapečetěním utajena. Prvním s tím spojeným problémem je, že zákon neuvádí, který soud by byl místně či věcně příslušný (nejpraktičtější by pravděpodobně byl soud v místě zdravotnického zařízení). Druhým problémem je neuvedení důvodů, na jejichž základě by rozpečetění mohlo být provedeno. Lze spekulovat, že by mohlo jít třeba o závažné zdravotní problémy dítěte spojené s dědičnou chorobou či s nutností najít odpovídajícího dárce, kterým často bývá biologický příbuzný.

Nezodpovězenou otázkou rovněž zůstává, kdo by měl být oprávněným k podání návrhu na rozpečetění předmětné dokumentace. Zda by k návrhu na otevření obálky v řízení o určení mateřství bylo oprávněno dítě jako nezletilé (např. prostřednictvím kolizního opatrovníka či osvojitele) či jako zletilé, úprava neřeší. Nutnost souhlasu

[13]HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z.: Anonymní mateřství v České republice – utopie nebo realita?, *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví* Praha, č. 2, C. H. Beck, 2005, s. 54

matky k odtajnění její totožnosti, jako je tomu ve Francii, zavedena není. Tato otázka se paradoxně poněkud zkomplikovala po změně zákona o zdraví lidu na ZoZS, jelikož v ZoZS je nově dána možnost otevřít dokumentaci na žádost matky i bez soudního příkazu. Nicméně tato dichotomie ještě o to více akcentuje otázku, jaké důsledky by rozpečetění samotné mělo mít. Bude ji nutné zapsat do matriky v případě, že dítě nebylo nezrušitelně osvojeno? Jak to ovlivní právní postavení zrušitelně osvojeného dítěte? Zákonodárce mlčí. V současné době lze však postulovat, vzhledem k zavedení řízení o určení a popření mateřství dle ZZŘ, že samotné rozpečetění dokumentace nebude mít účinek na faktické ani právní postavení ženy, která podstoupila porod v režimu utajení identity. Ten bude mít až případný návrh na určení mateřství.

První judikát,[14] řešil problém rozpečetění na popud matky. Ačkoli v tomto je již novou úpravou překonán, ilustruje postup, který praxe pro obdobné případy vyvinula. Případ byl následující: Okresní soud rozhodoval o otevření zdravotnické dokumentace zapečetěné na základě žádosti matky o utajení své osoby. V zákonné šestitýdenní lhůtě od porodu se dostavila matka na matriku, v jejímž obvodu došlo k porodu dítěte, s žádostí o odtajnění své osoby. Na základě interního pokynu ministerstva spravedlnosti se sjednotil právní názor na věc a matka podala žalobu na otevření své zdravotnické dokumentace. V řízení byla aktivně legitimovaná matka, pasivně legitimované krajské zdravotnické zařízení, kde žena porodila, a které její dokumentaci zapečetilo. Věcně příslušným byl okresní soud, místně příslušným okresní soud dle sídla žalovaného.[15] Soud v řízení shrnul dosavadní skutkový stav, konstatoval porod s utajením totožnosti matky a zapečetění její zdravotnické dokumentace. Dále uvedl, že do RL dítěte může být zapsána až poté, co bude tato dokumentace odpečetěna, k čemuž však potřebuje rozhodnutí soudu. Žalovaný potvrdil informace žalobkyně, čímž se staly nespornými. Soud provedl důkaz RL dítěte, kde matka absentuje. Matka, po umístění dítěte do kojeneckého ústavu, chtěla převzít dítě do své péče, což však nebylo na základě jejího utajení možné. V souladu se ZoR soud prověřil ochotu a schopnost matky se o dítě postarat. Petit zněl: „žalovaný je povinen otevřít zapečetěnou zdravotnickou dokumentaci žalobkyně XY vytvořenou v souvislosti s jejím utajeným porodem ze dne XY.“ A soud jej do výroku převzal.

Situaci usnadnil fakt, že šlo o statusovou žalobu[16], ne o klasické sporné řízení a nadto absentovala vůle žalovaného odvolat se[17]. Žádný z účastníků neměl právo na náhradu nákladů řízení. V důsledku doplatila nemocnice za vůli matky odvolat svůj souhlas s utajením své osoby tím, že musela zaplatit státu soudní poplatek ve výši 1.000,- Kč. Matka pak na základě pravomocného rozsudku požádala o dodatečný zápis své osoby do matriční knihy. Nedošlo tedy k určení mateřství ve smyslu žaloby dle §54 odst. 1 ZoR, jak presumovaly Hrušáková a Králíčková[18], ale k žalobě na rozpečetění zdra-

[14]Rozsudek Okresního soudu ze dne 24.1.2008, sp. zn. 13C 268/2007-76

[15]Věcná příslušnost dle §9 odst. 1, místní dle §85 odst. 3 OSŘ ve znění zákona účinném do 31.12.2013

[16]V souladu s §80 písm. a) OSŘ ve znění předpisů do 31.12.2013.

[17]Měl by právo se odvolat, soud plně vyhověl žalobkyni a dle §202 odst. 1 OSŘ nejde o věc, ve které je odvolání nepřípustné.

[18]HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z.: Anonymní mateřství v České republice – utopie nebo

votnické dokumentace dle § 67b odst. 20 ZoPZL. Šlo o rozhodnutí konstitutivní ex nunc, na základě něhož po právní moci dochází k dodatečnému zápisu matky do RL dítěte.

Otázka otcovství Skupinou, která by se současnou úpravou mohla právem cítit diskriminována, jsou muži, jimž svědčí třetí domněnka otcovství.[19] Otci je v tomto případě bez dalšího odepřeno právo vykonávat rodičovskou zodpovědnost a poskytovat svému dítěti náležitou rodičovskou péči. Jedinou jeho nadějí je iniciovat řízení o určení otcovství, nicméně zde opět narážíme na problém, kdy nelze dokázat, kdo je matkou dítěte bez otevření příslušné dokumentace a není jasné, zda by potenciální otec byl aktivně legitimován k žalobě o rozpečetění dokumentace. Bez znalosti matky dítěte pak nelze určit, že muž otcem dítěte je, neboť zákonné domněnky se odvíjejí právě od existence matky. Je samozřejmě možné(a dokonce pravděpodobné), že otec dítěte, narozeného v režimu utajení identity matky, se o jeho existenci vůbec nedozví, neboť žena jej o těhotenství neinformuje. Nicméně je jednoznačné, že se jedná o jednu z úprav v této oblasti, které mají potenciál zkrátit otce dítěte na jeho právech, a tak nabourávají ideu, že matka i otec jsou si rovni v rodičovské zodpovědnosti.

Hrazení zdravotní péče Podle zákona o veřejném zdravotním pojištění je ze zdravotního pojištění hrazena péče poskytnutá pojištěnci a zdravotnické zařízení, které poskytlo péči v souvislosti utajovaným porodem, má možnost požádat příslušnou zdravotní pojišťovnu o úhradu na základě sdělení identifikačních údajů pojištěnce. Rodička tedy bude muset uvést své registrační číslo pojištěnce a název příslušné zdravotní pojišťovny. Pokud však tato žena nebude ochotna nebo schopna tyto údaje zdravotnickému zařízení sdělit, může vůči ní zdravotnické zařízení postupovat jako vůči samoplátkyni bez úhrady této péče ze zdravotního pojištění.

Navíc, *„z dikce zákona vyplývá, že utajovaným údajem je pouze jméno, příjmení, datum narození a datum porodu“*[20] ženy, která požádala o utajený porod. Ostatní údaje, jako např. registrační číslo pojištěnce a název příslušné pojišťovny nejsou údaji, na které by se vztahovala ochrana dat. Navíc pokud tedy poskytne své registrační číslo je tento neutajený údaj u většiny občanů České republiky shodný s rodným číslem a utajení je pak v takové situaci značně problematické. *„Z výše uvedeného tedy vyplývá, že odpovídajícím způsobem je možné porod utajit jen v případě, že žena sama uhradí náklady s ním spojené.“*[21] Ani toto jistě nebylo záměrem zákonodárce, jelikož pak by si mohly utajený porod dovolit pouze ženy dostatečně finančně zajištěné.

realita?, *Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví* Praha, č. 2, C. H. Beck, 2005, s. 54

[19] dle §776 a násl. NOZ; Výslovně je potřeba se zabývat pouze domněnkou třetí, jelikož existence muže, jemuž svědší domněnka první je ZoZS přímo zakázána, resp. vyloučena. Existence muže, jemuž by svědčila domněnka druhá je v daném kontextu také prakticky nemožná, neboť pokud dojde k souhlasnému prohlášení před příslušným orgánem státu, těžko může zároveň dojít k utajení identity. Proto v úvahu padá toliko muž, jemuž svědčí domněnka třetí.

[20] KODRIKOVÁ, Z. „ Anonymní“ porody – jsou skutečně utajené? *Právo a rodina*, Praha, Linde, č. 6, 2005 s. 18-19

[21] Tamtéž, s. 55

6.2 Diskrétní porod

Jakousi „třetí cestu“ u nás už od roku 1997 nabízí např. Krajský dětský domov pro děti do 3 let v Karlových Varech a v Aši.[22] Tzv. „Utajené – diskrétní porody) zahájili v Aši 1.1.1997. V letech 1989-94 byly vytvořeny 4 pokoje pro matky, které se v období kolem porodu nacházejí v tíživé sociální situaci v dětském domově v Aši. Od roku 1997 byly dva z nich vyčleněny na tzv. utajené-diskrétní porody. Cílem projektu je pomáhat ženám, které tají své nechtěné těhotenství před okolím a které by v některých případech mohly svoji obtížnou situaci řešit jednáním vedoucím k poškození nebo i úmrtí novorozence. Hlavním záměrem je umožnit dětem, aby se narodily v důstojném prostředí a zdravé a aby po porodu měly v co nejkratší době možnost umístění v náhradní rodině.

Ženám z celé ČR, které se ocitnou v tíživé situaci nechtěného a utajovaného těhotenství, nabízí projekt předporodní i poporodní ubytování ve značné vzdálenosti od místa bydliště, což má omezit stres z odhalení utajovaného stavu. Projekt slibuje garanci utajení všech údajů, které se personál dozví při příjmu matky. Matkám je poskytnuta potřebná lékařská péče a sociálně-právní pomoc. Zároveň projekt slibuje vyřízení všech záležitostí týkajících se osvojení v co nejkratší době. Matky jsou přijímány do zařízení na vlastní žádost. Při přijetí je od nich požadován průkaz totožnosti, rodný list, průkazka pojištěnce, těhotenská průkazka a doklad o výši příjmů. Zároveň je s matkou sepsána podrobná zdravotní a sociální anamnesa. Jsou též diskutovány důvody, které vedly k jejímu závažnému rozhodnutí vzdát se dítěte, a možnosti jiného řešení. Získávány jsou i (neidentifikující) informace pro adoptivní rodiče (vzhled, inteligence, sociální situace biologických rodičů apod.).[23]

V den porodu je matka převezena do nejbližší porodnice. Dítě je zapsáno do matriky v místě porodu a po porodu zařízení vyřizuje všechny právní předpoklady k umístění dítěte do náhradní rodinné péče. Poté matka může odjet do svého bydliště. Od r. 1998, od tzv. velké novely zákona o rodině (zák. č. 91/1998 Sb.) je následně dodržována čekací lhůta 6 týdnů, po níž jsou po souhlasu matky vyřizovány všechny formality osvojení. Finanční krytí akce je zajištěno z peněz sponzorů. Matky platí podle svých možností všechny náklady pobytu, v případě jejich finanční tísně je pobyt hrazen sponzorsky.

Shrnující zpráva, vypracovaná ke 30. 6. 2006, říká, že od 1. 1. 1997, tedy zhruba za deset let, proběhlo v rámci projektu 54 porodů, z toho 3 ženy před porodem odjely domů a 9 žen po porodu změnilo názor a dítě si ponechalo, 39 dětí bylo předáno do adopce, u 3 zbývajících byly využity další možnosti. Průměrný věk matek byl 24 let, pocházely ze všech krajů ČR, i když samozřejmě nejvíce z kraje západočeského, průměrná doba pobytu v zařízení byla 34 dní.

Iniciátoři projektu poukazují na to, že ve srovnání s babyboxy je jimi zprostředko-

[22] Viz webové stránky http://www.dd-karlovarsky.cz

[23] MARTOCHOVÁ, I.: *MATER INCERTA, Problematika anonymního odkládání dětí a porodů s utajenou identitou matky*, Diplomová práce, Masarykova univerzita, Brno, 2008

vávané řešení výhodnější zejména proto, že zajišťuje v období kolem porodu péči matce i dítěti a že poskytuje pro proces umístění dítěte do náhradní rodinné péče významné(byť ne identifikační) údaje o rodičích, těhotenství, porodu apod. Provozování diskrétních porodů v Aši se stalo mediálně známé, ale podobnou pomoc těhotným ženám v nouzi pravděpodobně poskytovalo a poskytuje více podobných zařízení v ČR. F. Schneiberg v r. 2004 hovořil o 14 takových ústavech.[24] Ředitelka Dětského centra(kojeneckého ústavu) při Thomayerově nemocnici v Krči J. Lukešová v únoru 2008 k této problematice řekla: „*Nejen u nás, ale v patnácti zařízeních v republice může jakákoli maminka zaklepat na dveře a říct, jsem těhotná, ale dítě si nemůžu nechat a potřebuju se schovat před okolím. My ji nevyhodíme […]. I kdyby to byla třeba bezdomovkyně nebo cizinka, nabídneme jí tu na dva měsíce před porodem garsonku, pomůžeme jí vyřešit papírování a z porodnice se buď může vrátit k nám a dítě si nechat, nebo po šesti týdnech podepsat souhlas s osvojením. Vůbec se přitom nemusíme scházet tady v kanceláři, klidně si domluvíme nějaké kontaktní místo, kde vše podepíše a dítě právně uvolní. Bez policie, bez podchlazení a zadarmo.*“[25]

6.3 Německá právní úprava

Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, anonymní porody v soukromých zdravotnických institucích fungují v Německu od konce 90. let. Po téměř desetiletém fungování této praxe se v roce 2009 německá národní Etická komise rozhodla podrobit jak ji, tak babyboxy, podrobnému průzkumu jejich fungování a principů. V závěrečné zprávě[26]“ pak Etická komise obě praktiky zcela jednoznačně odsoudila, jako nezákonné a dokonce nemorální, upírající práva zejména dětem, ale potenciálně také například otcům.

Není náhodou, že v roce, kdy byla zpráva Etické komise zveřejněna (tedy 2009) se objevil i první návrh toho, co se nakonec stalo zákonem o „diskrétních porodech“[27]. Úprava si kladla za cíl, aby se babyboxy a anonymní porody staly nepotřebnými, aby přestaly být využívány. Nahradit je má právě legální, zákonem upravená cesta diskrétního porodu. Zákon nově nabízí ženám, které chtějí své těhotenství a následné mateřství utajit, v první řadě poradenství. Rozhovor se ženou, která se ocitla v situaci, kdy uvažuje o tom, že se svého dítěte vzdá, je podle odborníků často klíčový – a je to právě jedna z věcí, které babyboxy neumožňují.[28]. Již tento přístup sám o sobě se

[24]Viz Babybox-Statim, aktuality, archiv aktualit 2004. (Dostupné z http://www.statim.cz/9-clanek.php [22.11.2015])

[25]ŠIMŮNKOVÁ, T.: *Moc a peníze: Děti do popelnice nepatří*, dostupné z http://www.super.cz/moc-a-penize/20967-deti-do-popelnice-nepatri-.html [26.7.2015]

[26]DEUTSCHER ETHIKRAT: *Das Problem der anonymen Kindesabgabe*, 26.11.2009, dostupné z: http://www.ethikrat.org/publications/opinions/anonymous-relinquishment-of-infants [citováno 15.11.2015]

[27]§25 a násl., Abschnitt 6 SchKG, Vertrauliche Geburt; byl schválen v roce 2013, v platnost vešel 1.5.2014

[28]BARTSCH, M. et al.:, Do baby hatches really save lives?, *Spiegel Online International*,

dá považovat za obrovský pozitivní (na německé straně) rozdíl, mezi právní úpravou České republiky a Německa. Možnost poradenství pak pokračuje i po porodu.

Po poradenství následuje možnost porodit s profesionální lékařskou asistencí, na jedné z klinik. Pokud si matka přeje svou totožnost utajit, je toto přání respektováno a žena může projít celým procesem pod pseudonymem, který si zvolí. Tento pseudonym její identitu chrání až do šestnácti let věku dítěte. Úderem šestnáctého roku má dítě (a pouze dítě) možnost nahlédnout do osobních údajů a dozvědět se tak, kdo byla jeho biologická matka. To mu dává možnost dozvědět se skutečnosti o svém původu. Pokud se matka rozhodne, že ani po uplynutí šestnácti let svou identitu odkrýt nechce, má tu možnost. K ní je ovšem komplementární žaloba, vyhrazená dětem, narozeným v režimu diskrétního porodu – žaloba na odtajnění identity matky a poznání svého původu. K této žalobě je příslušný soud pro rodinné záležitosti, který rozhoduje, zda zájem matky na utajení může převážit právo dítěte znát svůj genetický původ.[29].

Jen čas ukáže, jestli se záměr zákonodárce podařil a ženy využívají možnost, danou novou právní úpravou, více, než dvě starší, „pololegální“ možnosti. Lze spekulovat, že ženy bude odrazovat nejistota, zda jim úderem šestnáctého roku na dveře nezaklepe jejich „odložené dítě“. Je tak pravděpodobné, že žena, která bude mít na utajení své totožnosti eminentní zájem, bude vždy volit spíše babybox či anonymní porod.

6.4 Shrnutí

V oblasti utajení identity matky při porodu je v současné době jednoznačně lépe promyšlená německá právní úprava, která je snahou o přejetí pozitivních zkušeností či poznatků z desetiletého fungování pololegálního institutu anonymních porodů, nad něž je postaven rámec ochrany práv dítěte (a do jisté míry i jeho dalších biologických příbuzných). Úprava přejímá zejména velmi důležitý princip poradenství, které má matku vést ještě k poslednímu zvážení situace a případně nasměrovat k možnostem, jak si dítě ponechat ve své péči. Nevýhodou z pohledu matek však je povinnost poskytnout identifikační údaje, které mohou být po určité době bez dalšího odtajněny.

Česká úprava nabízí v ohledu utajení identity matky dvě možnosti – buď praktické, faktické utajení faktu těhotenství a porodu před nejbližším okolím tím, že porod proběhne v místě vzdáleném od místa bydliště; nebo porod v režimu utajení matčiny totožnosti. Nevýhodou prvého je, z pohledu matky, že její identifikační údaje jsou lehce dostupné, kdykoli se někdo rozhodne je zjistit. Nevýhodou druhého typu, je nevyjasněnost právního postavení biologické matky a procesních pravidel ohledně

13.7.2012, dostupné z: http://www.spiegel.de/international/germany/controversy-over-baby-hatches-in-germany-a-844134.html, [citováno 20.11.2015]

[29] *Die vetrauliche Geburt,* dostupné z: http://www.bmfsfj.de/RedaktionBMFSFJ/Broschuerenstelle/Pdf-Anlagen/Die-vertrauliche-Geburt, [citováno 25.11.2015]

rozpečetění utajené dokumentace. Oba tyto stavy přinášejí míru nejistoty, která zabraňuje jejich širšímu praktickému využití.

Je zcela zjevné, že ani jeden z právních systémů nepovažuje opuštění dítěte matkou, resp. utajení identity matky, před dítětem, jež porodila, za ideální postup. Zcela nepochybně musí jít v moderní společnosti o postoj krájní, zcela nouzový – a tedy je zřejmé, že nemůže mít plnou podporu právního systému, nelze jej ulehčovat do té míry, že by se mohlo zdát, že jej stát preferuje před výchovou dětí v rámci biologické rodiny. Nicméně je otázkou, zda alespoň jeden z naznačených systémů je v tomto ohledu funkční. Zatímco český systém působí dojmem právní úpravy šité horkou jehlou, u níž je potřebná revize, ke které však chybí vůle, systém německý nese známky dlouhodobého napětí a diskuzí, které vyústily ve snahu o kompromis. U německé úpravy nyní nezbývá než čekat – u té české by bylo z hlediska zákonodárců začít jednat.

Kapitola 7

Závěr

V rámci této práce byly představeny tři právní úpravy a to ve vztahu k institutům utajeného porodu, anonymního porodu a odkládání dětí do babyboxů. Vybrané tři úpravy – německá, francouzská a česká – existují ve společném mezinárodním rámci, daném Mezinárodními smlouvami a úmluvami, které jsou závazné pro všechny tři státy. Přesto se úpravy předmětných institutů liší.

První a zcela zásadní odlišností je úprava mateřství ve francouzském právním řádu. Ta je, narozdíl od obou zbývajících, dvousložková. Mateřství tedy vzniká netoliko na základě faktu narození dítěte, ale také na vůli matky matkou se stát. Stejným způsobem – tedy na základě projevu vůle, stejně jako na základě fyzické skutečnosti – se zakládá i otcovství, které je tak formálně postaveno mateřství na roveň, se stejnými právy a povinnostmi. V pojednání o *porodu pod X* bylo ukázáno, že ne vždy tato formální úprava odpovídá praktické realitě, pokud se žena rozhodne své těhotenství, či fakt porodu, před biologickým otcem tajit. Přesto je rovnost rodičů ve vztahu k dítěti v tomto modelu oproti druhým dvěma značně posílena.

Německá úprava po novele BGB přijala stejnou definici mateřství, jakou má úprava česká – tedy, že „matkou je žena, která dítě porodila." Podle důvodové zprávy je přijetí této přísnější definice do německého právního řádu reakcí na vývoj v medicíně a zejména v oblasti asistované reprodukce. Ten s sebou přinesl nutnost postavit otázku mateřství najisto. S touto logikou je jistě zatěžko se přít. Z hlediska institutů umělého oplodnění a surogačního mateřství dává úprava nejvyšší možnou právní jistotu ve vztahu k dítěti. Z české a německé praxe je však zřejmé, že u institutů, řešených v této práci, je takto rigidní úprava mateřství poněkud problematická. Jednoznačným a na první pohled patrným úskalím této právní úpravy je, že vztah mateřství je primární a pivotální pro všechny ostatní rodinné vztahy dítěte. Toto je diskriminační zejména ve vztahu k otci. Tomu sice obě právní úpravy přiznávají, co do rodičovské odpovědnosti i práv a povinností k dítěti, stejné postavení a důležitost, nicméně v praxi jsou tato špatně uplatnitelná, pokud se je matka rozhodne neuplatňovat.

Zcela zjevná je výše uvedená diskrepance právě v případech, řešených touto prací. V situaci, kdy matka není známa, nebo je utajena její identita, má otec – jehož právní

vztah k dítěti závisí na zákonných domněnkách, které jsou odvislé právě od mateřství matky –jen malou šanci se domoci svých práv (i korespondujících práv dítěte), a to i za předpokladu, že by o dítěti věděl, a svou rodičovskou odpovědnost vůči němu chtěl vykonávat.

V rámci české právní úpravy tak dochází k situacím, kdy matka je jedinou nositelkou rodičovské zodpovědnosti, ale přitom nevykonává žádná práva ani povinnosti s ní spojené, ani o jejich výkon nemá zájem. Dosud platilo, že pokud je matčina identita neznámá, je řešením ustanovení opatrovníka, či poručníka a vyčkání zákonné lhůty, po jejímž uplynutí se dítě stane „právně volným". U matek, jejichž identita byla „pouze" utajena, tedy vedena v dokumentaci, kterou bylo lze na příkaz soudu kdykoli rozpečetit, docházelo ke zpětnému vtahování či nucení do role rodičovské odpovědnosti, čímž byl zcela negován smysl institutu utajení v první řadě. Lze doufat, že nová procesní formulace v rekodifikaci soukromého práva, která umožňuje, či doporučuje ustanovení poručníka i ve chvíli, kdy rodičovská zodpovědnost není vykonávána (ač jsou zde ti, kdo by ji vykonávat měli) zamezí automatickému porušování utajení identity matky a institut utajeného porodu se tak stane smysluplnějším.

Při srovnávání tří výše uvedenách právních úprav se také nelze ubránit postřehu, že pokud se týče institutů, kterými se tato práce zabývala, francouzský právní systém ponechává podstatně menší „šedou zónu", v níž by mohla fungovat jakási „parazitní, hraniční řešení". Zatímco jak v Německu, tak v České republice fungují přes stálé vyhrocené debaty babyboxy i anonymní porody bez zákonné úpravy (ale také bez jednoznačného zákonného zákazu), francouzský institut *porodu pod X* je upraven tak široce a podrobně, že pro pololegální řešení nezbývá místo. Lze polemizovat o tom, zda je to dlouhodobější tradicí anonymního odkládání dětí i anonymních porodů, která byla postupně legislativou překonána, nebo zda je tento stav výsledkem důslednosti současné úpravy. Bylo by lze se domnívat, že institut se těší užívání, spíše než obcházení, neboť chrání ty, kteří jsou jeho primárními uživateli – tedy matky. Jak však bylo ukázáno, tato ochrana v současné judikatuře začíná poněkud ustupovat ochraně práv širší biologické rodiny. Je tedy možné předpokládat, že institut *porodu pod X* se bude dále vyvíjet a bude jistě zajímavé tento vývoj sledovat.

Ač se francouzská právní úprava může z pohledu institutů, uvedených v této práci, zdát rozvinutější, pokrokovější, či úplnější, není reálné očekávat, že se česká (nebo německá) právní úprava přeorientují a z jednofázově vznikajícího mateřství, založeného na faktickém základě, se stane mateřství vznikající dvoufázově, na základě projevu vůle matky. Mají-li však v rámci těchto rigidních úprav fungovat instituty, kdy je ženě, která dítě porodila, umožněno se matkou nestát, je nutno je upravit co možná celistvě, s jasně definovanými omezeními, a do legislativního rámce je včlenit citlivě.

V tomto ohledu lze také, vzhledem k obecné blízkosti právních systémů a jejich institutů, pohlížet se zájmem na novou úpravu diskrétního porodu v německém právním řádu, neboť ta by mohla být inspirací pro tolik potřebnou novelizaci nedostatečné úpravy české.

Kapitola 8

Seznam použitých zkratek

BGB Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník)

CASF Code de l'action sociale et des familles (zákon o rodině a sociální činnosti)

CC Code Civil (francouzský občanský zákoník)

CNAOP Conseil national pour l'acces aux origines personelles

ESLP Evropský soud pro lidská práva

EÚLP Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

FamFG Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (zákon o řízení ve věcech rodinných a o záležitostech nesporného soudnictví)

FOD Fond ohrožených dětí

GG Grundgesetz (Ústava Spolkové republiky Německo)

MPSV Ministerstvo práce a sociálních věcí

MZ Ministerstvo zdravotnictví

NOZ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

NRP Náhradní rodinná péče

OSŘ Občanský soudní řád

OSPOD Orgán sociálně právní ochrany dětí

PStG Personenstandgesetz (zákon o osobním stavu)

SchKG Schwangerschaftskonfliktgesetz (zákon o předcházení a řešení konfliktů těhotenství)

StGB Strafgesetzbuch (trestní zákoník)

SZdrS Zákon o specifických zdravotních službách

TZ Trestní zákoník

ZoMatr Zákon o matrikách, jménu a příjmení

ZoPZL Zákon o péči o zdraví lidu

ZoSPOD Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

ZoZS Zákon o zdravotních službách

ZZŘ Zákon o zvláštních řízení soudních

Seznam literatury

Odborné články a statě

ATTL, K.: Právní problematika porodu s utajenou totožností matky, *Prevence úrazů, otrav a násilí,* Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2/2010, str. 169, dostupné na <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/prevence-urazu-otrav-a-nasili/administrace/clankyfile/20120509142036362786.pdf> (3/2016)

FRANK, R.: Právo znát svůj genetický původ?, *Zeitschrift für das gesamte Familienrechts*, č. 2, 1988.

FRANK, R. – HELMS, T.: Rechtliche Aspekte der anonymen Kindersabgabe in Deutschland und Frankreich, *Zeitchrift für das gesamte Familienrecht,* č. 20, 2001, s. 1340-1348.

HERMANOVÁ, M.: Právní aspekty problematiky anonymního odkládání dětí a anonymních porodů ve Spolkové republice Německo a některých dalších zemích, *Justiční praxe*, Praha, Ministerstvo spravedlnosti ČR, č. 6, 2002, s. 384.

HERVIEU, N.: L'accouchement anonyme à l'épreuve européenne du droit à la connaissance de ses origines, in: *Lettre « Actualités Droits-Libertés* » du CREDOF, 29 septembre 2012. dostupné na https://revdh.org/2012/09/29/accouchement-anonyme-droit-a-connaissance-des-origines/.

HRABÁK, J.: Utajený porod jako nový institut zdravotnického práva, *Zdravotnictví a právo*, č. 10, 2004, s. 12.

HRUŠÁKOVÁ, M. – KRÁLÍČKOVÁ, Z.: Anonymní a utajené mateřství v České republice – utopie nebo realita?, *Právní rozhledy*, č.2, 2005, s. 53 – 57.

HUBÁLKOVÁ, E.: Anonymní porody z hlediska článku 8 Evropské úmluvy o lidských právech, *Správní právo* Praha, Ministerstvo vnitra, č. 5-6, 2003, s. 282-285.

JÍLEK, A.: Právní úskalí spojená s babyboxy ve světle doporučení výboru pro práva dítěte z roku 2011, *Časopis ženských lékařů GYNEKOLOG*, dostupné z: http://www.gyne.cz/clanky/2011/511cl6.htm (3/2016)

JÍLEK, D.: Stručná geneze mezinárodní ochrany dítěte. *Právník*, č.4, 1990, s.346 a násl.

KODRIKOVÁ, Z.: „ Anonymní" porody – jsou skutečně utajené? *Právo a rodina*, Praha, Linde, č. 6, 2005 s. 18-19

KRÁLÍČKOVÁ, Z.: Causa tzv. právně volné dítě, *Právní rozhledy* 2/2004, dostupné na http://www.materska-nadeje.cz/(3/2016)

LEFAUCHER, N.: The French "Tradition" of Anonymous Birth: The Lines of Argument, *International Journal of Law, Policy and the Family*, č.3, sv. 18, s. 319-342

NOVÁ, H: Baby-boxy, schránky pro odložené novorozené děti z pohledu právní úpravy. *Právo a rodina*, 2005, č.11, s. 2-7.

NOVOTNÁ, V.: Nalezené děti a možnosti řešení jejich právního postavení. *Právo a rodina.* Praha, Linde, č. 7, 2010, s. 3-4.

NOVOTNÁ, V – HOVORKA, D.: Úprava výchovy dítěte odloženého do Baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu, *Právo a rodina*, Praha, Linde, č. 7, 2008, s. 1.

RADVANOVÁ, S.: Kdo jsou rodiče dítěte – jen zdánlivě jednoduchá otázka, *Zdravotnictví a právo*, č. 5, 1998, s. 11-12.

RAMESH, R.: Spread of baby boxes in Europe alarms United Nations, *Th Guardian*, 10.6.2012, dostupné z http://www.theguardian.com/world/2012/jun/10/unitednations-europe-news.(3/2016

SCHMOLLAK, S. *Zehn Jahre Babyklappe: Anonym ins Leben geschickt*, www.taz.de, 6. 4. 2010 dostupné z: http://www.taz.de/Zehn-Jahre-Babyklappe/!50723/ (3/2016)

SCHNEIBERG, F.: Babyboxy –– pomoc dítěti nebo past?, *Zdravotnictví a právo*, Praha, Orac, č. 6, 2009. s. 6-7.

ZUKLÍNOVÁ, M.: Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek, *Právní rozhledy,*/ č. 7, 2005, s. 250-253.

ZUKLÍNOVÁ, M.: Status-rodinné právo-nový občanský zákoník. In: Sborník z konference Rodina a práva osobního stavu (statusová). Správní právo. 5- 6/2003, s. 295 a násl.

Monografie a sbírky

DVOŘÁKOVÁ, A.: *Mater incerta:vybrané problémy sporného mateřství*, diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2014.

ELIÁŠ, K. a kol.: Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem, 2012,1. vydání, Ostrava, Nakladatelství Sagit, a.s.

ELISCHER, D.: Porod na zapřenou ve Francii; oblíbený přestože kontroverzní – několik poznámek k anonymním porodům a právu znát svůj původ. In Radvanová, S.: *Náhradní rodinná péče – představy a skutečnost (realita a východiska v ČR): kolokvium II*, Beroun, Eva Rozkotová-IFEC, 2009. s. 12-14.

ENSELLEM, C.: *Naitre sans mere?*, Rennes, Presses Universitaires de Rennes, 2004, s. 181-217.

HRUŠÁKOVÁ, M. et al.: Zákon o rodině, zákon o registrovaném partnerství, komentář, Praha, C.H.Beck, 2009.

IACUB, M.: *L'empire du ventre: pour une autre histoire de la maternité,* Fayard, 2004.

LUH, C.K.: *Die Prinzipien des Abstammungsrechts: Reformvorschlag im Lichte der hochts richterlichen Rechtsprechung zu Vaterschaftstests*, Hamburg, Kovač, 2008.

MARTOCHOVÁ, I.: *MATER INCERTA, Problematika anonymního odkládání dětí a porodů s utajenou identitou matky,* Diplomová práce, Masarykova univerzita, Brno, 2008.

PAVLÍČEK, V.: Ústava a ústavní řád České republiky, Komentář, Díl 2, Práva a svobody, 2. vydání, Linde Praha a.s., 2002, s. 256 a násl.

RADVANOVÁ, S.: Poznámky k výkonu rodičovských práv a povinností, in: *Ve službách práva, Sborník k 10. výročí založení pobočky nakladatelství C. H. Beck v Praze*, 1. vydání, Praha, C. H. Beck, 2003, str. 203 a násl.

SCHEU, H.: Pojem rodiny v evropském systému ochrany lidských práv, in: Winterová, A., Dvořák J. *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*, Praha, ASPI – Wolters Kluwer, 2009.

SCHWAB, D.: *Familienrecht*, München, Beck, 2003.

Elektronické zdroje a články

Affaire BENJAMIN: Des effets de la reconnaissance paternelle d'un enfant né sous X, dostupné z: *http://www.rosenczveig.com/terre_accueil/pverdier/benjamin.htm*.

BARTSCH, M. et al.:, Do baby hatches really save lives?, *Spiegel Online International*, 13.7.2012, dostupné z: http://www.spiegel.de/international/germany/controversy-over-baby-hatchesin-germany-a-844134.html(3/2016).

Die vetrauliche Geburt, dostupné z: http://www.bmfsfjde/RedaktionBMFSFJ/Broschuerenstelle/PdfAnlagen/Die-vertrauliche-Geburt.

DEUTSCHER ETHIKRAT: *Das Problem der anonymen Kindesabgabe*, 26.11.2009, dostupné z: http://www.ethikrat.org/publications/opinions/anonymous-relinquishment-of-infants (3/2016).

HESS, L. *Zpráva o babyboxech k 27. 5. 2014*, dostupné z: http://www.babybox.cz/?p=zprava (3/2016)

JANOTOVÁ, D.: *K otázce identity u odložených dětí*, dostupné z: http://www.babybox.cz/?p=problematika (3/2016)

La paternité dans l'accouchement sous X, dostupné z: http://www.infobebes.com/Grossesse/Accouchement/Accouchement-Le-jour-J/Lederoulement-de-l-accouchement/L-accouchement-sous-X/La-paternite-dans-l-accouchement-sous-X (3/2016).

SCHNEIBERG, F.: *Stanovisko Společnosti sociální pediatrie České lékařské společnosti JEP k návrhu zákona o "anonymních" porodech*, ze dne 9. 10. 2001, dostupné na <http://www.profam.cz/?a=4&id=189> (3/2016).

ŠIMŮNKOVÁ, T.: *Moc a peníze: Děti do popelnice nepatří*, dostupné z http://www.super.cz/mocapenize/20967-deti-do-popelnice-nepatri-.html (3/2016).

ŠPILAROVÁ, Š.: *Problematika utajeného a anonymního porodu v ČR a ve FN Plzeň,dostupné na* <http://www.adamcr.cz/informacni-odbor/nahradni-rodinna-pece/pravni-a-eticka-problematika/anonymni-a-utajeny-porod> (3/2016).

VANÍČKOVÁ, E.: Noticka k závěru Výboru OSN pro práva dítěte týkajícího se výzvy k ukončení programu "Babybox", dostupné z: http://www.babybox.cz/?p=problematika (3/2016).

Stanovisko Policejního prezidia ČR ze dne 30. března 2006, dostupné na stránkách http://www.babybox.cz (3/2016).

Stanovisko Ústavu státu a práva Akademie věd České republiky. Akademie věd České republiky, dostupné z: http://www.babybox.cz (3/2016).

Un bébé né sous X confié a ses grands parents biologiques, dostupné z: http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2011/01/26/01016-20110126ARTFIG00581-un-bebe-ne-sous-x-confie-a-ses-grands-parents-biologiques.php (3/2016).

Zprávy: plnění mezinárodních úmluv, Vláda České republiky, dostupné z: http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rlp/dokumenty/zpravy-plnenimezinumluv/umluva-o-pravech-ditete-42656/ (3/2016).

Právní předpisy

Bürgerliche Gesetzbuch vom 2. Januar 2002, BGBl. I S. 42, ber. S. 2909 und BGBl. 2003 I S. 738.

Code civil, dostupné na http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721.

Code de l'action sociale et des familles, dostupné na https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006074069&dateTexte=20160428.

Constitution de la République francaise du 4 Octobre 1958, dostupná na http://www.assembleenationale.fr/

Déclaration des droits de l'homme et du citoyen de 1789 k dispozici na http://www.assembleenationale.fr/

Evropská úmluva o lidských právech, zveřejněna pod č. 209/1992 Sb.

Evropská úmluva o právech dětí, zveřejněna pod č. 132/2000 Sb.

Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit

Gesetz zum Ausbau der Hilfen für Schwangere und zur Regelung der vetraulichen Geburt vom 28. August 2013, BGBl. I S. 3458.

Gesetz zur Vermeidung und Bewältigung von Schwangerschaftskonflikten vom 27. Juli 1992, BGBl. I S. 1398.

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949, BGBl. S. 1

Loi n° 2002-93 du 22 janvier 2002 relative à l'accès aux origines des personnes adoptées et pupilles de l'Etat

Metodický pokyn č. 2/2005 Ministerstva zdravotnictví ČR o poskytování zdravotní péče související s utajeným porodem a způsob úhrady této péče z veřejného zdravotního pojištění (36306/2004/OZP)

Informace č. 6/2012 Ministerstva vnitra České republiky: Zápis dětí narozených mimo zdravotnické zařízení, ze dne 1. října 2012, dostupné na <http://www.kr-olomoucky.cz/clanky/dokumenty/2532/narozeni-mimo-zdravotnicke-zarizeni-informace-6-2012.pdf>.

Personenstandsgesetz vom 19. Februar 2007, BGBl. I S. 122.

Préambule de la Constitution du 27 Octobre 1946, dostupná na http://www.assembleenationale.fr/

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

Strafgesetzbuch vom 13. November 1998, BGBl. I S. 3322

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Vyhláška Ministerstva zahraničních věcí Československé socialistické republiky č. 120/1976 Sb.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. ze dne 13. září 2013, kterým se mění zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů ve znění

Zákona č. 499/2004 Sb., ve znění účinném ke dni 1. ledna 2005

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 293/2013 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 401/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád

Zákon č. 152/2002 Sb., soudní řád správní

Judikatura

Nález Ústavního soudu sp. zn.: Pl. ÚS 20/94 ze dne 28. března 1995

Rozhodnutí La Cour de cassation, Cass 1er civ n° 899 ze dne 7. dubna 2006 ve věci M. Philippe P et autres.

Rozhodnutí LaCour d'appel d'Angers, n° 10-01339 ze dne 26. ledna 2011 ve věci M. et Mme. Pascal Oger

Rozhodnutí Le Conseil Constitutionnel č. 2011-173 QPC ze dne 30. září 2011 ve věci M. Louis C. et autres; odpověď na předběžnou otázku položenou Cour de cassation.

Rozhodnutí velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva č. 42326/98, ze dne 13. 2. 2003, Odièvre vs Francie.

Rozsudek Okresního soudu sp. zn. 13C 268/2007-76 ze dne 24.1.2008.

Důvodové zprávy

Důvodová zpráva k Zákonu č.422/2004 Sb., kterým se mění Zákon č.20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a Zákon č.48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zdroj: Systém ASPI